OKTAY AKBAL

İSTİNYE SULARI

TEKİN YAYINEVİ

OKTAY AKBAL
İSTİNYE SULARI

Oktay Akbal, İstinye Suları / 2. basım 1980 Haziran / Kapak, Erkal Yavi / Kapak Baskısı, Çolakoğlu Matbaası / Dizgi-Baskı, Yaylacık Matbaası / Cilt, Deniz Mücellithanesi / Kitabı Hazırlayan, Metin Aldemir / Kitabı Yayımlayan, Kemal Karatekin, Tekin Yayınevi, Ankara Cad. 51 İst. Tel. 27 69 69

OKTAY AKBAL

İSTİNYE SULARI

ÖYKÜCÜKLER

AYLA'ya

Atlıyorum bir vapura Sirkeci'den, doğru Boğaz'a. Öğle vapurlarında kimseler yok. Ne tanıyan, ne ilgilenen. Tek tek geziyorum Boğaz iskelelerini. Tatil günlerinde değil, herkesin çalıştığı günlerde... Bir roman yanımda, bir de küçük defter. Yetiyor. Bir süre tek başıma olmanın güzelliğini duyuyorum. Yığından kopmanın, güncel olaylardan, sonuçsuz çekişmelerden, birtakım yıkıntılardan sıyrılmanın yolu bu, kaçmak. Bırakmak bir şeyleri geride. Olsun, küçük kaçışlar olsun bunlar. Birkaç saatliğine de olsa bir kopuş, bir kaçış bu, çevreden, bildik kişilerden, yalan duygulardan...

Yahya Kemal'i sevmeye başladım yeniden. Bir zamanlar kızıyordum, sinirleniyordum okurken. Düzeyde kalmış duyguların, gözlemlerin, izlenimlerin şairiydi. «Kolay» bir şairdi. Biçim ustalığı da kurtarmıyor bazan. Üstelik sığ söyleyişleri de gözüme batıyordu nedense. Son zamanlarda değişti bu düşüncem. Özellikle Boğazla böylesine içli dışlı yaşadıktan sonra, Boğazı iskele iskele tattıktan sonra... Yahya Kemal bu şiirleriyle kalacak yarına, Boğaziçi'nin en tatlı köşeleri için yazdığı şiirlerle... Boğaz kaldıkça bu şiirlerde yaşayacak. Kanlıca'sı, Kandilli'si, İstinye'si hepsi.

İşte şu koy, İstinye koyu örneğin... Bir 1929 yazını hatırlıyorum bu kasım akşamüstü. Bakıyorum, İstinye koyu küçülmüş zamanla. Ya da gemiler büyümüş. Gerçekten gemiler kocaman. İki tanesi zor sığıyor koya. O zamanlar ufaktı gemiler. İstinye koyu yalılarla doluydu. Biz o yaz burada oturmuştuk, şu kanapenin durduğu yerde.

İki kat tahta bir Rum evi. Pencereden oltamı sarkıtırdım, bir şey yakalayamazdım. Sabahları motor gürültüleriyle uyanırdım. Bir de Altınordu kulübünün futalarının düzenli sesini hatırlıyorum. «**Babam, annem, evimiz**...» Saba'nın şiirini mırıldanmanın sırası! İstinye iskelesi koca bir yalının altındaydı. Besteci Necip Celâl otururdu o yalıda. Piyano sesleri duyardık oralarda gezinirken. Mahallenin delikanlılarını toplardı, piyano çalardı onlara. 1930'ların ilk Türkçe tangolarını belki herkesten önce dinledim orada: Mazi Kalbimde Bir Yaradır'lar, Suna'lar...

Kasım'ın bilmem kaçı. Yıl 1972. Kendime gelmeliyim, bu ana dönmeliyim. Gerçek olan anlardır. Yaşadığımız, ya da yaşadığımızı sandığımız. Geceyle günün birleştiği şimdi. Hem gündüz, hem akşam bir arada. Hem karanlık, hem aydınlık var ortada. Bir sigara içmek istiyorum, yok. Kimseler de yok sağda solda. Varsın olmasın sigaram, bakarım ben de denize, istinye sularına. Gemilerin ışıkları yanınca su üstünde çizgiler belirdi. Durgun İstinye sularında titreşen ışık çizgileri. Zaman akıp geçmiş 1929'dan bu yana... İlkokula bir kaç ay sonra başlayacaktım. Yeni harfleri az çok sökmüştüm. Herşey çok güzeldi. Zaman çok ağır yürüyen bir taşıtta geçiyordu sanki. Herşey büyüktü. Kocamandı. Sonsuzdu. Ağırdı. Sanki hep öyle kalacaktım, küçücük. İstinye sularına bakarken yarın diye bir şey, bir duygu yoktu içimde... O günlerde de, şimdi de...

Belleğime kızıyorum, niye hatırlayamıyorum Yahya Kemal'den bazı mısralar, niye? İstinye şiiri vardır, açıp okusam eve döner dönmez. İstinye, Kandilli, Kanlıca, Bebek, Sarıyer, sonra Beykoz, Yeniköy... «Aşkım Yeniköy sahili deryasını sardı» der bir şarkısında Yesari Asım. Yeni köy'de derya değildir boğaz suları. Ama öyle görmüş işte, sevince her şey daha başkadır, daha engindir, sonsuzdur, yücedir. Çıkmalı yola akşam karanlığında Yeniköy'e doğru yürümeli. Yarım saat, bir saat sonra Tarabya... Girersin bir kıyı gazinosuna iki tek atarsın kendi kendine. Kazırsın belleğini mısralar hatırlamak için «**Hül-**

ya tepeler, hayal ağaçlar» diye mırıldanarak, bakıp karşı kıyılara.

İstinye sularını bıraktım geride. Yeniköy'e doğru yürüyorum. Umuda, seviye, yarına, sonsuzluğa... Aldatıcı bir duygu da olsa bu, beni ilgilendirir beni aldatır yalnız. Sizi değil. Siz bir İstinye akşamında bir İstanbul insanının bir anlık izlenimlerini duyduysanız, sevdiyseniz kendinizi onun yerine koyduysanız, bir mutlu anda bulduysanız kendinizi, yeter.

DÜRBÜNLE BAKAN ADAM

Neye yarar dürbün? Uzakları görmeye, ayrıntılarıyle, büyüterek, elle tutulurcasına yakına getirerek eşyaları, insanları, doğa görüntülerini... Görülecek bir şey olmalı önce! Yoksa bir şey, neye bakmalı, üstelik de dürbünle?

Adam kıyıda oturmuş sabah sabah, almış eline bir dürbün açıklara bakıyor. Günün ilk sisleri dağılıyor daha. Hiçbir şey yok ufukta, ne bir gemi, ne bir duman! Uzak adalar bile seçilmiyor. Bak bak dur istediğince! Bir şey göremedikten sonra, yalnızca aldatmış olursun kendini! Büyük bir ciddilikle incelersin, tararsın denizin en uzak noktasını. Bir dalga bile yok. Rüzgâr da durdu dünden beri. Ölü bir noktada sanki doğa. Ama bir adam kalkmış erkenden, almış dürbününü koşmuş kıyıya. Kumsalda tek başına oturmuş dürbünüyle bakıyor uzaklara.. Gidip sorsam «Ne arıyorsun, ne bekliyorsun» desem, ne yanıt verir? Belki de çocukça bir sevinç duyuyordur dürbününden ötürü! Bir dürbün ne demektir? Bakarsın uzak tepelere, çiçekleri bile görürsün, bakarsın gemiye tayfaları seçersin, bakarsın geçen uçağa ardından kalan izlere değersin nerdeyse...

Bir bakıma dedim kendi kendime, hepimiz dürbünle bakan bu adama benziyoruz. Nerden geçmişse bir dürbün geçmiş elimize, ya da bitpazarından almışız. İşimiz gücümüz bu yeni oyuncağı denemek. Çıkmak sabah sabah bir tepeye, bir kıyıya, seyretmek uzaklar. İlle de bir şey görmek için!. Bir arkadaşım vardı Samatya'da bir apartmanın üst katında oturan Koca bir gemici dürbünü almıştı, yaşlı başlı aydın bir kişi. Pencere önünde bek-

lerdi dakikalarca dürbünüyle bir geminin geçmesini. Av beklercesine!.. İşte bu adam da öyle. Herkesten önce koşmuş deniz kıyısına, kıpırtısız, rüzgârsız, insansız, gemisiz, olaysız bir doğada görülecek, büyütülecek, ayrıntılarına inilecek, yakınına getirilecek bir «şey» arıyor, bekliyor..

«Godot»yu bekleyenler dürbünle bakmıyorlardı. Kendi içlerini seyrediyorlardı yalnız. Biliyorlardı ufka bak bak istediğince, gelecek olan gelir, gelmeyeceği kesin olarak bilinen şey ise gelmez elbet. «Bir şey» gelir umuduydu yaşam denen güç. Godot gelecek!. Ne olacak gelecek de? Hiç. Ama beklerken zaman geçer, hem her zamankinden daha çabuk! Sorun zamanı geçirmek, öldürmek olunca da insanlar zamanı hızla geçirmek, tüketmek isterler. Ölüme bir an önce kavuşmak için mi? Yoksa şu gelip geçici dünyanın sıkıntısını daha az duymak özlemi mi? Samuel Becket'in Godot'sunu bekleyen safdillere Bulatoviç şu yanıtı vermemiş miydi: «Godot gelmeyecek».

Evet, gelmeyecek Godot'lar, Godot gibi beklenenler... Hiç değilse hemencecik gelmeyecek. İstediğin kadar tara ufukları en güçlü dürbünlerle, bir iz, bir haber, bir belirti göremeyeceksin. Hiçbir şey kendiliğinden olmaz, kendiliğinden doğmaz, kendiliğinden ortaya çıkmaz, gerçekleşmez, yaratılmaz. İstediğin kadar özle, bekle, boştur Bu sabah sabah denizi dürbünüyle gözetleyen adam da aradığını bulamayacak, bir köpüklü dalga bile göremeyecek. Yetmez bir dürbün sahibi olmak, yetmez dürbünü gözüne ayarlamak, yetmez erkenden kıyıya, yola, dağbaşına çıkmak, yetmez...

Gittim adamın yanına. Ufka bakmaya başladım. Bir şey görüyor ki bakıyor! Ben de onun gördüğünün birazını sezerim ya hiç değilse. Bakıyorum büyük bir ciddilikle. Birden anladı, döndü: ««Bir şey yok görülecek» dedi. «Yeni heves işte» Koydu dürbünü torbasına, denize koştu. Ağustos denizine ilk giren olmak en iyisi bu, diyerek içinden. Deniz kıpırdadı, dalgalar doğdu birden, ufak köpür-

tüsüz, ama ne de olsa bir devinim... Sabah denizinin ilk uyanışı. Yüzdü yüzdü epey uzaklara.

Şimdi dürbünle izlenecek biri var karşıda. Kendisi, dürbünle bakan adam!! Dürbünü alıp onu seyretmeli! Çöktüm gecenin serinliğini taşıyan kumlara, az sonra güneş ısıtacak, hatta kaynatacak her yeri, insanlarla dolacak kumsal, sıcak seslerle, koşuşmalarla... Dürbüne gerek yok onları görmek için. Boşuna getirmiş arkadaş o koca dürbününü. Bir şey göremeyecek nereye baksa. Önce görülecek bir şey yaratmalı, gerçekleştirmeli, sonra bakmalı. Beklersen bir şeylerin olmasını, gelmesini, ömrüm tükenir dürbün ardında. Godot gelmez, gelemez. Gidip getirmek gerek ille de gelmesi gerekliyse...

BİR SABAHTI...

Bir geceden daha çıktık. İşte kurşun rengi gökyüzü... Güneş yok daha. Belki de göremeyeceğiz onu akşama kadar. Sabah böyle, öğle böyle, ikindi böyle olacak. Suskun, loş, nemli, üzgün. İstanbul'a yakışan bir kasım günü. Binlercesini daha önce yaşadığımız. Kanıksadığımız...

Saat altı buçuk. İlk taşıtlar ilk yolcuları topluyor yollar boyu. Bakıyorum güvercinler toplanmış çimlerin üstünde. Bir şeyler bulmuşlar yiyorlar acele acele. Sanki biri kapacak! Öyledir doğa yaratıkları, bulunca yiyeceksin, bulmayınca arayacaksın! Sabahtan akşama sürecek bu çaba, bu didinme. Hep gırtlak davası. Senin, çoluk çocuğun, yakınlarındır... Yaşamı sırtımıza yüklemişiz bir kez doğmakla. Bu gövdeyi bir yük gibi taşıyacağız artık. Günde üç övün doyurmak, giydirmek, kuşatmak, eğlendirmek. Hiç farkımız yok bir güvercinden, bir karıncadan, bir böcekten. Sabah kalk, koş, birtakım uğraşlar ardında yıprat kendini. Akşam yorgun bitkin seril uykuya, o ölümün kardeşi olan uykuya...

Gece içinde uyandım. Baktım, saat ikibuçuktu. Uyku tutmadı. Gittim balkona çıktım, ayaz. Bütün perdeler inik. Niye? Geceden saklanırız da ondan. Geceyi görmeyeceğiz. Gece bizi bulamayacak. Bir şair «Hayvanların padişahı gecedir» demişti bir şiirinde. Hep bunu tekrarladım durdum. Gece, bir garip yaratık. Her gün bitiminde dirilen, güneşin ilk ışınlarıyla yavaş yavaş çözülen, yeryüzünden koparak ayrılan. Ama bu dünya döndükçe her on iki saatte bir gelecek gece. Bileceğiz bunu, ona göre yaşayacağız, tedbirlerimizi alarak, güvenliğimizi düşünerek.

Perdeler gererek pencerelere, kilitler takarak kapılara, karanlığı yenecek güçlü ışıklarla aydınlatarak çevremizi. Yeneceğiz geceyi. Kapının dışında bekleteceğiz. Hattâ kentin kapılarına süreceğiz...

Ama şimdi sabah. Geçti geceki bunalım. Bir uyku kurtarır bizi karanlıktan, korkudan. İyidir uyumak... İnsanlar sever uyumayı uyutulmayı. Bu yüzden gider o güzel zamanlarının çoğu. Uykuda geçen zamana acıyanlardan mısınız? Günde sekiz saat, altı saat, on saat uyku. Elden gitmiş bunca saati üstüste koyun bakın nice yıllarınız yokolmuş. İsteyerek hem de... Aman bir uyusam, bir daha kalkmasam, diyerek. Kişilerin doğal uykuda geçen zamanı bu. Bir de ayakta uyutulduklarımız var! Yaşamda, işyerinde, dostluklarda, sevilerde, özlemlerde. Her yerde uyutuluruz kolayca. Yıllar yılı. Anlamadan, anlamak istemeden. «Yıllar geçer anlamadan bir aşkı» demiş bir şair. Neleri neleri anlayamadan geçen yıllar. Bir uykuda, bir gecede...

Saat yediyi geçmiş. Bulutların arasından güçlü bir ışık zorlandıkça zorlanıyor. Güneş orada, geride, yukarda. İlle de gelecek! Ama o kalın kalın bulutlar bırakmıyorlar günoşl. Aşağıdan bakınca bir şey sanırsınız o kasvet veren bulutları Bir de uçakla çıkın tepelerine görün ne zararsız şeyler! Uçakla o bulutları yakından seyretmek ne güzeldir. Güneşe kavuşmak kolay, iş o bulutları aşmakta, dağıtacak gücü bulmakta... Her yerde vardır bulutlar, sisler, karanlıklar. Bırakırlar bilerek, dağıtmazlar, hattâ yapay sisler, karanlıklar yaratırlar, korlar çevremize, «siz hep böyle yaşayacaksınız» derler. Sanki doğa öyledir, sanki yenmek doğayı olanak dışıdır. Uyku yardım eder onlara. Bol bol uyku dağıtırlar insanlara, uyku nedenleri, uyku tohumları. Söylevler, yazılar, yasalar, korkutmalar, gözdağlarıyle...

Güvercinin biri geldi pencereme. Boşuna! Sana verecek bir şey yok. Git ekmeğini başka yerde ara. Bakışıyoruz birbirimize. Beğenmedi, ne beni, ne evin içini. Çekti gitti ona ekmek vereceklerin kapısına. Taşıtlar sıklaş-

tı. İnsanlar akıyordur yollarda. Bir işe, bir amaca doğru. Bilinç yok, içgüdü var yalnız... Geceden çıktık diye sevinçli ya da üzgün. Hep gecede kalsak daha iyi diyenler, hep uyumak isteyenler de vardır ya. Kişileri uyandırmak zor, uyutmak kolay! İstedikleri bu da ondan. Neyse, iyi günler, iyi uykular.

SEVİYE ÖVGÜ

«Bir insanı sevmekle başlar her şey.» Bu Sait Faik'in bir cümlesi. Yalın bir gerçeği belirtiyor. Yalınlığı kadar derin, anlamlı. Ben yazmış olmayı çok isterdim bu cümleyi. Olsun, benimsediğimiz her düşünce, her görüş biraz da bizim gibidir. Bir insanı sevmekle başlar her şey. Evet, ama bir de gerisi var. «Bir insanı sevmekle başlar her şey, ama burada her şey bir insanı sevmekle bitiyor.»

Bir insanı sevmek bir evreni sevmektir. Her insan bir evrendir çünkü. Bunu böyle kabul etmezsen insan olamazsın. Nedir sevi dediğimiz? Hiçbir önyargı, hiçbir gizli hesap, hiçbir özel düşünce olmadan, hiçbir yanımızı saklamadan, apaçık, bütün saydamlığımızla kendimizi bir «başka» insana vermektir, bağlamaktır. Bir insanı sevmek bencillik gibi görünür önce. Öyle ya, tek bir insanı seçmişsiniz, onunla bir dünya kurmuşsunuz, herkesten gizli ama herkese açık. Bir mutluluk yaratmışsınız ikiniz. Bu mutsuz dünyada ikili bir mutluluk kurmak, yaratmak, özlemek ayıp bir şey midir, çirkin bir şey midir? Hayır, her sevi saygıdeğerdir, her ikili mutluluk çoklu mutluluğu duymaktır, özlemektir. Mutlu bir çift, bütün insanların da mutlu olmasını ister. Bunu yaratmak için de bir çaba harcar. Kendi bencil dünyasında yitip gitmez.

Tek başımıza mutluluk yoktur bence. Ben sevdiğim insanla mutlu olamam tek başıma. Sevi, bir başlangıçtır yeryüzüne açılmaya, kendini bir yeryüzü insanı olarak duymaya. Sait Faik'in «bir insanı sevmekle başlar her şey» sözüne bunun için inanıyorum. Her şey böyle başlar. Sevgiyle, ilgiyle.. Bir insanın yaşamına ilgi duymak, bir yer-

de bütün insanlığa ilgi duymak olur. Seven insan anlar birçok şeyi, o güne dek anlamadığı, kavramadığı, bilmediği, duymadığı, tatmadığı yığınlarla duyguyu, anlamı, gerçeği. Açıktır o etkilere, duyarlıklara. Kaba değildir, katı değildir, anlayışsız değildir, yalnız değildir. Burası en önemli yanı, yalnız değildir o. Yeryüzünde ikili bir beraberlik, bir dostluk kurulacağını duymuştur. Bir insana bağlanmak, bir insana inanmak, bir insana dayanmak nasıl güçlü kılar kişiyi, anlamıştır. Bir topluma, ya bir insanlığa bağlanmak, dayanmak, inanmak nasıl güç verir kişiye, bunun gerçeğine de ulaşmıştır birden. Bu bilince ermiştir birden. Kendi olmaktan, yalnız kendini yaşamaktan, düşünmekten çıkmıştır. Sevmiştir, sevilmiştir. İkili bir mutluluğu yaşamıştır. Sonra bu mutluluğu bütün insanların duymasını özlemiştir. «Bir insanı sevmekle başlar her şey» demek, budur, işte.

Fakat ne demek «burda bir insanı sevmekle bitiyor her şey». «Burda», yani bizim toplumumuzda... Bizim toplumumuzda sevi iyi karşılanmaz nedense. Alışmamışız sevmeye, sevilmeye ondan mı? Sevenin güçsüz olduğuna inandığımızdan mı? Seven açıktır her türlü yumruğa, darbeye. Karşı koymaz da ondan. Hele yakınları, sözde dostları, sözde onu sevenler, sevdiklerini iddia edenler böyle bir seviye katlanamazlar hiç! Neden sevmiştir o dost? Öyle, birdenbire bir sevinin tutkusuna kaptırmıştır kendini! Bir insana, tek bir insana döndürmüştür yönünü, her şeyini! Her şeyi onda bulmuştur. Bunu anlamazlar işte! İlle de kendilerine benzeyecek o seven kişi! Bir yere gelmişse, tükenmiş olmalı. Bir yaşa, bir noktaya varmışsa, yeni bir aşamaya girişmemeli. Yeni bir atılım yapmamalı. Görevler, ödevler, bağlar, kayıtlar, kuşkular, toplum baskıları hepsi hepsi o sevenin karşısına dikilmeli.

«Burda bir insanı sevmekle bitiyor her şey» demekle Sait Faik bunu mu anlatmak istemişti? Sait'in sevilerinin bazılarını bilirdim. Gülhane Parkının gölgeli yollarında dinlerdim bu sevi öykülerini! Heyecanlı, telâşlı, anlatacak tek dost olarak beni bulduğunda.. İyi şeyler, iyi duygular, iyi

umutlar içinde olurdu böyle sevili günlerinde. Sonra bir de bakardım o sevi sonuçlanmamış, şundan bundan, toplum baskısından... Çıkar gelirdi bir öyküyle... Son öykülerinden birini, «Kalinihkta»yı okuyun, baştanbaşa bir sevi övgüsüdür, arayışıdır, özleyişidir, buluşudur, yitirişidir. Evet, «bir insanı sevmekle başlar her şey, ama burda her şey bir insanı sevmekle bitiyor» derken bu çeşit yenilgileri, bozgunları, umutsuzlukları belirtiyordu bence.

Ama her şey bir insanı sevmekle başlar... Buna inanmalıyız, «Burda her şey bir insanı sevmekle bitmez, bitmeyecek» demeliyiz, bunu gerçekleştirmeliyiz. Yenmeliyiz umutsuzlukları.. Sevi, insanoğluna doğanın en büyük armağanıdır, en güçlü yanıdır, ölmezliğe ulaştıran niteliğidir. Öyleyse her şeye, herkese karşın, seviden yana olacağız. Bir insanı sevmekle başlar, hiçbir şey bitmez, diyeceğiz. Her zaman.

«Valiyi göreceğiz» dediler boyunlarını bükerek. Sivas vilâyet konağının önündeydik. Eski, ahşap bir yapı. Halil Rifat Paşa zamanında yapılmış. Hani şu «gitmediğin yer senin değildir» özdeyişini söyleyen vali. Yolumu kestiler, daha doğrusu iricesi, kabacası kesti. «Valiyi görecem amca» dedi. Beni kim sandı bilmem, belki vali, ya da yardımcısı, herhalde önemli bir kişi. Esas duruştaydı karşımda. Yanında, elinden tuttuğu bir başka çocuk. İki üç yaş ancak fark var aralarında. «Kardeşimle valiyi göreceğiz amca» dedi. Sustu sonra.

Bir eylül yağmuru vardı o sabah Sivas'ta. İkisi de sırılsıklamdı. «Nerden geliyorsunuz?» dedim. Baktı, anladı benim vali, ya da öyle önemli bir yetkili olmadığımı. Şaştı sanki. Kravatlı bir adamdı karşısındaki, Büyük adam öyle olur! «Köyden» dedi. Bir ad söyledi. Kapının iç yanında duruyorduk. Bir ara kardeşinin burnunu sildi; «Yuvaya geldik.» Almamışlar yuvaya. Yanlışlık var demişler. Geri gideceklermiş. Biri demiş ki valiye çıkın, sizi yuvaya aldırsın. Zor anlıyordum dediklerini. Çevremizde kimse bizimle ilgili değildi. Konağın merdivenlerinden girenler, çıkanlar, yağmurdan kaçanlar. Benim de işim vardı yukarda, Eğitim Müdürlüğünde. Anlattıklarından bir şey çıkaramıyordum, acele ediyordum. İşte iki çocuk! Heryerde var, binlerce. Birden bir kâğıt uzattı. Muhtar yazmış, imzalamış. Sivas Kızılay Çocuk Yuvasına gireceklermiş bu kâğıtla. Ama bu kâğıt geçmez demiş oradaki bir amca. «Otobüs için para verdi bize» dedi. Köylerine geri dönmeleri gerekiyormuş şimdi. Nice umutlarla geldikleri yerden gerisin geri...

Polis memuru da yaklaştı. Sordu birşeyler. Hangi köyden geliyorlar, babaları kim, neci? Sivas'ta işleri ne? Kaç yaşındalar, adları? Büyüğünün Hasan, küçüğünün Murtaza. On yaşında biri, sekizinde öbürü. İlkokula gitmiş, bırakmış. Öteki yeni başlamış. Bütün umutları yuvadaymış. Öğretmen öyle demiş, muhtar kâğıdı yazmış, otobüse bindirmiş, gelmişler bu sabah kente. Polis baktı ne diyeceğini bilemedi. Kâğıdı okudu, muhtarın mühürü var, o kadar. Şöyle bir şeyler yazmış muhtar: Bu çocuklar kimsesizdir, yuvaya alınsınlar. Polis «Olmaz ki» dedi. Bu resmî bir kâğıt değilmiş! Önce Yuva'ya başvurulacak, yanıt alınacak, bir süre geçecek, bilmem nereden kabul kâğıdı gelecek, sonra mektup yazılacak, çocuklar yuvaya alınacak... «Böyle olsa yuvada yer kalmaz» dedi polis.

Ne olacaktı şimdi? Akşam otobüsüyle köye dönecekler gerisin geri! Başını salladı polis, çıktı kapıdan. «Valiyi görecem» dedi Hasan. «Geri dönmeyiz biz». Niye? «Babamın başka karısı var, istemez bizi, o gönderdi buraya» dedi kesti. Gözleri gözlerimdeydi. Sözcükler yetmezdi anlattıklarına. Birlikte merdivenden çıktık. Her adımda gıcırdıyordu basamaklar. Aşınmıştı, trabzanlar sallanıyordu. İkinci kat, üçüncü kat. «Siz Eğitim Müdürünü görün» dedim. Bir hademe geldi, çekti bir yana onları. «Bizim köye yakın bir köy bunlarınki» dedi. «Beyefendi ben ilgilenirim, siz yorulmayın» dedi. Sanki herşeyi düzeltebilirmiş gibi aldı çocukları bir yere götürdü. Kapıların önünde bekleşenler vardı. Daldım bir odaya, Eğitim müdür yardımcısının yanına girdim. Kahveler içtik, sigaralar yaktık, ordan burdan konuştuk. Birden kapı açıldı. Ali bey kızdı çocukları karşısında görünce. Hasan'la Murtaza geldiler, durdular önümüzde. Kâğıdı uzattılar arkadaşa, okudu. Ben de anlattım durumu kısaca. «Benim yapacağım bir şey yok» dedi. «Eğitim Müdürüne gitsinler.» Bir şey söylemedi çocuklar, geri dönüp çıktılar. Derken hademe geldi, «Oldu dedi, çocukların işi oldu, üzülmeyin siz.»

Bir saat oturduk, başkaları geldi, çıktım. Vali yardımcısı dostumdu, bir ara ona uğrayayım dedim. Bir kahve

de orda içtim. Bir de baktım iki çocuk çıkıverdiler gene karşıma. Gene o kâğıt parçası. Gene aynı sözler. Gene vali yardımcısıyle aynı konuyu konuşma. Duygulu bir adamdı vali yardımcısı, halden anladı, o da köy çocuğuydu. «Ne yapmalı?» dedi. «Ne yapmalı?»daydı bütün anlam. Çaresizlik anlamı! «Geri dönecekler. Köylerine gidecekler. Sonra yeniden yuvaya resmen başvuracaklar.» Bir şey yapamazlarmış. Hasan konuşmuyordu, bizi inceliyordu koca mavi gözleriyle. Umutsuz, yalnız, yıkılmış. Küçük, hep yere bakıyordu. Korkuyordu insanlardan. Ağabeyi vardı yanında neyse ki! Hasan'a anlatıldı durum. Geri dönecek. Otobüs saatine kadar vilâyet konağında beklesinler, sonra hademe amca onları otobüse bindirsin.

Akşamın ilk karanlığı kente çöküyordu. Vilâyet konağından çıktım. «Gitmediğin yer senin değildir» demiş yüz yıl mı ne kadar önce Halil Rıfat Paşa? İnsanlarını kurtaramadığın toprak senin midir? Yalnızlıklarına, çaresizliklerine bıraktığın insanlar senin midir? İki çocuk niye sahipsizdi, niye yitip gitmeye mahkûmdu? Köy enstitülerini hatırladım: Bu iki çocuğa okumak, yetişmek olanağı sağlansa, bunlar gibi nice çocuğa kendilerini kurtarmak, aydınlanmak yolu açılsa... Caddede baktım sağa sola. İşten çıkmıştı insanlar. Orta Anadolu'nun eylül akşamı iniyordu. Vitrinler ışıklandı. Hasan'la Murtaza hademe amcayla belki de caddede geziyorlardı. Hademe amca onlara poğaca almıştı. Yarım saat sonra her tarafı dökülen bir otobüs kalkacaktı, güneş doğarken köylerine giden patikanın başında onları indirecekti. Sabahın ayazında iki çocuk, Hasan'la Murtaza, köylerinin yolunu tutacaklardı. Üvey bir ana, çaresiz bir baba bekliyordu onları. Bir umut yakmışlardı içlerinde. Bir günde sönmüştü. Bir daha kolay kolay yanmayacaktı. Nice Hasan'lar, Murtaza'lar gibi yitip gideceklerdi milyonların içinde. Bu bir günlük serüven, anı bile olmayacaktı. Unutacaklardı bir süre sonra hepsini, herşeyi...

RUMELİHİSARI İSKELESİ

«Rumelihisarında oturmuşum Oturmuş da bir türkü tutturmuşum».. O da bu kanapede oturdu mu acaba? Bu yağmur sisini yüklenmiş Boğazı seyretti mi? Bir kez birlikte geçmiştik Boğazdan, ta Köprüden Beykoz'a oradan sandalla İstinye'ye, oradan da yürüye yürüye Bebek'e dek. Sait Faik ve Orhan Veli'yle. Nerde o güzel gün, geçmişin hangi yaprağında yitip gitmiş? Orhan, Sait masalların insanlarına döndüler. Bir zamanlar onlar da yaşıyordu, dostlarımızdı, arkadaşlarımızdı, birlikte yedik içtik tartıştık gezdik. Biri kırkına gelmeden, biri ellisine varmadan çekti gitti. Bu, beğendikleri beğenmedikleri, sevmedikleri, sevmedikleri, anlattıkları anlatamadıkları yeryüzünden, insanlardan, yaşamdan...

Birinci sigarasını uzattım boyacıya. Aldı kulağının arkasına koydu. Ne de ağır sallıyor fırçayı!

«Bu kadar çamur nerden gelmiş böyle?» dedi.

«Levent'ten yürüdük Baltalimanına kadar, yolda oldu» dedim.

«Levent'i beş yıldır görmedim» dedi.

Rumelihisarlıydı. Yarım saat, hem de ağır ağır tırmansa yokuşu, Etiler'e varabilirdi. Ama o yıllar yılı kıpırdamamış Rumelihisar'dan. İskele yanına, kanapelerin önüne çekmiş sandığını, yazgısını yaşamış. Kutusu da basit, renksiz, gösterişsiz. Asmış bastonu kanapenin arkalığına. «Çok isterdim yürüyerek inmek çıkmak, ama zor,» dedi. Öyle uzun sürdü ki boyaması! Bitirdi, parayı verdim, sigaralarımızı yaktık. Deniz kurşun rengiydi. Boğazın kendi

rengi yoktu bugün. Yağmur yağdı yağacak, ama yağmıyor nedense. Bekletiyor, korkutuyor, üzüyor.

İki kişi geldi boyacının yanına. «Yatağı sattım» dedi. «Parayı aldın mı?» Almış, sevinçli. Hem de iyi paraya satmış. Az sonra alan da geldi. O da ucuz mu pahalı mı almış, bilmiyor. Başka bir yaşlı adam vardı balık tutanları seyreden: «Ulan seksen lira nasıl verdin, ben onbeş lira vermezdim» dedi. Sonra «Ama sen o yatağın içini bir iyice ara, bunun dedesi altınlarını yatakta saklamış kırk yıl önce».

Bir şeyler daha konuştular. Yanıma biri oturdu. Bir genç. Dalıp gitti yolun ucuna bakışları. Ben de sigara üstüne sigara yakıyorum, o da. Oysa pek sevmem sigarayı. Bazı günler istiyor insan. Bir umut arıyor. Yaşama bağlanma nedeni! Çok sigara içenlerde bir şey arama vardır, bir yalnızlıktan kurtulma isteği. Özellikle kadınlarda.. Çıkarırlar çantalarından paketi çakmağı, heyecanla yakarlar sigaralarını. Oh, kurtulmuşlardır, bir taze güç kazanmışlardır artık!. Delikanlının gözü Emirgân'dan gelen dolmuşlarda, taksilerde.. Biri gelecek. Biri gelmeli. O «biri», o olmalı. Beklenen, beklediğimiz, beklediğiniz.. Hep birini bekleriz, ya gelir ya gelmez, gelse de görmeyiz anlamayız bazan, gelmediği halde de geldi sanırız. Hayır, bilemediniz Godot değildir her beklenen. Godot umutla beklenir, umutsuzca beklenenler de vardır. Kişiler, olaylar, bir şeyler...

Ben de çok bekledim böyle. Gelse ne olacaktı? Gelmedi çoğu kez beklediğim. Kalktım, yürüdüm, unuttum. O bekleme anını da. Ama o unuttuğumu sandığım duygular içimde yerleşti kaldı köşe taşları halinde. Kişiliğimi yaptı, beni katılaştırdı, güçlendirdi. Bu delikanlı da bekleyecek, sigaralar içerek, rakılar içerek, düşler kurarak kuramayarak. Konuşsam, desem ki «Arkadaş vazgeç bu seviden, bırak her şeyi şu anda, olduğu yerde bırak onu, kendini» ya da «At kendini denize yapamıyorsan, yok ol, su ol, köpük ol». Hep şairler karıştırır kafamızı Şiirlerle yaşanınca düş yaşam öyle güzelleşir öyle güzelleşir ki,

gerçek yaşam katlanılmaz olur. O zaman hep kıyamete bir saat varmışcasına yaşarsın, bir öykümde yazdığım gibi...

Bir pazar akşam üstü. Rumelihisarı iskelesindeyim. Yalnızım. Yasak değil bana yalnızlık! Hoşuma gidiyor hattâ şimdi yalnız olmak. Sigaramla başbaşa. Anılar anılar... Vapurlar geçiyor, koca şilepler. Nerde o eski Şirketi hayriye vapurları! «Vapurlar da iskelemize uğramaz oldu» dedi boyacı. Üç kez vapur varmış artık, o da sabahları gidiş için. Pazarları hiç yokmuş. Vapurların uğramadığı bir Boğaziçi iskelesi olmak ne acı! Birden öyle duydum kendimi. Bırakılmış bir iskele gibiydim şimdi. Kimse gelmeyecek, yanıma yaklaşmayacak. İçimdeki yolcular bir yere gidemiyecek! Kalkmalı gerçeğe doğru yürümeli. Anıları, özlemleri, içlenmeleri bırakmalı. Ya gerçekle savaşmalı, ya da kaçmalı, kendinden, her şeyden...

BİRDENBİRE

Bir anda silkinir kişi. Uyanır belki yüz yıllık, bin yıllık bir uykudan. Geçmiş yoktur, birtakım huzur kaçıran anılar yoktur, korkular, endişeler yoktur. Bir bıçak keser dünle bugünü bağlayan ipi. Nerden olur, nasıl olur, bilinmez. Bir güç iner gökyüzünden, öylesine, birdenbire... Bir aşktır, bir duygudur, bir anlamdır bir gün doğup büyüyen içinizde. Güçlenen, güçlenen, güçlenen...

Şaşarsınız bir gün önceki, bir yıl önceki sizi düşünerek. Demek sizdiniz o, o korkak, o yılgın kişi? Caddelerden içiniz ürpererek geçen. Vitrinlerde kendini seyrederken güçsüzlüğünü gören. Tek bir kişiye bile açılamayan, yalnızlığını bağıramayan, kendini, duygularını çözümleyemeyen.. Sizdiniz o, umutsuz, bitkin, yenik. Yok artık siz değilsiniz o insan, o dünde kalan insan... Yeni bir evre başlayacak, yeni bir dünya kurulacak, yeni bir insan alacak içinizde o eski insanın yerini.

Bu birdenbire değişim duyarlığı olanda olur çoğunlukla. İçinde bir duygu birikimi olan kimselerde... Farkında değildir bunun, gün gün bir şeylerin biriktiğinin, günü gelip son damlanın bardağı taşırdığının... Farkında değildir denize doğru akan ufacık ırmakların birleşip birleşip bir çağlayan haline geldiğinin... İşte Gauguin'in öyküsü: Kırk yaşını geçmiş bir iş adamı birdenbire resim yapmağa kalkışır. Evini, ailesini, karısını, çoluk çocuğunu bırakır, sanat dünyasına atar kendini. Düzenini yıkmıştır, para pul kazanma hırsından, toplumun belirli düzeydeki insanlara gösterdiği o sevgisiz saygıdan kopmuştur, her şeyi yeniden yapmak, her şeye yeniden bakmak, her şeyi

yeni bir insanın gözleriyle görmek istemektedir. Yeni aşklar, yeni dostluklar, yeni izlenimler, heyecanlar, duygular, düşünceler... Gauguin diye bir ressam kırk yaşından sonraki bu «çılgınlık»ın ürünüdür.

Yalnız sanatçılarda olmaz bu birden değişme. Kabuklarından sıyrılma, «kendi» bilinen kişiliğini atma, ondan kurtulma... Gündelik yaşamın insanlarında da olur sık sık. Bir bakkaldır, bir işçidir, bir memurdur, bir tüccardır, yoksuldur, zengindir, neyse nedir, onlarda da olur. Kaçış başlar kendi çevresinden, düne kadar yakını bildiği, kopmaz bağlarla yapışık olduğunu sandığı kişilerden. Önce korkular, kuşkular büyür yüreklerde, kafalarda. Olur mu böyle bir değişme? Nedir yolun sonu? Uçurum mu, düz yol mu, karanlık mı, aydınlık mı? Ama o birdenbire değişen kişi her şeyi inceden inceye hesaplamaz. Bir güçlü aydınlık düşmüştür nasıl olsa içine. Belki eşine az rastlanır bir aşk, belki bir başka duygu, bir sanat, bir toplum, bir düşünce tutkusu. Kişiler kendi yaşamlarında böylesine devrimler yaparlar bazan. Yıkılırlar çoğu kez, eskisinden beter olurlar. Rastlarsınız sokaklarda böylelerine, perişan bitkin, yenik. Olsun, gene de o değişim günlerinin mutluluğunu taşırlar göz pırıltılarında. Olsun derler içlerinden, bir devrim yaptık, yapmak istedik iç evrenimizde, başaramadık, ama değer bu tadı tatmaya...

Toplumlar da kişiler gibidir. Birden değişmek isterler bazan. Birike birike bir şeyler taşar toplumdan. Bir dönemeçten sonra, bir büyük gerçekle tanıştıktan sonra, bir yıkılmışlık, bir ezilmişlik, bir utançtan sonra... Silkinir toplum, bambaşka bir kılıkta çıkar ortaya. Bir lider, bir önder çıkıverir, yol gösterir ona. Her toplumun bir 19 Mayıs'ı, bir 30 Ağustos'u vardır. Karar günü, bir kesin dönemeçten geçme günü, bıçakla kesercesine kendini dünden, dünün gerçeklerinden koparma günü... Mevlâna gibi «Dünle birlikte gitti her şey» der toplumlar da, kişiler de... Ama zamanı vardır bunun. Zamanından önce olmaz bir şey. Bir meyva olgunlaşıp daldan düşmeli. Bir yol yü-

rümekle tükenmeli. Bir dönemeçten çıkıp başka bir yola sapmalı... Kişi olarak, toplum olarak bilmeliyiz böyle şeylerin olabileceğini. Her insanın, her toplumun büyük değişimleri birden gerçekleştirebileceğini... Dünden, önceki günden kendini koparacağını... İnsan için her şey. Toplum da insanlardan kurulu. Toplumlar da değişir bir anda. İnsanlar gibi.

YERYÜZÜ YALNIZLIĞI

Dört sandık yanyana dizilmiş. Telefon kulübesinin yanında bir sandıklık yer boş... Ben ortadakinin taburesine oturdum. Islak bir sabah, yağmur yok, rüzgâr yok. Havada bir kıpırdama yok. Taksim Alanı boş, yabancı tanınmaz bir yer. Sabahın yedisi, kent uykudan yeni uyanıyor. Kişi yalnızlığını bu saatlerde öylesine duyuyor, yaşıyor ki. Bir çöpçü geldi, oradaki pisliklerin yarısını aldı süpürgesiyle. Yarısı kaldı, şişeler, tenekeler... Nerden gelir bunlar Taksim Gezisi'nin duvar dibine, bir İstanbul gecesinin anıları olarak...

«Hepsini alsana» dedi genç boyacı, soldan üçüncü sandığın başında oturanı, «Yarısını bıraktın». Çöpçü dik dik baktı, «İstediğimi alırım, istediğimi almam» diye kükredi. Onun da sözü bunlara geçiyor, çöplere geçiyor. Şişeleri, tenekeleri bırakır öteki çöpleri alır. Kim ne diyebilir? Hele oracıkta ayakkabı boyayarak ekmek parasını çıkaran yırtık pırtık boyacı ne diyecek, haddine mi, bir devlet memuruna iş buyursun! Çöpçüyse ne olmuş, bir memur değil mi o da? Boyacı takımıyla eş mi?

Sustu boyacı. Benimki fırça sallıyor. Dördünü de seyrediyorum. Hepsinin ceketi ayrı pantolonu ayrı. Pantolonlarının ön düğmeleri kopuk hepsinin. İçerden beyazlıklar görünüyor, kirli bir beyazlık.

Telefon kulübesinin yanı boştu. Geldi bir başka boyacı yerleşti. Dördü karşı koydular: «Olmaz, orası senin yerin değil». «Kimin?» dedi sarı bıyıklı yeni gelen. «Bak oranın sahibi geliyor, karşıda duruyor şimdilik». «Kim satmış ona burasını?» dedi. İkinci sandığın başında bir yaş-

lı adam var. Yaşlı, ama yaşı kaç, kırk olsa olsa! Kimi insanın yaşlılığı sekseninde başlar, kiminin yirmisinde. Bu da genç yaşlılarımızdan. Yaşamadan yaşlanan. Yaşamadan yaşayan. Yaşamayı bir çile çekmek, bir ekmek, bir su için didinmek bilen milyonlardan Gün görmüş. Neyse o gördüğü gün! Olgun bir sesle: «Ama oğlum, orası Ahmet Efendinin yeri, her gün gelir oraya yerleşir. Bak biz de onun yerine dokunmadık» dedi. Ama sarı bıyıklı delikanlı «Kimse yer kapatamaz arkadaş» dedi hırsla «Bu ekmek kapısı herkese açık. Kim erken gelirse o alır.»

Derken Ahmet efendi de geldi boya kutusuyla. Karşı karşıya durdular, biri yerde biri ayakta. Sözler atıldı, konuşma hızlandı. İki düşman. Biri gelmiş ötekinin ülkesini ele geçirmiş, karısını kızını kesmiş, ırzına geçmiş, perişan etmiş. Öteki de aynı duyguları yaşıyor tıpkı tıpkısına... Gitmiyor Ahmet, duruyor: «Bu yer benim» diyor. Üç adımlık bir yer burası. Tanrının sokağı, alanı, köşesi. İstanbul'da bir köşecik. Taksim Gezisinin yanıbaşında bir yer. Siz geçip dönersiniz, bilmezsiniz kentin sokakları, köşeleri nasıl gizli bir anlaşmayla bölüşülmüştür.

«Burası benim, kalk!» diyor Ahmet. «Babanın malı mı, kim gelirse o oturur» diyor sarı bıyıklı. «Ben aylardır burada oturuyorum» diyor gene Ahmet. Öteki boyacılar önce Ahmet'i tuttular: «Evet, doğru söylüyor, onun yeridir, kalk, ayıp ediyorsun» dediler. Ama sarı bıyıklı «Bana bakın, kimse bana karışamaz, sonra fena olur!» deyince, önce o genç - yaşlı sustu, işine verdi kendini. Ahmet «Kim kime gösterir? Sana zindan ederim hayatı» dedi. Çekti gitti. Kızgın, kudurmuş. Kararlı, düşman. Bir cinayet kararı alınmış gibiydi. Havada kötü bulutlar birikmiş. Sarı bıyıklı «Neresi inceyse ordan kopsun» dedi. Islıkla başladı bir moda şarkıya: «Gökyüzünde yalnız gezen yıldızlar».

Yıldızlar yalnızdı. Ama insanlar daha yalnızdı. Taksim Alanı da, ben de yalnızdık saatin yedisinde. Bir karanlık çöktü içime sabahla birlikte. Güneş de doğsa kalkmayacak çeşitten bir kara renk. Yaşam buydu işte. İki

adımlık yer için kapışmaktı. Bir lokma ekmek için dövüşmekti. Kişiler yalnızlıklarında mutlu olamazlardı. Karşı karşıya idiler hep. Ekmeklerini kaptırmamak savaşında... Altta kalmamak savaşında... Güçlü olmak, güçlü kalmak savaşında... Bir şey diyemedim. Sait Faik'in «İp Meselesi» öyküsünü hatırladım. İpi elinden alınan hamalın dünyaya küsmüşlüğü, ezilmişliğini yeniden duydum. İki adımlık yerini kaptıran boyacının bir cinayete doğru itilmişliği, o yeri kapanın korkusunu bir şarkıyla unutmak istemesi... Gökyüzündeki yıldızlardan daha yalnızdı yeryüzünde insanlar, hele ülkemizin kendi yazgılarına bırakılmış insancıkları... Daha daha yalnız.

OSMAN ÖLMEZ

Birden Osman'ı gördüm. Ağzında sigara, başı açık, sırtında ceket. Beyoğlu'nun kalabalığında vitrinlere baka baka geliyor. Karşılaştık, baktım gözlerine, görmedi, geçti. Yıllar önceyi hatırladım: Cami avlusunda askerlik kampı yaptığımız günleri. İkinci Dünya Savaşının ilk yıllarıydı. Şehzadebaşı cami avlusu kamp yerimizdi. Mangalar dizilirdi karşılıklı, yat, kalk, çök. Osman bölük çavuşuydu. Çakı gibi koşuyor, selâm çakıyor, dikiliyor, emir tekrarlıyor. Manga komutanlarını toplayıp emirler veriyor, yeniden yüzbaşının yanına gidiyordu. Bir ciddî, bir ciddî, sanırsın doğuştan asker. O güne dek askerî okulların sıkı disiplini içinde yetişmiş... Oysa sınıfın dümencisiydi Osman. Bizlerden en az üç yaş büyüktü. Ders yılının ilk aylarında yapmadığı kalmadı. Yatılıydı, hemen her hafta pencereden atlayarak kaçtığını, geceyi dışarda geçirdiğini duyardık. Lise müdürü sınıfı cezalandırmaya geldi mi, duvarın önüne dizip avuçlarına cetvelle vurduğu öğrencilerin başında hep Osman vardı, her zaman. Öyleyken sınıf mümessili yaptılar. Örnek bir yönetici oldu, otoriter, saygılı, arkadaşlarına, öğretmenlere, müdüre karşı kendini kabul ettiren bir kişilikle...

Sonra hatırladım Osman ölmemiş miydi? Ölmüştü Osman!. Koşsam bulsam onu Beyoğlu'nun kalabalığında. Ama iyice oydu, Osman'dı bir an gördüğüm yanımdan geçerken. Demek yaşıyordu. Hem bu kaçıncı yaşamasıydı Osman'ın. Kaçıncı ölümü? İnanmak zordur buna. Ama daha önce bir kez daha ölmüştü Osman. Sonra bir daha... Yıllarca onu ölü belledikti biz eski arkadaşları. Ve-

remmiş, dayanamamış. Bu birinci ölümü. İkinci bir kadın yüzünden vurmuşlar, ağır yaralıymış, kaldırıldığı hastanede son nefesini vermiş. Bu iki. Üçüncüsünü unuttum, ama bu kez kesin olarak öldü, dedilerdi. Ama işte nisan ayının ilk haftasında Beyoğlu'nda, Saray sinemasının önünde karşılaştım onunla. Dipdiri, capcanlı bir Osman'la...

Anılar dirilmek için fırsat ararlar. Bir tanesi baş kaldırmaya görsün, ardından ötekiler sökün eder. Biz liseyi 1941'de bitirdik, bir yıl da bitirme sınavı, olgunluk sınavı bekledim. Sonra üniversite, sonra yaşam, sonra evlilik, sonra çoluk çocuk, sonra geçim sıkıntıları... Liseden sonra beş altı yıl geçmişti. Osman'ın ilk ölüm haberini bu günlerde aldım. Bir tanıdık Osman'ın teyzesini görmüş. Ünlü bir hanımdı bu teyze. Ondan duymuş Osman'ın veremden öldüğünü. Gözümün önüne yaramaz, haylaz, tembel Osman gelmiyordu ne yapsam, sınıf mümessili, okul bölüğü başçavuşu Osman'dı dimdik karşıma dikilen. Sonra bir gün bir akraba çocuğunu yoklamak için Nişantaşı'ndaki bir özel liseye gitmiştim. Bir de baktım Osman merdivenlerden iniyor. «Osman» dedim. Baktı, geldi, öpüştük. Ölü mölü değil, capcanlı, «Söylenti» dedi. «Öldüm öldüm dirildim.» İki yıl okula gitmemiş, şimdi lisenin son sınıfındaymış. Saçları ağarmıştı yer yer. Baktı, okulun müdür yardımcısı geliyor, kaçtı hemen.

Gene yıllar geçti. Bir Anadolu kentindeyim görevli olarak. Orada Osman'ın bir hemşerisine rastladım. Osman'ın başına gelenleri anlattı, bir kadın yüzünden vurulduğunu: Evlenmek üzere olduğu kızı seven başka bir genç çekmiş tabancayı... Osman'ı gene ölü saydım bir süre. Bir kuşku da yok değildi hani içimde! Ölmez o ölmez, diyordum. Ama kurşunu yiyince ölmemek nasıl olur? Bir gün bir gazetede gördüm resmini. Karadeniz'de bir ilçenin belediye başkanıymış. Ne de benziyor Osman'a dedim, hani bu kadar olur! Baktım, adı da Osman, soyadı da aynı. İktidar partisinin şakşakcısıydı yaptığı konuşmalarda. Belki milletvekili de seçilirdi o iktidar partisi kalsaydı yerinde. Kalmadı yerinde ne o parti, ne Os-

man. Bir de duydum ki alaşağı etmişler, başına gelmedik kalmamış. Hiç hatırlamıyorum şimdi üçüncü ölümünü duyduğum günü. Ölüm nedenini de... Ama belleğimde Osman iyice, kesince ölüydü artık. Hiç bir şekilde dirilememesiyle...

Bir de baktım Osman Beyoğlu'nda. Koştum aradım, bulamadım kalabalıkta. Bir sinemaya mı girdi, yoksa bir içkili gazinoya mı? Üç ölümden de kurtulmuş bir Osman bu. Belki gene ölür, gene dirilir. Bir gün akıl almadık bir yerde, bir görevde karşıma çıkar, tanımazlıktan gelir, baş çevirir, küçümser. Hatırlamaz eski günleri...

Osman'ın öyküsünü niye yazdım? Bilmem. Öyle işte. Esti birden. Yaşadığım bir olay da ondan belki. Belki de Osman yaşantımız boyunca yakalayıp kaçırdığımız, sonra yeniden umutlar besleyip karanlık bezginliklere düştüğümüz bir hayale benzediği için. Kalabalıklarda bir ışıltı gibi parlıyor, göz alıyor birden. Sonra onu ara da bul, bulabilirsen... Osman biliyorum gene ölecek, sonra gene karşıma çıkacak en ummadığım bir anda. Yeniden ölmek üzere!...

AĞUSTOS PAZARI

Beş yerden birden geliyordu ses. Ses değil sesler. Bir uğultu daha çok! İnceli kalınlı dalga dalga... Tam orta yerde durdum. Bir dakika, iki dakika. Her işportacı açmış hoparlörü, dayamış mikrofonu bir adamın ağzına, ya da teype bağlamış, gürültüyü veryansın ediyor alana. Dinledim dinledim tek sözcük çıkaramadım. Ne isterler, ne satarlar, ne diye durmadan bağırırlar? Gürültü yaşamın kaçınılmaz bir yanı. Sessizlik ölümdür. Gürültü yaşamaktır. Bu yaz sıcağında özdeyişler kuruyorum ayak üstü. Bu cehennem gürültülerinin ortasında yitip gitmiş bir insan. Pazar kalabalığında geçip dönenden omuz yiyen bir bunalmış kişi...

Ağustos'ta bir pazar günü... Eminönü alanına çıktınız mı hiç bu yaz bir pazar öğle sonunda? O gürültüyü duydunuz mu? Yenicami önünde sıra sıra dizilmiş yalınayak, pantalonlu, şortlu, binbir çeşit giysili turist kızların, delikanlıların önü sıra serilmiş bu ortaçağ görünümlerini seyrettiniz mi? Bir yandan işportacı hoparlörleri cıyak cıyak bağırır, bir yandan sakallı, bıyıklı, kirli turistler avare avare dolaşır, bir yandan haftanın başka günlerinde göremediğiniz birtakım insancıklar öbek öbek toplaşır. İstanbul'da, Eminönü meydanında bilmem hangi köyün pazarı kurulmuş sanki! Basmacılar, ayakkabıcılar, bilmem neciler. Türlü gıda maddeleri satanlar. Şerbetçiler, sucular. Akla hayale gelmez neler neler... Bu arada sürülerle tembel tembel dolaşan şişko güvercinler...

Artık hiç sevmiyorum o güvercinleri!... Beleşçi yaratıklar, asalak, çıkarcı, dalkavuk! Bir avuç yem serpeceksi-

niz, yiyecekler. Göbek şişirecekler, köşe bucak aramadan öpüşecekler, yol ortasında ayıp işler becerecekler. Hiç yerde sevmem bu kuşları, Uçmazlar da sanki. Bir kalkar beş adım öteye inerler. Paris'te de, Venedik'te de, Londra'da da, New York'ta da böyle bunlar. Sahte dost, sahte güzel, sahte süs... Bir avuç yem için dolaşıp duracaklar ayak altında. İnsanlara şöyle bir bakıp kanat çırpıverecekler...

Eminönü alanındaki merdivenler ise ayrı bir dünya. Her basamağında bir işportacı. Kaç bin işportacı var bu kentte? Sayısını kim bilir? Kim ilgilenir bunlarla? Çocuk tarak satacak. Delikanlı mendil satacak. Kadın çorap satacak. Yaşlı adam su satacak. İtişecekler, dövüşecekler, birbirinin elinden ekmek parasını alacaklar... Ayakkabı boyacıları bir yanda. İçlerinde süslü kutululer var, bunlar boyacıların soylu takımı. Bir de kendilerine bir kutu uydurmuş olan çocuklar var. Onlar sokulamaz ötekilerin yanına. Bir tekme yer kaçarlar. Bir köşe de onlar bulurlar. Burası İstanbul, kaldırımları altın döşeli. Gören yok, bulan yok ya o altını, hiç değilse tezek döşeli değil! Daha beteri, insanların alın teri, kanı, canı, varlığı, yoksulluğuyla döşeli...

Ne der şu turist kız yanındaki delikanlıya?. Kimbilir hangi fakülte mezunu ya da öğrencisi? Dönüşte unutacak bu kalabalık alanda kirden kapkara olmuş ayaklarla dolaştığını, yanına yaklaşılmayacak kadar pis koktuğunu, Türkiye'de insan yoksulluğunu, terkedilmişliğini, yalnızlığını anlatacak. Giyerek güzel giysisini, oturup sofra başına şarabını, birasını içerek... O uygar dünyanın kendi isteğiyle yoksulluğu birazcık tatmak hevesi! Geçici bir yoksulluğu tatmak isteği... Nasıl şey bakalım diye?.. Anlar mı gerçek acıyı, yoksunluğu, açlığı. Hiç sanmam. Deneyle olmaz ki böyle şeyler!..

Derken bir kavga... Başı örtülü bir kadın yakalamış esmer, çirkin mi çirkin bir delikanlının teneke su güğümünü... «Bu benim oğlumun. Geçen gün elinden zorla almışsın. Ver geri» diye bağırıyor. Delikanlı suçlu, ama

«Hayır, o benim» diyor. Kadın gözlerinden ateşler saçarak, «Oğlumun o, ben aldım ona, onbeş lira verdim. Ya sen ölürsün ya beni öldürürsün, o güğüm bizim» diyor. Delikanlı tutmuş bırakmıyor güğümü, kadın bir yandan, halk da bir yandan bakıyor şaşkın, ilgisiz, kayıtsız, bezgin. Teneke bir güğüm bu. İçi terkos suyu dolu. On kuruşa bir bardağı. İç bu sıcakta kana kana. Sucular da öyle çok ki! İçen var mı? Olur elbet. Kalabalık büyüdü. Kadın çekti delikanlıyı caminin duvarı önüne. Hesaplaşacaklar. Bir kalabalık da gitti onlarla birlikte. Ne oldu? Ne olacak? Nasıl sonuçlanacak? Dayanırsa yüreğin gider sen de seyirciler arasında yer alırsın. Bakarsın şaşkın şaşkın...

Çıktım merdiveni. Güneş çekilmek üzere. Köprünün üstünden bir başka görünüyor dört yan. Tek başına olsam şimdi! Şu kalabalıktan uzakta, şu yalnızlığına bırakılmış yığının dışında. Unutmak, görmemek, bakmamak, duymamak, anlamamak, şaşmamak, bilmemek... Diyeceksiniz, zaten yaptığın ne, yaptığımız ne, yapacağımız ne? Gerçeklerden kaçmak değil mi en kolayı? Gözümüzü yummak değil mi? Ne zamana kadar? İndim ötedeki merdivenden. İnersin, çıkarsın, görürsün, unutursun, yazarsın! Sait Faik ne demiş: «Yazmasam deli olacaktım.» Yazacağız çizeceğiz, duyuracağız. Duyana, anlayana dek. Bir toplumda bu yalnızlığın, bu insan acımasızlığının katılığını duyurana dek...

DENİZDE BİR ADAM

Deniz benimdi. Gözalabildiğine uzanan bütün sular benim... Tek kişi yok görünürde. Evlerindeler daha. Kahvaltıdalar, uykudalar. Gazetelerini okuyorlar, çocuklarıyla, karılarıyla konuşuyorlar. Saat sekiz. Güneşi ufak bulutlar örtüp kayboluyor. Cam gibi deniz. Ayaklarımın bastığı kumları görüyorum, taşları, ne var ne yok hepsini! Doğa'nın ilk günü sanki. Dünya daha yeni yaratılmış. Uygarlık diye bir şey yok! İnmişim ormanlardan, dağlardan yalınayak. Su ile ilk kez karşılaşmışım. Nedir bu su denilen şey, demişim. Önce parmaklarımı, sonra ayaklarımı değdirmişim. Soğuk gelmiş, kaçmışım. Sonra hoşlanmışım bu serinlikten, bu ıslaklıktan. Başka bir duygu uyandırmış bende. Hiç bilmediğim, tanımadığım. Bırakmışım kendimi, içine atıvermişim. Batmışım birden, bu su dost olduğu kadar da düşman, boğuyor, soluğumu kesiyor. Tuzlu, acı bir tadla... Ama vücudumu saran deniz yabancı izlenimler yaratmış bende. Dost olmuşum onunla...

Yok, günümüze dönmeliyim. Yirminci yüzyılın yetmiş ikinci yılının bir temmuz sabahındayım. İstanbul kentindeyim. Marmara kıyılarında bir yer. Bir kıyı. Bir kumsal. Doğanın ilk günündeki insan olamam. Sabah erkenden gazeteleri okudum, nice yanlışlarımızın, nice kötülüklerimizin, nice zavallılıklarımızın tanığıyım ister istemez.. Nerde doğaya dönmek, dünyanın ilk günlerinin insanı olmak! Ben çağdaş uygarlığın kişisiyim.. Uygarım. Uygar bir çevrede yaşıyorum. İnceltilmiş vahşetler çağıda... Acımasızlığın erdem sayıldığı bir çağ bu. Sen ezmezsen seni ezerler. Sen üste çıkmazsan, seni altlarına alırlar. Sen başkala-

rının tepesine çıkacaksın, yoksa akla gelmedik kimseler senin tepene çıkıverirler!..

Yürüyorum suda. Yürü yürü, su belime geliyor ancak. Sonunda boyuma ulaştı, çeneme dayandı. Durdum baktım uyanan dünyaya. Kumsalda tek kişi yok. Denizde de... Bana bırakmışlar denizi. Ne kadar? On beş dakika daha, belki. Birazdan çocuklar, gençler kadınlar, kızlar, delikanlılar, yaşlılar, zayıflar, göbekliler, ufaklar, iriler dolarlar buraya. O zaman kaçarım ben de... Sabahın ilk saatlerindeki denizin sahibiyim ben. Benim olan bir denizin sahibiyim.

İstanbul'da doğdum büyüdüm. Denize o kadar yakın. Ama o kadar da uzak!... Zorla sokarlardı beni suya. İte kaka... Bir kez sandaldan düştüm küçükken, ondan mı korkum? Belki. Ama hep kaçtım sudan. Uzaktan sevdim denizi. İçine girmeden. Ne dermiş Sadi: «Denizde sayısız yararlar var, ama selâmet istersen kıyıda bulursun» Ben selâmet mi istedim, bu kadar basit miydi denizden kaçışım? Korkudan mı? Değil. Başka bir duyguydu bu. Sonra geçti bu duygu.

Kıyıda kalmak kurtuluştur bazan. Açılmamalı, çok derine gitmemeli. Nice iyi yüzmesini bilsen de. Bakarsın ters bir iş olur. Güven olmaz denize. Yaşam denizine.. Yaşamda da kıyıda, güvenli bir noktada kalmak daha yararlıdır. Tehlikesiz, rahat, huzurlu.. İsteyen açılsın, isteyen derinlere kulaç atsın. Onlar da nasılsa dönecekler kıyıya. Sen zaten kıyıdasın. Öyleyse? Aynı kapıya çıkıyor hepsi. Üstelik açılanlar boğulmak, geri dönmemek tehlikesi ile karşı karşıyalar...

Toplum da bir denizdir. Dünyamızın sorunları iri iri dalgalar halinde gelip vurur bu denize. Bazan yerinden oynatır, kaldırıp kaldırıp iter dibe doğru. Çaresiz bir durumdur bu, çağdaş bir dünyada yaşayan insanlarız. Kaçamayız geriye, başka yere, kuma kafamızı sokamayız. Kıyıda kalıp kurtuluşu arasak, bulsak da o dalgalar kıyıları da kaplar bazan. Büsbütün batar gideriz sonra... Çağımızı yaşamak duymak gerekir. Çaresiz bu toplum de-

nizine açılacağız, sorunlarla çarpışacağız, tehlikeleri, göze alacağız, yeneceğiz, üstün çıkacağız. Tek yol budur. Öteki boğuluştur, batıştır, yok oluştur.

Dalmış gitmişim denizin ortasında... Deniz yalnız benim diyerek. Böyle sanarak. Oysa plaj dolmuş bile. Bir anne ufacık oğluna yüzme öğretiyor. Yeşil kanatlar takmış, çekiyor oğlanı azıcık derine. Oğlan çığlık çığlığa «İstemem, istemem» diye bağırıyor. Genç anne iki parçalı mayosunun saylayamadığı güzelliğini güneşe, yabancı bakışlara sunuyor cömertçe. «Nasıl olsa öğreneceksin, bir an önce öğren bari» diyor. Kendimi gördüm o çocukta. O denizden kaçan ufacık oğlanın yerine koydum kendimi. Nasıl olsa o dalgalar gelip çarpacak, nasıl olsa nice nice boğulma tehlikeleri geçireceğiz, öyleyse niye kaçmak, niye?

ANLAMI VAR MI?

«İşte kar yağıyor, bunun bir anlamı var mı?» Çehov'un «Üç Kız Kardeş» adlı oyununda böyle der kişilerden biri Bir soru değildir bu. Bir kabulleniştir, benimseyiştir. Anlamsız bir dünyada yaşadığımızı söylemek ister Çehov'un kişisi. Yıkılmış, ezilmiş, bezmiş, umutlarını yitirmiş, gelecekten hiç bir şey beklemeyen Rus aydınları yüzyıl başlarında herşeyi anlamsız, yararsız buluyorlardı. Çarlık olanca baskısıyla ayaktaydı, yıkılacağa hiç benzemiyordu. Rus aydınları da evlerde, ocak başlarında çay içerek, votka içerek felsefe yapıyorlardı kendi kendilerine. Herşeyi anlamsız buluyorlar, yaşamayı gereksiz görüyorlardı.

Oysa doğada anlamsız bir şey yoktur. Anlam, bir gerekliliğin belirtisidir. Gereği olan nesnenin anlamı olur. Her nesnenin de bir gereği vardır. Bir yerde gerekli olur. Vazgeçilmez olur. Aranır, istenir o nesne, o insan, o olay Kar yağıyorsa gereği vardır da ondan yağıyordur. Mevsimidir, karın yağması doğa için gereklidir o mevsimde. Bize göre anlamı yoktur belki, kar yağmasın da yağmur yağsın, ya da güneş açsın isteriz. İstersiniz, ama olmaz işte. Kar yağar zamanında, güneş de açacaktır zamanı gelince. Anlam var her işin başında, anlamsızlık değil. Kişi karamsarlık günlerinde arar bulur bu anlamsız duygusunu. Hepsi o kadar. Yoksa doğa anlamlıdır. Anlamlı olduğu için de doğadır, yeryüzüdür, evrendir, insandır. Bindiğiniz vapur sizi nereye götürüyor? Ya da otobüs? Bazı anlarınızda bilmek istemezsiniz bunu. Yanınızdaki dost, arkadaş, sevgili de size uysun, sormasın bir şey. Anlamı olmayan bir gidiş olsun öylesine. Hep bir yerde binilir bir

yerde inilir. Yönler, sonuçlar önceden bellidir. Açık seçiktir yaşam. Bu vapur Kadıköy'e gider, şu dolmuş Şişli'ye. Anlamsızlık gene yok işte! Atladınız bir taşıta sormadan öğrenmeden. Götürür bir yere bırakır sizi. Bilmek istemeseniz de. Kafanıza vura vura gerçeklerini öğretir size yaşam. Ne denli kaçmayı, kurtulmayı özleseniz de...

Çehov'u açar okurum zaman zaman. Yaşamda bir anlam bulamayınca... Çünkü hepimiz yaşarız böyle anları. Bir kısır döngüye yakalanıp içinden çıkamadığımızda. Ağırlığı gittikçe artan bir yükün nedenini çözemediğimizde... «Üç Kız Kardeş», «Mart», «Vişne Bahçesi», «Vanya Dayı»... İlkin bir umutsuzluk, bir hüzün, bir yenilmişlik duygusu verir. Vişne bahçesi sökülecektir. Vanya dayı yaşamda aradığını bulamamıştır. Üç kız kardeş taşranın boğucu havasında sönüp gidecektir. Nina bir martı gibi kanatları kırılıp çamurlara düşecektir. İyimserlik, mutluluğa açılan bir yol, bir kapı yok gibidir. Yaşam bir kısır döngüdür. İlk bakışta, derine inmeden görülen budur. Bir yanlışlıklar dizisi, budalalıklar yığını. Sonuç yenilgiler, yenilgiler...

Ama bu yalnız o günü yaşayanlar için öyledir. Bir günü, belirli bir zaman parçasını. İnsanoğlu içinde bulunduğu koşulları aşabilir, geleceği kurabilir. Çehov yarından, yarınlar'dan umutludur. Umudu da aşan bir coşkudur bu duygu. Bütün oyunlarında, öykülerinde karamsarlığın bittiği yerde iyimserlik başlar. Bir sınır çizgisi vardır gözle görülmez. Yeniklikle yengi bir aradadır. Bir adım attın mı geçersin öte yana. Yıkılmışlık kalır burda, mutluluk senin olur. İnsandır yaşamda herşeyi anlamlı kılan. «Kar yağıyor, bunun ne anlamı var?» diye soran kişiler, yaşamın boşluğuna ağlayan kadınlar, çöken bir dünyanın ardından üzülenler, hepsi hepsi yeni bir yaprağın açıldığını anlatmak isterler. Daha iyi bir yaşam, daha iyi bir insanlık, daha iyi bir dünya... Çehov'un yapıtları bunu verir, sezdirir, yaşatır, o oyunları, öyküleri gereği gibi okuyanlara, okumasını, anlamasını, duymasını bilenlere...

İşte heryer kapkara, yağmur öncesi, fırtına öncesi... Ne anlamı var? İşte yarınlardan umut yok. Yaşamanın ne gereği var? İşte yenilmişiz, yitirmişiz güvenimizi. Direnme boşuna... Hayır hayır bir anlamı vardır bütün bunların. Herşeyin. Anlamsızlık, en büyük anlamı kurmaktır, yaratmaktır. Ne çok şey anlamsızsa, yani anlamsızlık ne denli yaygınsa, içimizde dışımızda anlamsızlığı ne denli çok duyuyorsak, yaşıyorsak bilelim ki, hepsinin bir anlamı vardır, hem de büyük, ölümsüzlük bir anlamı... Bugün bilemiyoruz, duyamıyoruz, ama yarın bütün bu anlamsızlıkların taşıdığı anlamı göreceğiz karşımızda...

Kaç yaşında? Ondört mü, onbeş mi, daha mı az? Yıllarla ölçülmüyor bazan yaşam olgunluğu. Feleğin çemberi dönmüş dolaşmış bu küçük kadının varlığı üstünde düğümlenmiş. Almış götürmüş onu otuz yaşın kırk yaşın katılığına, pişkinliğine, güçlülüğüne... Bakıyorum kolunda ince altın bilezik. Başında sarı bir örtü. Yüzü onbeşinden çok göstermiyor, ama sesini duyarsan dersin kırk, elli. Bir de kendine özgü sözcükleri var! O sözcükleri söyleyiş biçimi var. Sesinin çatlaklığında, yüksekliğinde nice nice yaşam deneyleri var! Acı tatlı...

«Yok, bir şikâyetim yok» diyor. «Bir oğlumuz oldu, sekiz aylıkken öldü.» Yanında babası, ya da dedesi yaşında bir adam, ak pak, traşsız. Çok hafif bir sesle konuşuyor, o küçük kadının kulağına. Fısıl fısıl. Bir yere gidecekler. Bu dolmuş götürecek onları bir yere, bir amaca, bir çıkmaz bir çıkar yola. Dinliyoruz küçük kadının öyküsünü:

«Niye mi bıraktım? Bir şartımız vardı, yapmadı onu. Başka bir şey yok. Dostça ayrıldık. Şu kazağı o almıştı, ben de ona aldım bir başkasını. Gördüm geçende Kadıköy vapurunda, evlenmiş. Dargın değiliz. Ne dedi ayrılırken biliyor musun «Zeliha ne zaman istersen gelirsin yanıma.» Bir şey mi söylemiş benim için? Kötü şeyler mi? Bakma, söylemişse hırsındandır, kötülüğünden değil.»

Bir öykü yazılıverdi birden. Anadolu kentlerinden birinde başlamış, yürümüş, sonuçlanmış bir sevi öyküsü. Yok sevi de değil bu. Onüç yaşında kimsesiz, çalışan bir kızın gönül verdiği bir erkeğe gidişi, onunla bir yıl yaşa-

yışı, çocuk doğuruşu. Belki nikâhlanmışlardır, imam nikâhı ile! Hem birbirini isteyen iki insan tutmuş birlikte yaşamışlar kime ne? Zeliha rahat, umursamaz, ona buna şuna aldırmaz bir erkeğe gidişi, onunla bir yıl yaşayışı, çocuk doğuruşu. Belki nikâhlanmışlardır, imam nikâhı ile! Hem birbirini isteyen iki insan tutmuş birlikte yaşamışlar kime ne? Zeliha rahat, umursamaz, ona buna şuna aldırmaz bir kişilikte. İstediği zaman ayrılıyor, üzülmeden, istediği zaman bir başkasını buluyor mutluluk bilmem ne aramadan! Teknik bir iş bu, bir erkekle birlikte olma, birlikte geçinme, hepsi bu... Ne ayrıldığı erkeğe, ne yazgısına, ne yaşam koşullarına bir kin duyuyor. Katlanıyor İki kez ikinin dört etmesi gibi bir gerçek bu. Yaşamdır, katlanılır! Her şeyine!

Nereye gittiler? Nerden gelip?... Birkaç yıl da bu yaşlı adamla olacak o küçük kadın. Çocuklar doğurur Gider çalışır da. Derken başka biri, haydi yeni bir serüven. Sesinin kalınlığında yaşıyor hepsi. Oysa onun yaşındakiler ortaokul sıralarında daha. Bu yaşam olgunluğuna ne zaman gelirler onlar? En az otuz yıl sonra belki. Gene de bu hoşgörüye, yaşam olayları önünde bu aldırışsızlığa ulaşamazlar, bu kızın insanlık düzeyine hiçbir zaman çıkamazlar. Birisinden ayrıldılar mı, ille de arkasından kötülerler, türlü suçlarla. Duygularını satarlar en yüksek bedel karşılığı. Ama bu Zeliha «Bir kazak aldı, ben de ona aldım. Dargınlık yok, öylece ayrıldık işte» diyebiliyor. Çok bir şey beklemiyor sevdiği ya da sevdiğini sandığı erkekten. Yaşamın kendisinden...

Zeliha'lar bir garip bilinçsizlik bilinci içinde. Tutsaklıklarını benimsemişler. Erkek erkektir, gider gelir, döver söver! O olmazsa başkası olur der Zeliha'lar. Gönlü kırılmadan bırakır, büyük umutlar, düşler kurmadan geçer yeni bir ilişkiye. Sonra ne olurlar? Herkes ne oluyorsa onu!... «Asiye'yi kim kurtaracak?» Zeliha kurtulmayı, kurtarılmayı istiyor mu? böyle bir zorunluluk duyuyor mu? Önce bunu sormalı ona. Okumamış, bilgisiz, uyanmamış bir küçük kadın. Bu Zeliha öylece, yazgısına bırakmış kendini...

Ya o okumuşlar, aydınlanmışlar, onlar daha mı başka sanki? Türk toplumunda kadının yazgısı çok mu değişik? Okumuş olsun okumamış olsun. Bu Zeliha gibi olsalar o okumuşlar, o belli bir yaşam düzeyine, görgü, bilgi düzeyine çıkmış olanlar, olabilseler. Onun kadar açık, saydam, içi dışı bir, yürekli davranabilseler erkekleri önünde, yaşam önünde, yazgı önünde...

Bir dolmuş öyküsü size. Küçük bir kadının, Zeliha'nın bir sigara içimlik zamanda yaşadığım alın yazısı, varlık serüveni işte. Bir başka insanın dünyasından bize doğru esivermiş bir rüzgâr. Bir şeyler bırakıp geçmiş.

TAŞKENTLİ FİL

Sabah kalkar bakardım, orda. Geceyarısı döner dönmez balkona çıkar karanlıkta arardım, yerinde. Hep bir öne, bir arkaya sallanır dururdu. Bir adım, ne ileri ne geri atmadan. Hep sallana sallana...

Dostluk kuruldu aramızda. Ben onu görürdüm, ama o beni görür müydü bilmem? Gövdesine göre ufacıktı gözleri. Ta tepede, bir otel balkonundan kendisini seyreden adamı tanır mıydı? Bir anlam çıkarır mıydı onun bakışlarından? Kimdi, neyin nesiydi o adam?

Saat dörde doğru alırlardı yerinden. Koca bir çadırın içine sokarlardı. Zaten ben de odamda olmazdım o saatlerde. Ne yapardı o çadırın içinde? Hep istedim oraya gitmeyi, onu numarasını yaparken seyretmeyi, olmadı bir türlü. O kocaman dostumu göremedim görevi başında. Varsa o köşede, hep öne arkaya sallanırken, hep böyle...

Taşkent'ti bulunduğum kent. Orta Asya'nın göbeğindeydim. Dostluk ettiğim yaratık bir fildi, Taşkentli bir fil... Sesi çıkmayan, görevini zamanında yerine getiren, ne zaman baksam uyumayan, hep sallanan, hep sabırla, güvenle bekleyen kocaman bir fil. Şöyle böyle bir hafta sürdü bu karşılıklı bakışmamız. Sonra çektim gittim. Her zamanki gibi, böylesine dostluklar biterdi bir yerde. Yıllar geçti, unuttum gitti Taşkentli fili. Böyledir insanoğlu. Göz görmeyince unutur en çok sevdiğini bile. Bir hafta süreyle Taşkent'te sabahın ilk aydınlığında, gece yarısının ışığında o vardı hep. Sonra silindi, unutuldu hepsi.

Şimdi nerden nereye!... Bir daha fil görmedim. Ne sirkte, ne hayvanat bahçesinde. Ne sirke gittim, ne de hayvanat bahçesine, ondan. Oysa en çok sevdiğim hayvandır, fil. Gülhane Parkında vardı bir zamanlar, gider seyrederdim, onun o koca gövdesini o daracık yerlere sığdırma çabasını. Belki hâlâ bir fil vardır o parkta. Parka da gitmiyorum, avarelik de yapmıyorum. Ne fil seyretmeye, ne parklarda tur atmaya vaktim var. Yaşlar ilerledikçe içimizdeki çocuk ölüyor, uzaklaşıyor bizden. Katılaşıyoruz, kendimize bile benzemez oluyoruz. Bir fille dostluk etmenin saçma bir şey olduğunu tekrarlıyoruz kendimize.

Bir fil hikâyesi tutturdun, bakalım sözü nereye getireceksin diye düşünüyorsunuz, biliyorum. Kötü niyetie bekleyenleriniz de vardır. Hele bir yakayı ele versin, gösterelim gününü diye. Nedir bu fil, kimmiş, ne yapmış, hangi anlama geliyor, neyi anlatıyor? Bir sürü soru işareti. İlle de bir şey mi anlatmalı? Hiç bir şey yok bu sözlerin ardında. Taşkent'te bir fil gördüm, gece gündüz seyrettim, onu çoğu insanlardan daha dost buldum kendime, daha yararlı, daha «insan...» İçimde yer etti anısı, onu anlatıverdim dost okurlarıma, hepsi bu. Hayır, gene inanmadınız. Bu filin ardında, altında ne var? Filin altında ne olabilir, kim kalsa altında canı çıkar o koca gövdenin.

Yoksa siz de bir filin altında mı duyuyorsunuz kendinizi? Kıpırdadıkça sizi yamyassı eden, kırılmadık yerinizi bırakmayan bir dev! Bir de hortumunu geçirdi mi boynunuza, ağır ayaklarıyla bastı mı sırtınıza, tamamdır. Demir ökçeden beter bir baskı yapıştırır yere sizi. Filler, mandalar, inekler, ayılar, eşekler, köpekler, hattâ hattâ vahşi ormanların canavarları, aslanlar, kaplanlar, sırtlanlar, kurtlar, tilkiler... Hepsi insanların «insan» olamamışlarından çok daha üstündür. Fil fildir, sırtlan da sırtlan, tilki de tilki. Ama bütün bu hayvanların niteliklerini kişiliğinde toplamış insanlar yok mu? Böyleleri değil mi dünyamızı cehenneme çeviren? Bir eşeğe, köpeğe, file, ineğe, ayıya sevgi duyabilirsiniz. Eşek eşekliğini, fil filliğini, ayı ayılığını bilir diye. Ama insanlığını bilmeyen insandan tik-

sinilir ancak. Fil olmaya, köpek olmaya, sırtlan, çakal, tilki, kurt olmaya can atan, tek tek bütün hayvanların niteliklerini benliğinde taşıyıp, zaman zaman şöyle ya da böyle bir hayvan taslağı halinde karşımıza çıkanlar az mı? Bakın dört yana, elinizin uzandığı yere, yığınla bunlar. İnsanlıklarını yadsımış, insanlığa leke düşüren garip yaratıklar.

Solgun bir yaprak getirdi verdi. Teşekkür ettim. Sonra bir tane daha getirdi. Bir daha, bir daha. Yüzüme öyle bir bakıyor ki, kırk yıllık dost, arkadaş bakmaz öyle. Tanıdık, sevgili anlayan bir kişi... Oysa minicik, yeni yeni yürüyor. Şu yer üstünde ilk adımlarını atıyor. Ama öyle sağlam, öyle güçlü, öyle güvenli ki!

Bir yaşında ancak. Dönüp dolaşıyor masaların çevresinde. «Kedi kedi» diyor kovalıyor yavru kedileri. Dostluk kurmak istiyor onlarla. Yaşama dost gözlerle bakıyor. Sanki hiç kötülük yok yaşamda! Acı yok, umutsuzluk yok. Sevgi var, dostluk var yalnız. Şu masada oturan amcada, teyzede, masa altındaki yavru kedide, uzakta, çok uzakta batan kıpkırmızı güneşte, koyda dolaşan sandallarda, kordon boyunda dolaşan çiftlerde...

Çıktı kucağıma oturdu. Adın ne dedim, güldü. Konuşmuyor daha. Bir şeyler söyledi, «Sen konuşamıyorsun» derken. Konuşuyormuş! Kendi dilinde! Nerde bizde o dili anlayacak erdem! Yitirmişiz bir şeyleri. Bir yaşındaki kızın sözlerini anlayamayız. Kopmuşuz o çocuk dünyasından. Nice özlesek de... Annesi seslendi öte masadan, «İrep» dedi. İrep'miş adı. Ne güzel adın var senin. İrep, İrep, İrep. Büyüyeceksin İrep. Bu topluma katılacaksın. Geçmişi öğreneceksin. Acıları tadacaksın. Sevinçleri de, bulursan... Senin dünyan daha güzel olsun. Biz beceremedik kendi dünyamızı güzel yapmayı. Kaçırdık elimizden her şeyi. İşte gelmişiz şu Silivri'nin gazinosuna bir güneş batımı, bira içerek, denizi seyrederek birşeyler arıyoruz. Yitirdiğimiz, bir daha bulamayacağımız... Sonra

gene gireceğiz kendi dünyamıza. Gündelik akışa kaptıracağız kendimizi...

Anne güldü, adımı söyledi, tanımış... Baba da... «Kucağınızda kim var biliyor musunuz!» dedi. «Orhan Kemal'in torunu.» Nâzım'dı babası, Orhan'ın büyük oğlu. Bir kez gördüğümü hatırlıyorum Nâzım'ı. Nâzım yüksek mühendis, eşi ve bir yaşında çocuğuyle gelmiş Silivri'nin bu gazinosuna bir Ağustos akşamı. İrep, büyükbabasının bir dostunu tanımış birden. Dedesi öldüğünde o yokmuş ki dünyada. Dedesi tanımamış onu, kucağına almamış hiç. Benim kucağımdaydı İrep. Orhan Kemal'in torunu... Nerden nereye! Şu yaşamın işine bak dedim içimden. Kan çeker derler. Bunca kişi vardı gazinoda, kimseyi bulmadı dostluk edecek, beni buldu İrep. Gizli bir bildiriyi getirircesine, taşırcasına...

Konuştuk Nâzım'la. Ordan burdan, babasından, yaşamdan, işten. Orhan Kemal'den bir rüzgâr esti bu yana. «Ölüm birşey yapamaz ona» demiştim öldüğü gün. Ne yapacak ölüm büyük bir yazara? Yalnız insana yapar yapacağını ölüm. Alır götürür, susturur, elini kolunu kırar. Ama bir yazar, yaşadığı o kısacık süreyi gereği gibi kullanmışsa, doldurmuşsa, ölüm hava alır. Ölümsüzdür o yazar artık. Öldüğü günden sonra başlar gerçek yaşaması. Kitapları yeni yeni dostlar kazandırır ona. Yurttan, yurt dışından, her ulustan, her toplum katından.

İrep'le dost olduk. Nerdeyse Orhan Kemal'le yaptığımız gibi, «Çek iskemleyi şu ağacın altına, bir tavla atalım» diyeceğim. İkbal kıraathanesindeki günlerdeki gibi. Hep karşılaşacaktık, hep görüşecektik, hep edebiyat tartışmaları yapacaktık. Yaşamda hiçbir şeyi ertelememeli! Bir bakıyoruz, arkası var sandığımız bir şey bitiyor, yarım kalan bir tefrikaya benziyor yaşam...

İrep, kimseyle konuşmadı. Benden başka kimseye kuru yaprak getirmedi. Bana taşıdı bütün yaprakları. Tek tek. Kucağıma çıktı, baktı gözlerimin içine. Bir haber getirdi Orhan Kemal'den. Bir haber ulaştırdı benden Orhan

Kemal'e. Bir gün büyüyecek İrep. Öğrenecek yaşamı. Her şeyiyle. Dedesinin romanlarını, hikâyelerini okuyacak bir bir. Benim yazdıklarımı da. Başkalarını da... Yolu düşerse Silivrinin o gazinosuna bir gün, beni hatırlayacak mı? Bir Ağustos akşamı tek tek bütün kuru yaprakları ordan burdan toplayıp getirdiği dede dostunu? Anacak mı o günü?.. Belki de yazar olur İrep. Dedesinin yolundan yürür. Hepimizi geçer. Yeni bir dünya yaratır. Daha mutlu, daha aydınlık bir dünya. Umut onlarda, İrep'lerde... Öyleyse mutlu yarınlar İrep. Sana, kuşağına, hepinize...

SEN BUNU BİLİYOR MUSUN?

«Sen biliyor musun bunu?» diye sordu bir ses. Sen bunu biliyor musun? Neydi bildiği, bileceği, bilmesi gereken? Neydi? Kadın anlamış gibi «evet» dedi. Anlarmış gibi, anlayabilirmiş gibi!. Sonra çevirdim. bakışlarımı denize doğru. Uzaklaşıp giden bir vapura.. Gitti vapurla birlikte o ses...

Sen bunu biliyor musun? İçime işledi bu soru. Kadın bilmeliydi adamın ne demek istediğini. Bilmeden bildim sanılır bazan. Oysa hiçbir şey bilmiyoruzdur, ne kendimiz için, ne başkası için. Boşlukta yüzüyordur. Buz dağları gibi kapılıp rastlantılara gidiyoruzdur. Bilmek, anlamak, duymak, tanımak istemeden. Hepsini kabul ederek, biliyoruz, duyuyoruz, anlıyoruz, tanıyoruz sanarak... Karşımızdakini, kendimizi, onu bunu...

Bir sevi miydi bilinmesi gereken? Bilinçaltında gizli kalmış bir serüven miydi? Neydi o kadının bildiği, adamın «sen bunu biliyor musun?» diye sorduğu. O kadar yakınımdaydılar. Elimle değerdim azıcık uzansam. Üst güvertenin en rüzgârlı kanapelerindeydik. Sırt sırta oturmuştum onlarla. Görmedim hiç yüzlerini. Onlar benim varlığımı bile duymadılar. Hafif sesle konuşuyorlardı. Rüzgâr estikçe geliyordu sözcükler tek tük. «Sen bunu biliyor musun?» Neyi? Belki bir seviyi, bir dostluğu, bir özlemi...

Bildiğimizi sanırız. Karşımızdaki bizi bilir, biz de onu! Oysa yanılgıdır bu. Kimse tanımaz kimseyi. Bazı anlar vardır, deriz ki tamam, ben onu tanıyorum, o beni tanıyor. Kimdir o, bir dosttur, bir arkadaştır, bir sevgilidir. Büyük anlar yaşamışızdır, sonsuz aydınlıklar kurduğumu-

za inanarak! Her şey açıktır, ortadadır. Gizlilik yoktur, kuşkulu yönler yoktur. İki insan saydam birer yaratıktır birbirinin gözünde. «Sen bunu biliyor musun?» demek bile gereksizdir. Mutlu oluruz, huzurlu, rahat oluruz bu bilinmenin bilmenin güvenciyle.

Sonra birden o saydamlığın bir yanılgı olduğu görülür. Bir davranışınız, bir sözünüz yanlışlıklara yol açmıştır, ters yorumlara uğramıştır. Bir bakmışsınızdır, bildiğinizi tanıdığınızı sandığınız, buna iyice inandığınız kişi bir «başka»sıdır. Sizin değildir o. Elinizden kayıp gitmiştir uzağa. Ya da sizi itmiştir ötelere. Hani biliyordu, hani tanıyordu? Ya da siz onu bildiğinize, tanıdığınıza o kadar inanmıştınız hani? Birden yabancılaşır insan çevresine bu anlarda, tek bir dost, bildik, arkadaş kalmaz. Kalmasını da istemez zaten. «Sen bunu biliyor musun?» diye seslenişiniz «Sen hiç bir şeyi, ne beni, ne kendini biliyorsun» anlamına gelir eninde sonunda...

Sen biliyor musun seni nasıl sevdiğimi? Sen biliyor musun sana nasıl inandığımı? Sen biliyor musun seni nasıl özlediğimi? Sen biliyor musun yaşamdan nasıl tiksindiğimi? Daha neleri neleri neleri? Sen biliyor musun beni, nasıl bir kişi olduğumu, ne aradığımı, ne istediğimi? Biliyor musun? Öğrenmek istiyor musun? Sorular yığınla, birbirimize yöneltmek için, araştırmak için... Yanıtlar alsak da boş, biliyorum, anlıyorum, tanıyorum deseler de... Bir yerde çıkmaza giriyor bütün bu inanışlar, kanışlar, sanışlar, aldanışlar...

Sesler kesildi arkada. Kimse konuşmuyordu artık. Kadın da erkek de sustu. Oradaydılar, biliyordum. Sözcük bulamıyorlardı konuşacak. Adam ellerini cebine sokmuş, saçları rüzgârda. Aklı nerelerde?. Kadın erkeğe yaklaşmak uzaklaşmak kuşkusu, özlemi, sevinci içinde, karmaşık duygularla.. Biliyor muyum, bilmiyor muyum yoksa, onu kendim diye düşünerek... Tek bir sözcük bile bozar bazan havayı. Susmalı en iyisi. Kalkıp baksam mı yüzlerine? Tanıyacak mıyım, kendime yakın bulacak mıyım? Yok, görmemeli, anlamamalı!.. O iki kişinin iç ya-

şamlarına daha çok girmemeli. Ne olacak gireceksin, anlayacaksın, bileceksin, göreceksin de. Kim kimi bilir, tanır? Tanımak, anlamak gereğini duyar? Çektim gittim ben de. Bakmadan arkama. Bırakarak onları orada. Bir gerçekte, bir düşte.. «Sen bunu biliyor musun?» sözlerinin yankısını içimde taşıyarak...

«Cezayirliyim» dedi genç adam. «Yeni evlendim, karım daha Paris'e gelmedi.» Resimler çıkarıp gösterdi. Gelinlik giymiş genç bir kız, kara giysili bir delikanlı. Başka resimler: Anneleri, babaları, yakınları. Sonra kalktı gitti, bir frank attı koca bir makineye. Küçük televizyon ekranında bir arap dansöz oynamaya başladı, bir şarkı da söyleyerek. Herkes sustu, başladı düşlere dalmaya. Bir uzak kent, bir köy, bir ev, bir anne, bir eş. Yalnızlıklar bunaltmış hepsini. Gelmişler umut içinde, bir ekmek ardında yabancı kente. Yitip gitmişler o kentin eziciliğinde.

«Yarın gelin size bir güzel çay yapayım» dedi Faslı kahveci. Berbattı o gece sunduğu çay, rezil bir şey. Ama gece yarısıydı, üşümüştük, ürpertiler duymuştuk içimizde. Bir çay her şeydi gece yarısında. Az önce bir sinemadaydım. «Z» filmini görmüştük. Vasilikos'un ünlü romanı «Ölümsüz»ü... Montand'ı seyretmiştik. Bir gerici iktidarın tertibine kurban giden namuslu bir aydının öyküsünü görmüştük perdede. Geri kalmış bir ülkede adım adım nasıl faşizme gidildiğini... Ne derin anlamları vardı «Z» filminin. Soğuktu Paris, nemliydi, yalnızlıklarında yitip gitmiş insanlara karşı acımasızdı. Sokak sokak dolaşıp bir bardak çay aradık arkadaşımla, her yer kapalıydı. Fransızlar bazı günler hiç çalışmazlar, bazı günler her yeri erkenden kaparlar. Öyle bir gün olmalıydı. Sonra otele giden bu küçük sokakta bir kahvecik, bir bistro Fransızların deyimiyle... Üç beş karanlık insan, yalnız insan, bırakılmış, unutulmuş insan... Yabancıydı hepsi. Araptı, Cezayirli, Faslı, Lübnanlı, Tunuslu vb.

«Ben Türküm» dedi arkadaşı. Beklemedi «Ben de Türküm» diyeceğimi, dedim. Şaşırdı. Türkçe bilmiyor. Fransızca, atalarım Türkmüş, dedi. Gurur duyuyordu Türküm derken. Birden sustu, içine çekildi, yaklaştırmadı kimseyi. Cezayirli ile televizyon ekranındaki dansöz şarkıcıyı seyrettik. Sonra bir frank daha attı, başka bir Arap şarkıcı... İstanbul'u anlattık, Türkiye'yi, Cezayir'i konuştuk. «Yarın gelin» dedi kahveci «Güzel bir çay yapayım» yarın geleceğim. Gelmeliyim. Gelebilir miyim? Gelip geçiyoruz işte. Her yerden. Yaşamdan. Aşktan. Yalnızlıktan. Yalnız olmayıştan. Her şeyden.

Günlerce gezdim Paris'i. Parislilerin bulunmadığı bir Paris bu. Ağustos Paris'i. Herkes tatilde mi nedir? Kapalı dükkânlar, kapalı mağazalar, kahveler, meyhaneler, Ağustosta Paris... Aznavour'un ünlü şarkısını hatırladım birden. Paris başkaydı bu ayda. Yabancılara bırakılmıştı. Sere serpe, alabildiğine... Zengin turistler, yoksul turistler, Amerikalılar, İsveçliler, Almanlar, şunlar bunlar. Bir öğle vakti Cafe de La Paix'de oturup seyrettim o paralı turistleri. Cakalı Amerikalılar, aile babaları, her yerde resim çıkartarak bu anı ölümsüzleştireceklerini sanan gafiller! Ellerde plân. Altmışlık karı kocalar eski tutkunluklarını sürdüren âşıklar pozunda. Önümde oturuyorlar, nerdeyse dudakları değdi değecek birbirine. Yaşlıların öpüşmesi çirkin! Ne de çok Japon var, topluluklar halinde... Dışa kapandım birden, kendime döndüm. Yıllar önceyi hatırladım. O zaman da yaşlı duyardım kendimi. İçinde olduğum anın güzelliğini değil de hep geçmişi yaşardım. Oysa anı yaşamalı hep! Yaşa da nasıl olursa olsun! Çek bir resmimi benim de fotoğrafçı amca! Dondur şu yalnızlık, bekleyiş anımı!...

Köşe başında bir çöpçü vardı, kapkara bir genç. Nerden gelmiş, Senegal'den mi, Kameron'dan mı, Çat'dan mı, Gine'den mi? Sokakları süpürüyor başını kaldırmadan. Bakmıyor zengin, mutlu görünüşlü turistlere. Yürüdüm geçtim, bir zenci çöpçü daha, bir daha, bir daha. Parisin çöplerini karaderililer süpürüyor. Nerede bir zen-

ci varsa vermişler eline bir süpürge, cebine de ölmeyecek kadar para, salmışlar Paris pisliklerinin ardına. Birine yol sordum, bilmedi ne diyeceğini, sözcükleri de bulamadı, belki de Fransızca bilmiyor yeterince. Olsun, para kazanmak için dil bilmek gereksiz, çöp toplamak, yol süpürmek için de! Kimse görmüyor bu insanları. Kimsenin huzurunu bozmuyor bu sessiz insanlar. Geçip gidiyorlar önlerinden ardlarından. Ne var yani? Elin zencisi gelmiş Paris'e, iş bulmuş, karnı doymuş, daha ne ister?...

Benim insanlarım da Almanyalarda böyle değil mi? Madenlerde, yapılarda, fabrikaların en ağır işlerinde, çöp arabalarının ardından yaşam çilelerini doldurmuyorlar mı? Öyleyse, kim kime acısın?.. Bana mı kaldı, bir Türk yazarına mı kaldı Paris sokaklarını süpüren zencilere acımak? Önce sen kendine acı, güçsüzlüğüne acı! El kapılarında çalışarak yurduna para getiren emekçilerimizin çabasına acı. Böyle dedim kendime. Öfkeyle, acıyla kırgınlıkla... Çektim gittim Seine kıyılarına. Bir kahve, bir bardak bira. Unutmak gerçekleri, acıları. Yaşamak şu anı, doya doya. Yarın ne getirir? Düşünmeden...

«Karım gelecek bugünlerde» demişti Cezayirli işçi. Geldi mi? Yalnızlığın bunalımından kurtuldu mu? Yoksa o makineye frankları atıp avuntular mı arıyor, yaratıyor, uyduruyor hâlâ kendine. Şarap bardaklarını bir biri ardına devirerek... Sokakları süpüren karaderilileri seyrederek...

VERMEDEN ALMAK

«Siz vermeden, hep alanlar
Söz etmeyin hiç eşitlikten.
Hiç söz etmeyin insanlıktan
Bir tüfek gelip öldürürken.
Yeni yeni zincirler dökülürken insanlara
Hiç söz etmeyin özgürlükten.»

Bir resim, gazetede. Güney Vietnamlı bir asker iki Kuzey Vietnamlı tutsağı enselerinden yakalamış. Öyle güvenli, öyle rahat, öyle korkusuz! Biliyor bu resmi çektirirken başına hiçbir derdin açılmayacağını. Bir tehlike yok! Bir endişe yok! Belki o tutsakları da başkaları yakalamıştır O Güneyli asker açıkgözün biri, kahramanlık taslamak istemiş. Kuzeyliler ise bitkin, perişan. Her şey sona ermiş onlar için. Bugün, yarın bir kurşun hesaplarını görecek. Korkuyu da aşmışlar bir yerde. Korkudan daha beter bir duygu içindeler. Resim anlatıyor hepsini. Bakarsınız bir gün roller tersine döner. O iki tutsağı enselerinden yakalayıp poz veren asker, Kuzeylilerin eline düşer, korkulardan korkuları seçer. Kimbilir «ben de sizdenim» diyerek Kuzey saflarına katılır büyük bir coşkuyla...

Radyoda Mireille Mathieu, «Bir tüfek gelip öldürürken...» diye şarkısını söylüyordu o sırada. Bir tüfek gelip adam vururken insanlıktan söz edilir miydi? Orda burda, her yerde bir tüfek, bin tüfek, onbin tüfek ateş ediyor durmadan. Durmadan adam öldürüyor tüfekler. Silâh fabrikaları bayram etsin diye. Büyük zenginler daha büyük zengin olsun diye! Ne okumuştum geçen gün: Vietnam savaşını sürdürmekte Amerikan kapitalizmi için sayılmayacak kadar yarar varmış. Dün Kore'ydi, bugün Vietnam,

yarın başka yer... İlle de tüfekler ateş etmeli, ille de yoksul, aç, çıplak insanlar birbirinin gırtlağına sarılmalı. Bahane de var her zaman, ideoloji maskesi altında, insanlık, özgürlük masallarıyla...

Güney Kore'yle Kuzey Kore'nin sınırındaki askerden arınmış bölgeyi geçmiştim. Pan Mun Jom'du adı. Gazetelerde bir zamanlar hep okurduk, Pan Mun Jom'da mütareke görüşmeleri hızlandı falan diye, işte orası. Güneyliler anfi şeklinde bir yer yapmışlar, gelen turistlere Kuzey topraklarını gösteriyorlar: «İşte Kuzey Kore, işte Kim Il Sung'un ülkesi, işte Kızılların diyarı.» Bir de Kuzeyli nöbetçi görünüyor uzaktan. Türlü ulustan turistler dürbünlerle bakıyorlar dikkatli dikkatli, Kuzey Koreli yaratıklar nasıl bir şey acaba diye? Sanki insandışı bir şey görecekler... Oysa ha güneyli, ha kuzeyli, ikisi de aynı ulustan, ikisi de Kore ulusundan. Ama tüfekler hep patlayacak durumdaydı iki yanda da. Durmaksızın casuslar girip çıkıyor, yakalanıyor, asılıyor, vuruluyormuş. Bu işte çıkarı olanlar hep o tüfekleri yapanlardı, satanlardı. Yalnız tüfek mi? çağdaş uygarlık denen vahşetin en ince, en becerikli bütün öldürme araçları...

Mireille Mathieu, «Yeni yeni zincirler dökülürken, Hiç söz etmeyin özgürlükten» diye bağırıyor acı acı. Bazan özgürlük adına da dökülür yeni zincirler! Seni özgürlüğüne kavuşturacağım diye bakarsınız zincire vurmuşlar sizi! Kurtarıcılar zincirleriyle gelirler! O kurtarıcılardan da kurtulmak gerekir. Belki de insanoğlu zincirsiz edemiyor! Kendi kendine yeni zincirler icat ediyor, zincirlerini şakırdata şakırdata gelenlere buyur diyor. Gariptir, insanoğlu! Bilinçsiz bir yaratıktır yığın halindeki insan. Gider en kötünün, en zalimin, en budalanın iradesine köle kılar kendini. Alkışlar, tapar ona, başına çıkarır, getirdiği zincirleri sevinerek takar kendine, eline, ayağına, kalemine. Yahu bunlar zincirdir, sizi tutsak edecek, köle haline getirecek, özgürlük diye, insanlık diye bir şey kalmayacak diyen üç-beş kişiyi de yerden yere çarpar düşlerini yıktığı, gerçeği söylediği için...

Bir şarkı, kişiyi nerden alıp nereye götürür bazan.. Kim yazmış, bilmiyorum. Belli usta bir şair. Çekmiş bir kişi. Tatmış o zincirlerin, tüfeklerin tadını. Tanımış o hiç vermeden, hep alanları... Verdikçe alırlar elbet! Niye veriyoruz? sormalıyız hep. Niye, niçin, nasıl? Soruları içimizde büyütmeliyiz. Niye bunları bizden istiyorsunuz? Ne hakkınız var istemeye? Biraz da siz versenize bize? Biraz da siz başkaları için versenize canınızı, emeğinizi, paranızı!.. Hep alacaklar, hep alacaklar, hiç vermeden alacaklar, sonra da eşitlik var dünyada, ülkede, toplumda, diyecekler. Eşitlik dedikleri, özgürlük dedikleri, insanlık dedikleri sizler için bir uyku masalı, kendileri için mutlu birer gerçek!.

KORKUDAN YANA OLMAMAK

Bakıyorum, hepimiz bir korku içindeyiz. Sinmiş, ürkmüş, bezmiş... Bir yerden birileri çıkıverecek. Telefon bir kötü haberi yetiştiriverecek. Kapımız yıkılırcasına çalınıverecek. Her an her şey olabilir. Her an her felâket karşımıza dikilebilir. Her an yıkılabiliriz, çökebiliriz, ezilebiliriz...

Korkularla geçiyor yaşamamız. Hiç bir şey beklemiyoruz iyi, aydınlık, umutlu... Yarınlara güvenimiz yok. İşimizi yaparken yalnızca günü geçiriyoruz. Eğlenirken içimiz kan ağlıyor. Ürpertiler içindeyiz. Ufuktaki gölgeyi büyütüyoruz. Küçük bir lekeyi yaygınlaştırıyoruz. Okuduğumuz bir haber, kulağımıza çalınan bir söylenti, otobüste karşılaştığımız bir bakış, düşlerimize giren heyecanlı olaylar, hepsi hepsi korkularla çevreliyor bizi

Korkunun öncüleri var, yayıcıları var, kışkırtıcıları var, övgücüleri var. Kendileri de korkuyor bunların. Ortada bir şey yokken bile korkuyu var ediyorlar. İşlerine mi geliyor ne? İlle de korku havası yaratmak gerekirmiş gibi! Korku yoksa da, korku uyandıran bir neden yoksa da, böyle bir şey varlığını duyurup yitip gitmişse de, aldırmıyorlar buna! Küçücük bir korku izini durmaksızın işliyorlar işliyorlar, bir korkuluk haline getiriyorlar. Çoğunlukla hiç bir çıkarı olmayanlar yapıyor bunu. Öyle işte, kendiliğinden, iş olsun diye!...

Korku nedenleri yok mu? Var. Ama her zaman vardır korku nedenleri. Yaşamımızın her anında, her gününde. Çocukluktan başlar, en yaşlılık çağımıza kadar sürüp gider. Bana öyle gelir ki sevinçten, mutluluktan, gü-

vonden daha çok korku endişe, üzüntü vardır insanın yaşamında. Bir düşünün geçmiş yıllarınızı, hatırlayın o gerekli gereksiz korkuları. Babadan, anadan, ağabeyden, komşu çocuklarından, okuldaki öğretmenden, müdürden, arkadaşlardan, daha sonra yaşamın binbir türlü dalgasında karşılaştığınız nice nice insandan, olaydan...

Kişi güçsüz bir yaratıktır. Bir baksanıza, nesi var ona güven veren? Uygarlık diye bir şey kuramamış olsa doğa güçleri arasında ezilir giderdi çoktan. En güçsüz yaratık, insandır bir bakıma. Zekâsı olmasa, insanoğlunun izi kalmazdı yeryüzünde. Bu doğada hiç bir gücü olmayan insanoğlu elbette korkacaktı, elbette çevresindeki düşmanlardan ürkecekti, korkuyu kendine en yakın dost bilecekti. Zekâsını kullanarak korkudan kurtulmanın yollarını arayacaktı. Yaptı da, başardı da... Bugün yeryüzünün tek egemeni insanoğlu, bütün güçlü hayvanları avucu içinde tutuyor, hattâ başka gezegenlere gitmek için uğraşıyor, başarıyor da... Ama doğanın kendisine vergisi olan korku duygusunu da yanında, içinde taşıyor, kolkola dolaşıyor onunla. Yeni yeni korku nedenleri yaratıyor, birbirine karşıt, birbirine düşman, birbirine diş bileyen topluluklar, kişiler halinde...

Bakıyorum çevreme, korkularını büyütenler de öyle çok ki! Hiç bir şey yok ortada, adamlar önceden korku nedenleri yaratıyorlar. «Şöyle yapmayalım sonra böyle olur. Böyle etmeyelim sonra bize ne yaparlar. Falancanın yolundan geçmeyelim bize kızar. Bilmem kimi tutmayalım düşmanlarımız artar..» Bunu hem de en olgun çağına ulaşmış, ekin düzeyinin en üst yerine çıkmış insanlar yapıyor, söylüyor. Korkuları büyütüp büyütüp devleştiriyoruz. Sonra da o korkulara tutsak oluyoruz. O korkuları vazgeçilmez sayıyoruz, saydırıyoruz. Buna kendi gölgemizden korkuyoruz demek de mümkün. Giderek öyle oluyor da... Yaşamda korkudan başka bir değer kalmıyor. Korkulu bir dünyada işkenceler içinde yaşayıp gidiyoruz.

Korkuları büyütmek... En çok bundan korkmalıyız. Bundan kaçmalıyız. Korkuların üstüne gittik mi, korku ya-

ratan nedenin ardında ne var bildik mi, korku diye bir şeyin kalmayacağını göreceğiz, anlayacağız. Kendi kendimize umacılık rolü yapmamak, olmadık korkularla onu bunu ürkütmemek, korkunun yayıcısı, propagandacısı, öncüsü olmamak.. Korkuyla savaşta ilk yapılacak iş budur. Gerisi kendiliğinden gelir. Ama iş korkudan yana olmamak...

ORTAK YAZGI

Sabaha karşı saat birde bir vapur kalkar Kadıköyden. Son vapurdur bu. Uykulu insanlar doldurur salonları. Hava sıcaktır, bunaltıcı, yakıcı. Yorgun, bezgin yolcular konuşmalar kendi aralarında. Bir an önce evlerine varsalar, yataklarına kavuşsalar... Marmara kapkardır, ay ışığı da olsa. Bir masal kentidir İstanbul az ötede. Köprüsü, Hilton'u, ışıklı apartmanları, evleri, caddeleriyle. Sanki hiç varılmayacak bir düş ülkesi. Bana hep öyle gelir son vapurlarla İstanbul'a dönerken. Onbeş yirmi dakikalık yol sanki hiç bitmeyecek. Çok uzun bir yolculuk olacak bu. Gündüzleri aklıma gelmez böyle şeyler de hep geceyarıları gelir birden...

«Turan Emeksiz» vapurundaki yolcular da böyle şeyler düşündüler mi? Bilmem. Koşa koşa son dakikada vapura yetişen bir genç kadın, Gevrek, birkaç gün sonra sınava girecek Ahmet Çora, Yüksek Mimar ve şarkıcı Okyay Öke, gitarcı Dehmenoğlu... Daha başkaları, hepsi kendilerini bir garip yazıya götürecek olan vapurdan hangi hayallerle, düşlerle gidiyorlardı, bunu bilmeyeceğiz. Çünkü dördü de yok şimdi. Koca bir vapur girdi Emeksiz'in bordasından içeri, o dört kişiyi aldı götürdü öbür dünyaya. Hiç akılda olmayan bir ölüm, bir son. Kadıköy'den Köprü'ye gelirken öleceğinizi hiç düşünür müsünüz? Olacak iş midir bu? Olur ama en olmayacak işler, bizde olur daha çok, ihmallerimiz, aldırışsızlıklarımız, insan hayatına önem vermeyişimiz, boşverişimiz... Suçlular bunlar...

Alınyazısı, diyecekler yazgıya inananlar. Alınlarına

böyle yazılmış ne yapalım! Bazan inanıyorum, istemeyerek de olsa inanmak gerekiyor bu önyargıya. Ama ben yazgıya, alın yazısına inanmak istemem. O zaman kişinin önemi kalmıyor. Kişinin gücü nerde, kendi yolunu çizmesi nerde, kendini yaratması, kendi mutluluğunu kendi elleriyle kurması nerde? Alınyazısı her şeyi önceden plânlamışsa bırakmalı işi gücü, ne yapalım yazgım böyleymiş deyip küsmeli yaşama!...

Gerçi Oscar Wilde «**Yazgı, bize haber göndermez**» der Dorian Gray'in Portresi'nde. Göndermez, ama bir takım belirtiler o «yazgı» dediğimiz şeyin oynayacağı kötü oyunları önceden sezdirmez mi bize? Şu vapur kazası örneğin. Liman yönetmeliği, kontrolu, kaptanların tecrübeli, başarılı oluşu nice nice şey var rol oynayan, etken olan... yalnız yazgı mı sorumlu? Bizim ihmalciliğimiz, kayıtsızlığımız, bilgisizliğimiz hiç mi sorumlu değil? Geçenlerde de koca bir yapı çöktü Ankara'da. Kaç kişi öldü. Bu da mı yazgının işi? İstanbul'da koca İzmir vapuru sulara gömüldü yana yana, bir araba vapuru battı, neler neler oldu, oluyor, olacak. Hepsi önceden bize olacakları haber vermeyen yazgının oyunu mu?! İnsanların hiç mi suçu yok?

Yok, yazgıya bırakmam insan yaşamının yönetimini, toplumun gidişini... Burda Napolyon'un bir sözünü hatırlıyorum, karısı Jozefin'e şöyle yazıyor; «**Yazgı hiç bir zaman irademe karşı koymadı**» işte insan gücüne, iradesine inanan biri. Bu gücü şu yoldan bu yoldan kullanmış, denemiş bir büyük kişi. Gerçi bu sözü zaferden zafere koştuğu yıllarda söylemiş. Olsun. Sonraki başarısızlıkları yazgının oyunu muydu tamamen? Sanmıyorum. Bir yerde durmasını bilmediği için, iradesini ihtirasına kurban ettiği için, kısacası ipin ucunu kaçırdığı için yenildi. Yazgısında bu yenilgi var mıydı yok muydu, bilinmez elbet. Ama Rusya serüvenine atılmasaydı, Avrupa'daki başarılarıyla yetinseydi, Fransız İhtilâlinin ana ilkelerinden dışarı çıkmasaydı Napolyon'u altedecek hiç bir güç yoktu dünyada...

Nerden nereye!... Turan Emeksiz vapurunda ölen dört kişinin eş bir yazgıda birleşmeleriydi söz konusu. Yazgı, varsa burda var. Ayrı ayrı yaşamların insanları bir kazada birleşiyorlar. Neden o, neden bu, neden şu? Neden onlar seçilmiş bir geceyarısı vapurunda ölmeye? Bunun açıklamasını yapamıyorum. Bir kazada kurban gitmekte suçları neydi onların? İşte burda yazgı var, yazgı denen görünmez oyuna inanmak gerekiyor. Karacaoğlan bir koşmasında «Hiç yazılan yazı karalanır mı?» demiş. Bu dört kişinin de bozulamayacak, karalanamayacak bir yazgısı varmış; bir geceyarısı ölümünde birleşmek...

«Uzun ince bir yoldayım — Gidiyorum gündüz gece» diyor Veysel. Bir yerlere doğru gibiyoruz gündüz gece. Bir sona doğru... **«Yetişmek için menzile — Gidiyorum gündüz gece»** Bilmiyoruz nerde, nasıl, niçin? Gidiyoruz hep. Yazgı demişiz bir ad takmışız acılarımıza felâketlerimize, açıklanmaz yönlerimize. Bir avuntu olmuş bu. Ne yapalım, varsın olsun.

HEP İNSAN İÇİN!

İnsanın insana ettiği nedir? Hiçbir hayvan kendi türünden başka bir hayvana böylesine kıyıcı değildir. Hiç duydunuz mu bir kaplanın başka bir kaplanı, ya da bir eşeğin başka bir eşeği ya da bir maymunun başka bir maymunu en acı, en kötü, en çirkin işkencelerle inim inim inlettiğini? Hayır, hayvan hayvanlığını bilir. İnsan olmaya özenmez. Hayvanlar arasında da kavgalar olur, bir arslan başka bir arslanla çarpışabilir, bir geyik başka bir geyiği öldürebilir, bir yılan başka bir yılanı sokabilir. Azdır, ama olabilir. Olmayan şudur, bir hayvanın bir başkasına bilerek, tadını duyarak acımasızcasına işkence etmesi, ona kıyması...

İnsan, insanlığını böyle gösterir işte! Bombalar yapar kendisi gibi başka insanları öldürmeye... Zehirli gazlar, alev makineleri, mikrop savaşları, neler de neler! Hepsi insan içindir. Hepsi insanlar tarafından yapılmıştır. Bunları bulanlar ödüllendirilir, baş tacı edilir toplumlarında. Neymiş, bir anda ne kadar çok insan öldürmenin yolunu bulmuşmuş! En ince işkence âletleri yaparlar. Yatırırlar insanları yere, falakaya çekerler. Elektrik işkenceleri uygularlar. Ne için, hangi amaç, hangi ülkü için? Kendilerine göre bir büyük dava vardır kazanılacak. Şudur budur. Değişir bu davalar, zamanla bir bakarsınız on yıl önce falanca davaya hizmet eden, o yolda başkalarına yapmadığını bırakmayan bir yetkili şimdi tam tersi bir davanın emrine girmiş. Dün de sopa çekiyordu keyifle, bugün de çekiyor aynı keyifle, üstelik daha ince, daha yeni yöntemleri uyguluyor!

Evet, hayvanlar işkence etmezler birbirlerine. Bu açıdan daha «insan»dırlar. Sözcüğün iyi, güzel anlamıyla... Hayvan başka türdeki bir hayvanı yer, doğal gereksinmesi içindir, bu. Yaşamak için öldürür. Gücü gücü yetene! Keyfi için öldürmez en azılı hayvan bile... Ama bir de insanı düşünün. Birazcık yetki, buyurma gücü vermeyin eline. İster en bilgisizi olsun, ister üniversiteler bitirmişi olsun, bir yerde aynıdır insanoğlu! Kendine karşı çıkana uygun görmediği acı, ıstırap yoktur. Dünyada var olmayan acıları, işkenceleri yaratır. Hayali geniştir, ıstırap yaratmak yolundaki başarıları sonsuzdur. Uygar uygar dersiniz, neresi? Kendi benzerine belirsiz düşünceler uğruna kıyması mı? Vigny, **«Gerçek insan daha dünyaya gelmedi, biz o türün öncüleriyiz»** demiş. Anday da bir şiirinde, Biz insanın ceddiyiz diye yazmıştı. İnsanın ceddiyiz, evet. Gerçekten insan tanımına yakışan insan daha gelmedi yeryüzüne! Ya da çeşitli çağlarda geldi, acılar çekti ve yok olup gitti. Ezilerek, yenik düşerek, derdini kimseye anlatamayarak...

Pontus Pilatus, İsa'yı görünce **«İşte insan»** demiş. Gene de çarmıha gerilmesini önleyecek hiçbir şey yapmamış, elini yıkayarak çekilmiş köşesine. İçi kan ağlamış belki bu açık vahşet, bu çirkin haksızlık karşısında. Ama «bana ne» demiş, acımakla kalmış, o kadar. «İşte insan» dediğimiz İsa'yı çivilerle çarmıha çakanlar İsa'nın kurtarmaya çalıştığı kişilerdi. İsa onları seviyordu, ama onlar sevgiye kinle karşılık verdiler. Öyledir, insanları fazla sevmeye gelmez! Sevgi güçsüzlük sayılır bir yerde. Daha öyle... Sevginin en büyük güç olduğu anlaşılmadı daha. Seven, yenilginin kapısını açar. Acımak, sevmek, hoşgörmek insanların büyük çoğunluğunca iyi karşılanan duygular değil. Niye seviyor, niye acıyor, niye hoşgörüyor, bağışlıyor? Hemen kuşkular başlıyor: Demek o şöyle, demek o böyle? Öyle olmasa o da herkes gibi olurdu, o da kıyardı, acımazdı, işkence yapardı ona buna, yerleşmiş düşüncenin emrine girerdi, daha iyi, daha güzel, daha yararlı olmak çabalarına atılmazdı. Demek ondan kor-

kulur, demek o düşmanımızdır, demek ona her türlü kötülük yapılabilir. Mademki seviyor insanları, acıyor insanlara, yerden yere vurun onu! Şu geçici yaşamın birtakım yanlış kuralları adına...

Acımasız bir dünyadayız. İnsanın insana kıydığı. Kinle, nefretle, düşmanlıkla... İnsanı önce kendinden, kendi düşmanlığından kurtarmak, onu kendi benzerlerinden korumak gerek... Nice uygarlaşmış saysa da kendini. Nice incelmiş bilse de! Bakıyorum çevreme, bakıyorum yeryüzünde olup bitenlere, bir umutsuzluk kaplıyor içimi. Bu denli yüceltilen insanoğlunun haline bak: İşte Amerikası, işte Asyası, Avrupası, Afrikası. İşte kendimiz. Önce kendimiz...

BİR ADIM DAHA

Bir adım atarsınız. Bir adım ileri gitmektir bu. Bir adım daha... O zaman bir adım daha ileri. Şimdi ne oldu iki adım ileri gittiniz. İsterseniz iki adım geri atın, eski noktaya dönün! Bu elinizdedir. Eski durumunuz daha iyi ise yaparsınız bunu. İleri gitmek her zaman olumlu bir iş değildir. Gerektiği zaman geriye de dönülür. Daha güçlü olarak ileri atılmak için.

Ama iki adım gerisi bir bataksa!... Dönünce boğulup gideceğinizi biliyorsanız! Hele üç beş adım daha atınca tam bir kurtuluşa, bir aydınlığa, bir mutluluğa kavuşacağınızı da görüyorsanız. O zaman dönmek aklınızdan geçmez elbet. Ne varsa geride kalmış, hepsini unutur, hepsini olduğu yerde bırakır, koşarsınız ötelere.

Kişiler özel yaşamlarında zaman zaman böyle atılımlar yaparlar. Dururlar dururlar oldukları yerde, herkes sanır ki ömürlerinin sonuna dek o noktada çürüyüp gidecekler. Ezilerek, yıkılarak, biterek tükenerek... Hiç bir güç bulamayacaklar ileri yürümek için. Gömülecekler an an bir bataklığa. O yaşamın acılarını tadana dek. Umut yok sanılır. Oysa kişioğluna güvenmeli hep. En batak yaşamdan, en batak çıkmazdan, en batak durumdan bir silkinişte kurtulmak mümkündür. En umulmadık, en bezgin anda yıkılır gider zincirler, bağlar, anılar, kişiler...

Kim ne derse aldırmazsınız. Kim ne düşünürse umursamazsınız. Dünkü kişiliğiniz beklesin dursun sizi o çıkmazda. Herkes sizi oradaki insan bilsin... Umurunuzda değildir. Bir devrim yapmaktır bu. Silkinmektir bir uykudan. Doğruyu eğriyi, güzeli çirkini, yeni bir terazide tartmaktır. Kısacası insan olduğumuzu duymaktır. Çünkü gerçek insan her an tetiktedir, her an uyanıktır, her an kendini ölçmekte, biçmektedir. Gerçek insan bu yaşamın çok kısa, çok sınırlı olduğunu bilen, bu zaman parçasının ba-

tak olmayan, çıkmaz olmayan yanlarını seçebilen, kendini o sağlam topraklara atmasını bilen varlıktır.

Toplumlar bir yerde kişilere benzer. Çakılır kalırlar bazan oldukları yerde. Gömülürler yalanın yanlışın batağına. Gidip vururlar başlarını çıkmazların kayalarına. Gerilerler gerilerler, sonra bir daha atılırlar gene o kayaya. Gene o kaya. Gene o kaya. Ama geriye dönmek mümkün değildir. Gemiler yanmıştır geride kalan, sular kaplamıştır geçtiğimiz yolları. Ya da bir yangın gelmektedir gerilerden. İlle de ileri gidecektir toplum. İlle de o kayayı aşacaktır. Delerek, kazarak, yıkarak, ezerek... Takılır kalır toplum bazan aşamayacağı bir engelin önünde. Pek çoktur «Aşamayız orasını, yıkamayız o kayayı» diyenler. «Geriye dönelim, ne varsa geridedir, o eski bataklıktadır, o eski çıkmazın karanlıklarındadır, ne var bir kayaya durmadan kafamızı toslamakta» diye çıkışanlar. İleri gidelim, o kayaları aşalım diyenler bozguncudur, kötü kişidir onların gözünde! Varsa yoksa uyutmaktır, yerinde saydırmaktır, sonra da geriye döndürüp o batağın içinde yok ettirmektir. Neden yaparlar bunu? Bilinçsizliklerinden, körlüklerinden.. Yoksa kendileri de toplumun insanlarıdır, o toplumla birlikte boğulup gideceklerdir o batakta? Kim ister kendi kötülüğünü? Bilseler istemezler elbette, anlasalar istemezler. Ama karanlık kafalar kendi kötülüklerini bilmeyerek yaratırlar. Başkalarınınkini de...

Evet, atın bir adım ileri. Oldu işte. Sonra bir daha. Bir daha... Ne oldu, üç adım. Böyle böyle gideceksiniz ileriye, aydınlığa, güzelliğe. Korkmadan, çekinmeden, ürkmeden. Ne diyorlar acaba? Kim kızıyor? Kim hesap soruyor? Kim bakıyor? Siz bu dünyaya çile çekmeye mi geldiniz? Boğulup gitmeye mi havasızlıktan, ezilmeye mi baskıdan, sürünmeye mi yoksunluktan? İnsan değil misiniz? İnsan değil miyiz? Öyleyse insanlığımızı ileriye doğru yürüyerek ispat etmeli. Kayaları aşarak, yarınları, güzel yarınları yaratarak, kendimizi birtakım sıkıcı bağlardan, zincirlerden, umutsuzluk sislerinden kurtararak... Kısacası insan olduğumuzu ispat ederek.

ANKARA GÜNLERİ

Daldım Sıhhiye'nin oralardaki sokaklardan birine. Sanki yılların yılların ötelerindeyim. Bir 1950 temmuzunu... Asfalt ateş gibi yanıyor. Bir dolmuştan inmiş eve gidiyorum. İşte Serçe sokak. İşte Atatürk lisesi. İşte yirmi yedi yaşımın geçmişte kalmış, ama eskimemiş duyguları...

Ankara'ya ne zaman gelsem Sıhhiye sokaklarında dolaşırım. Kızılay'a doğru yürürüm. Bir gölge ardında. Kendimi ararcasına.. İlk 1949'da geldim Ankara'ya. Ne de küçük bir kentti!. Biraz yürüsem kentin dışına çıkıyordum. Geri dönüyordum hemen. Kişi, kentten büyüktü nerdeyse. Kentte sığamamıştım. Avareliğe uygun yerleri yoktu hiç. Bir Gençlik parkı, bir havuz, üç beş ağaç altı... Tek bir günde her yanı gördüm tanıdım. Ya da bana öyle geldi. Sevmemiştim hiç. Yalnızken çekilmiyordu. Yalnız insana yalnızlığını daha çok duyuruyordu. Eziyordu yalnız insanı. Vuruyordu yalnızlığa... Sonra 1950'de gelip yerleştim. İki yıllığına. Bir ev, bir mutluluk, bir iş, bir aile düzeni.. Huzurluydum, kendimi bulmuştum, yolumu çizmiştim. Ankara'da küçük memur yaşamının tekdüze çizgisinde gidip geldim, gidip geldim. O zaman sevdim Ankara'yı. Yalnız değilsen, bir işin, bir yuvan, aradığın dostlar varsa, Ankara sevilir. Çalışma kentidir burası, avarelik, başıboşluk kenti değildir, şiir kenti ise hiç değildir, düş kenti de, kişiyi yeni yeni duyarlıklara, aşamalara sürükleyen bir yücelik kenti de..

Tanıyamadım 1950'lerin sokaklarını, evlerini. Yeni sokaklar, evler, apartmanlar, insanlar, insanlar. Külebi ile o ünlü Cebeci köprüsünden geçmiştik bir gün. «Cebeci

köprüsünün parmaklıkları — Kara boyalı — Daha böyle köprülerden geçersin çok — Cahit Külebi» diye mısraları yaşayarak. Sorup öğrendim köprü olduğu gibi duruyormuş, gidemedim. Belki bazı şeylerin de değişmeden kalabileceğini anlardım. İşte bir köprü duruyor yerli yerinde. Ne olacak sanki duracak da? Görsem de ne kazanacağım. Ben o ben değilim ki! Ne yapsam ne etsem, boş. İşte Serçe sokaktaki zemin katı, pencereler, bahçesinde çiçekler... Onlar da öylesine kalmışlar çeyrek yüzyıl ötesinden. Alay eder gibi baktılar bana. Bir genç çıktı merdivenden sokakta yürüdü, bir sağa bir sola baktı. Ben miydim o? Belki de. Uzaklardan baktım kendime. Yürüdüm Maltepe yönünde. Yeni sinemaların önünde durup resimlere baktım. Sonra Kızılay'a çıktım, kalabalığa daldım, yitip gittim.

Hiç bir şey aramamalı geçmişten. Kendimizden de... Hem her gün bir başka kişi değil miyiz? Kentler de değişir. Değişir kişi de, doğa da değişir, insanlar da... Kaç yıldır bir hafta süreyle kalmamıştım Ankara'da. İki üç gün en çok. Gelip geçerdim duymadan düşünmeden, eski günlerin etkisine kapılmadan, onları aramaya çıkmadan. Ne iyiydi! Bu kez olmadı, yapamadım. Gittim bir şeyleri aramaya, kendimi aramaya, geçmişi aramaya, eski Ankara'yı aramaya, birşey bulamadım. Eli boş kaldım sokaklarda. Atlamalı uçağa, dönmeli İstanbul'uma. Masama, odama, yazı makineme... Ancak orda kendimi bulurum ben. Geçmişi de geleceği de. Birşeycikler yitirmediğim sanısını, aldanışını da.. Gene görüşürüz Ankara. Şimdilik hoşçakal.

SICAK HAZİRAN

Bazı günler yazı yazmak dünyanın en güç işi gibi gelir. Otururşun masa başına, daktilonu önüne çekersin, notlarını açarsın, başlarsın. Olmaz, yürümez! İlk cümlede anlarsın içtensizliğini. İç politika, dış politika... En rahat konular, en kolay yazılar bunlardır. Her zaman yazılır, bir ucundan başladın mı yürür gider. Falanca lider şöyle mi demiş, hemen o şöyle'nin böylesini anlatırsın. Şuraya mı gidiyoruz demiş başka biri, o şuranın bir de burası var, dersin, Umutlu sözler mi söylemiş, hemen umutsuzluk kapılarını itersin. Güncel politika konuları sorumsuzca ele alınırsa tükenmez bir hazinedir. Birtakım gazetelerde birtakım kişiler, birtakım yazar taslakları, nerden, nasıl yazar oldukları bilinmeyen insanlar, yıllardır iç politika yazıları yayınlarlar, ona buna ders verirler, öğüt verirler, bir türlü bitiremezler bu konuları!..

İç politika... Önemi kaldı mı artık? Ne desek boş, yararsız. Kim aldırır, kim dinler? Aldırsa da, dinlese de ne olur? Kim ne kazanır, kim ne kaybeder? Bıkmışsınızdır sizler de bu gereksiz sözlerden, yazılardan... Alın benden de o kadarı, ben de hem okumaktan, hem yazmaktan bıktım. Her şey olacağına varıyor. Olacağı nedir? Bunu bilen yok. «Kapılmış gidiyorum aşkımın rüzgârına» şarkısındaki gibi toplum olarak kapılmış gidiyoruz...

Haziran günleri iyice sıcak. Bunaltıcı bir hava. İnsan odalara sığamıyor. Kendimizi sokağa atıyoruz daha da beter. Sinemalar en serin yerlerdir yazları. Issız, boş, kuytu olanları... Dün ben de böyle yaptım bir on iki matinesi,

sonra bir iki buçuk... John Wayne'i seyrettim. Büyük salonda ancak yüz kişiydik. Koca Wayne, Amerika'nın en sağcı yıldızı, Vietnam savaşının en azılı taraftarı... Olsun, beyaz perdedeki kişiliği bize yeter. Bu filmde de gerçek kişiliğine uygun bir rol oynamış. Kızılderililerin kaçırdığı, sonra da onlara karılık eden yeğenini arıyor, yaz kış, dere tepe. Bulunca bakıyor ki kız, kızılderilileşmiş, çekiyor tabancayı öldürecek. Neyse birden anlıyor hatasını, vazgeçiyor. Sonra Belmondo'nun bir filmine gittim. «Zudycotte'da Hafta Tatili». Robert Merle'nin bu adı taşıyan romanını okumuştum. Dunkerk'te sıkışıp kalan İngiliz, Fransız askerlerinin iki günlük yaşamından bir kesit, 1 ve 2 haziran günlerinde geçiyor hepsi. Tepelerde Alman uçakları, bombardımanlar, denizde batan gemiler, boğulanlar, canlarını kurtaranlar. Belmondo ne doğal oynuyor, Catherine Spaak güzel evini bombalar altında bırakmak istemeyen ev kızı rolünde ne başarılı!..

Dört buçukta çıktım. Bir alev yaladı yüzümü. Taksime kadar yürüdüm. Gazeteler çıkmış, «bir cinayet» var gene! Şu akşam gazeteleri hep cinayet haberleri beklerler! Bulmuşlar işte: Bir üniversiteli kız bir delikanlıyı öldürmüş tabancayla, sonra da kesip doğramış baltayla. Koca başlıklara baktım, geçtim. Yarın sabah okurum daha iyi. Taksim'de koca bir troleybüs geldi, boş nasılsa! İstanbulumun içinden geçerek gidiyorum. Yazılar yazılacak, kitaplar okunacak, çekmeli bahçeye tahta koltuğu, oturmalı akşam serinliğinde yazmalı, yazmalı. Etliye sütlüye, ona buna dokunmadan, bugünlerde ne gibi yazılar yazılabilirse, o biçim...

KIRMIZI YORGAN

Işıl ışıl yanıyordu neon ışıklar altında. Beyaz kenarlı, dört köşe biçimlerle süslü, kıpkırmızı bir yorgan. Başka yorganlar da vardı duvara asılı; sarı, mavi, pembe. Hepsi ayrı bir güzellikteydi. Göz alıyordu geceyarısı içinde. Düşlere sürüklüyordu kişiyi. Kaç gün duracak bunlar bu vitrinde? Sonra çekip gidecekler. Yeni bir gelinin üstüne örtülecekler.. Hep de gelin düşünülüyordu yorganın altında. Bir de damat elbet! Çırılçıplak iki vücut. Kırmızı yorganın altından uzanmış iki çıplak kol, aradan sarkan ayaklar, bacaklar...

Geceyarısından saatlerce sonraydı. Sabaha az kalmıştı. Bir tramvay bekliyorduk, gecenin son, ya da sabahın ilk tramvayı. Daha Sirkeci'den çıkarken yola sesini duyardık burdan. İki dakika sonra da önümüzde durardu. Bomboş sokaklardan yıldırım gibi çıkardı. Hep o beş dakikalık bekleyişte seyrederdik yorgancının vitrinini, akşama kadar çalışılmış, sonra derlenip toparlanıp, ışıkları yakılıp bırakılmış bir dükkân içi. Tahta kerevetin üstüne yayılmış yorganlar, her gece ayrı biçimde. Bazı yorganlar tanırdık, günlerdir burdaydılar, kimi de bir görünür ertesi akşama kalmazdı, giderdi hemen. En çok kırmızı yorgan dikerlerdi nedense. «Türkün gözü aldadır» demişti gece yarıları tramvayının yolcularından biri, «Ben de olsam o kırmızı yorganı alırım». Herkes ilk evlilik gecesini mi düşünürdü? Dalıp giderdik hiç konuşmadan. Yıllarca geride kalmış bir geceyi bulup çıkarırdık belleğimizin karışıklığından...

O kırmızı yorgan gecelerce durdu orda. Unutulmuş bir yorgandı. Ismarlamışlardı, gelip almamışlardı. Önce-

leri en öndeydi, en görünür yerde. Bir hafta sürdü saltanatı. Sonra bir mavili geldi yerleşti, onu gerilere iterek. Sonra bir sarılı, daha sonra gene bir mavili. Kırmızı arka duvarda kaldı bir süre. Sonra yorgancıların minderi oldu. Yere serili durdu bir zaman da... Her gece izledik kırmızı yorganın yazgısını. Bir gece baktık ki kırmızı yorgan yok vitrinde. Biri almıştı, ya ısmarlayan sonunda parayı bulmuş ödemiş, ya da birine ucuzcasına satmışlar...

Yıllar geçti. Ben o yorgancının önünden geceyarıları geçmedim bir daha. Geçtiysem de durmadım. Gece yolculukları bitmişti. Kırmızı yorganı unutmuştum. Her durum, her olay bizi başka bir insan yapar. Düşlerimizi değiştirir, kişiliğimizi alt üst eder. Yorgan umurumda değildi. O yorganı kendine dert edinmiş eski «ben» de. O yorgan da eskimişti, yırtılmıştı, ezilerek, kirlenerek...

Sirkeci'deki lokantadaydım. İki duble biradan sonra buharlı bakışlarla Almanya'ya giden işçileri seyrediyordum. Bavullar, çantalar, heybeler. Kadınlı erkekli bir akış. Derken bir adamın sırtında o kırmızı yorganı tanıdım. Dörde katlamış, bağlamış başka şeylerle, yüklenmiş Almanya'ya götürüyor. Yorgan gitti, düşler bitti derken otobüsle Tophane'den geçiyorum, bir de baktım gene o kırmızı yorgan... Yolun kenarında duruyor. İki Anadolu insanı, biri kadın biri erkek, yanında yere çömelmişler. Yorgan gözalıcı bir kırmızılıkta. Bekliyor gününü saatini. Belli ki yeni gelmişler kente. Yorganlarıyla. Bir bekledikleri var; gecekondulardan birine gidecekler, bir akraba yanı. Sonra bir gecekondu da onlar oturtacaklar kentin bir ucuna. Yorganı çekip üstlerine mutlu uykularını uyuyacaklar. Bir kez de Haydarpaşa da rastladım o kırmızı yorgana. O dört köşe kabartmalı, o gece yarısı dostu yorgandı gene. Ama solmuş, kirlenmiş, biraz da hırpalanmış. Yaşlı bir yorgan. Sırtına bindiği kişi de yaşlıydı, genç bir yaşlı. Bir baksan yakından, altmış dersin kafakâğıdında ancak otuzdur. Yaşamadan yaşlanan insanlarımız. Yalnız yaşlanmak için yaşayan...

Şimdi o yorgancı yok. Yerinde bir otel yapıldı. Altta hippilere yemek veren bir lokanta var. Vitrinde Almanca sözler. Önünde hiç durmuyorum. Hem durak da kalktı daha yukarı çıktı. Üstelik tramvaylar da tarihe karıştı. N'oldu o kırmızı yorgan? Haftalarca sahibini bekleyen, sonra da ikide bir şurda burda karşıma çıkan, Rengi kırmızılığını yitirmiş, beyazı kararmış, tanınmaz hale gelmiş olmalı şimdi. Ama hep yapılacak o kırmızı yorganlar gene. Arka sokaklarda bir yerlerde. Bizlere de hayaller kurduracak. Umutlar yaratacak. Derken biri alıp götürecek, onu yaşantısının tanığı yapacak. En mutlu anlarından en bezgin anlarına dek. Çoğunlukla bir yaşam boyu. Kendini, güzelliğini yitire yitire. Bir anı olacak o kırmızılık. Tanınmaz, bilinmez bir renk bu diyeceğiz sonunda...

KANLICA YAĞMURU

Günler kısaldı. Ne yapar şimdi Kanlıca'nın ihtiyarları? Herhalde bir bir geçen güzleri hatırlarlar. Niye güzleri de, ilk yazları değil. İlle de hüzün olmalı bir şiirde, ille de hüzün! Şiirlerin çoğu hüzünle yazılır. Yahya Kemal de Boğaziçi ile ilgili şiirlerinde hep hüzne başvurmuş, hüzne batırmış kalemini... Az önce Kandilli'den geçerken de andım mısralarını. Gerçi Kandilli uykularda yüzmüyordu. Mehtap da sularda sürüklenmiyordu. Olsun! **«Hülya tepeler hayal ağaçları durgun suda dinlenmede yamaçlar»**. Gerçekti işte bu mısra. Hayal ağaçlar, hülya tepeler karşımdaydı, önüm sıraydı hepsi. Şair nasıl görmüş, şiirine geçirmişse, öyle...

Derken Kanlıca... Kıyıda bir kahve. Karşıda Emirgân. Kaç yıl oldu gelmeyeli, uğramayalı buralara. Kişi arada bir gelmeli Boğazın bu küçük köylerine. Bir kahvede oturup bir sigara tüttürmeli tek başına. Kentin dağ dağasından koparak, kendini bulmak için... Çok dağıtıyoruz kişiliğimizi. Taşıtlar, insanlar, gündelik tartışmalar, kısır çekişmelerle. Bitiyoruz, tükeniyoruz bir yerde. Hep karşılıklı itiliş kakılışlarla, arayışlar bulamayışlarla. Dostça düşmanlıklar, düşmanca dostluklarla, yenilmelerle, yendik saymalarla.. Çekilmeli arada böyle bir kıyı kahvesine, dalmalı kişiliğinin iç evrenine, yitip gitmeli...

Yağmur yağacak! Yağıyor belki de hafiften. Görülür görülmez bir su düşüyor gökten. Hangi yıldayım, hangi günde? Hangi yaşta? Belki çok yıllar öncesindeydim. Bilmiyorum şu anda... Kanlıca iskelesine baktıkça, denize baktıkça, vapurlara, balıkçı kayıklarına, geçen yabancı

şileplere baktıkça zaman kavramı yok oluyor, arasan da bulunamıyor! Belki yılların gerisindeyim, eski, unutulmuş bir serüvende yaşıyorum. Yok bugünü yansıtan bir belirti, bir gerçek. Böyledir Boğazın Anadolu kıyısındaki iskeleler, geçen zamana meydan okurlar, zamanla birlikte gitmezler, değişmezler.

Yağmur yağıyor iskelenin rıhtım taşlarına. Kimse yok. Kahvede bir benim oturan. Vapur altıyı on geçe gelecek. İki üç yolcu ya alır ya almaz. Sessiz gemisi gibi şairin geçer gider öbür iskelelere gürültüsüzce. Deniz rıhtımla bir düzeyde. Yağmur öyle yağıyor ki deniz taşabilir! Ama olmuyor öyle bir şey! Nice yağsa da yağmur, deniz hep aynı düzeyde. Birden kocaman bir dalga geldi, bütün rıhtımı yıkadı güzelde. Bir damla su kalmadı, bırakmadı deniz damlasını bile, çekti hepsini geriye... Rıhtım bu yüzden böyle temiz, Yoksa kim yıkayacak, süpürecek! Bir dalga daha, bir daha... Deniz yoksa taşacak mı bugün? Yağmur hızlandı, dalgalar coştu rüzgârdan. Camdan aşağı süzülüyor sular. Bir gemi gidiyor, bir balıkçı kayığı. Hiç insan yok görünürde. Anılar da gitti mi tamamdır! Kalırsın tek başına. «Gittik hiç söz açmadık dönüşten». Dönüşü olan bir yola çıkmak mutluluk verir mi? Biliyorsunuz bugün yarın döneceğinizi, bu işin, bu yolun, bu mutluluğun ergeç biteceğini. Niye söz açmalı dönüşten öyleyse!

Kanlıca hüznü olmalı bu duyarlığın adı... Kanlıca denizinin, yağmurunun verdiği bir garip acı. Bakıyorum, iskeleye doğru gelen bir ihtiyar var yağmurda. Niye gelir bu saatte? Ne arar? Vapurdan biri mi çıkacak. Oturacak iskelenin tahta kanapesine bekleyecek, altı on, olmazsa altı kırk... Saat daha beşbuçuk. Bir ekim akşamüstünün yalnızlıklarla dolu saati. Bekliyorum ben de. Birini mi, kendimi mi? Neyi? Bilmeden. Belki de elle uzatılarak yakalanacak kadar yakındaki bir sevinci, bir mutluluğu, bir insanı. Gelecek mi? **«Gittik hiç söz açmadık dönüşten».** Hep bunu tekrarlıyorum. Dönüşü olmayan bir mutlu yol... Kanlıca'nın, şu hüzünlü yağmuruna yakışıyor belki.

Günler kısaldı, yıllar da kısaldı demektir. Kişi bulmalı mutluluğu. Nerde, ne zaman olursa olsun. Yahya Kemal'in şiirlerinde ya da Kanlıca'nın şu loş havasında. Bize kalmış o. Yerler, durumlar, olaylar bir noktaya kadar etkiler bizi, önler, yarım bırakır mutluluk özlemlerimizi, o kadar. Kişidir kendi yazgısına egemen olan. Şairler, şiirler, yağmurlar, denizler, iskeleler, vapurlar geçer gider. Kişi kalır, tek başına. Tek başına, bazan da sevdiğiyle özlediğiyle. Şiirde, hikâye de, yaşam da bu kadardır.

SANA BANA ÖLÜM VAR

Sizin gibi
Ölümü düşündüğüm çok olur
Hattâ düşlerimde öldüğüm bile
Bütün yürekler taş kesilmiş
Kendim ağlarım öldüğüme.

Bugün varsınız, yaşıyorsunuz. Şu an demektir bugün. Bir an sonrasını ise kim bilebilir? Yaşayıp yaşamayacağınızı... En yakınınızdakini, bir saat, bir dakika sonra görüp göremeyeceğinizi. Ölüm bir ayrılıktır. Kesin, önceden bilinen bir sonuç. Evet, o halk türküsündeki gibi, «Sana bana ölüm var».

Zaman zaman ölümü düşünür kişi. Kim hayır ben düşünmem derse, yalandır. Kendini aldatmak için der öyle. Sevdiklerini aldatmak için... Sanki yüz yıl, bin yıl yaşanacak! Kimseler ölmeyecek! Hep birlikte sürüp gidecek bu yaşam şöleni! Acılarıyla, tek tük sevinçleriyle, anlaşmazlıklarıyla... Gariptir, kişi ölmeli, aramızdan çekilmeli ki onu bütün boyutlarıyla tanıyabilelim, anlayabilelim. Ancak o zaman... Yaşarken bırakırız onu kendi dar evrenine. Sıkıntısıyla, üzüntüsüyle başbaşa, azıcık sevinçleri varsa onları da karartmak, gölgelemek için elimizden geleni yaparız. Yaşıyor ya, acı çeksin! Yaşıyoruz ya, mutlu olmayalım! Kimse olmasın! Ne biz, ne başkaları! Biri birazcık sevindi mi, içine bir mutluluk ışığı düştü mü, düşman oluruz ona. El ele vererek kapatırız o ışığın girdiği pencereyi, sonsuzluğa açılan bir kapıyı sürgüleriz üstüne üstüne...

Baki Süha evinde bir kalp krizi sonunda öldü, Ulvi Cemâl de Ankara'da... İşliyor işliyor günlerce yıllarca, sonra bir an geliyor duruyor o kalp denen şey. Öyle işte, birdenbire... Niçini nedeni yok. Kırk yıl, elli yıl, altmış yıl, hadi olsun olsun yetmiş yıl. Sayılı zaman geçer tükenir yol, bir kapıya varırsın. Ama yaşarken ölümle nice içli dışlı da olsak, yaşarken düşünmemeli ölümü. Bilinçle, sağduyuyla yenmeli bu yapışkan korkuyu. Hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamalı. Duyarak mutluluğun, hiç değilse mutluluk özleminin tadını. Arayarak, bulduğunu sanarak. Duyarak an an yaşamanın güzelliğini.

Ölüm bir kurtuluş mudur? Bağımsız mı kılar kişiyi? Belki, bazı durumlarda... Baki Süha'nın «Karanlıkta Geçen Gemiler» adlı kitabını okuyorum. Bağımsızlık saymış o da ölümü, ölüyü. Yaşamın bir yığın sıkıcılığından kopuş.

«Denize karşı — Bütün kapılar ardına kadar açık — Yosun kokusu doluyor evlere — Geçiyor rüzgârlı sokaklardan — Eller üstünde cenaze.

Gökleri denizleri — Ağaçları evleri — Çarşı çarşı, meydan meydan — İnsanları terk ederek — Gidiyor tek başına.

Şarkıları, içkileri unutmuş — Kurtuluş içinde taze — Yeni süren kök — Cenaze.»

«Şarkıları, içkileri unutmuş»... Baki Süha şarkılarla, içkilerle, şiirlerle, duyarlıklarla yaşadı. Radyoda, evde, işçi masasında, ak kâğıtların önünde. Gazetecilik, yazarlık, şairlik, spikerlik, radyoculuk... Elli yedi yıl süren bir öykü. Çizgi çekildi, tamam. 1915 - 1972... Necatigil'in dediği gibi, ne var o iki tarih arasındaki çizgide, ne varsa, ne yoksa! Kısacık bir çizgi, yaşam dediğimiz. Nokta kadar küçük. Evrenin sonsuzluğu içinde ha elli yıl, ha seksen yıl yaşamışsın, sabah doğup, akşam ölüp giden böceklerden farkın yok hiç.

Her dostun ölümü eksiltir bizi. Bir yandan da yaşamı daha iyi duymamızı sağlar. Herkes ölecek, öyleyse yaşadığın zamanın değerini bil, der sanki her ölüm. Bilir

miyiz, duyar mıyız bu gerçeği iyice? Yaşamımızda uygular mıyız? Size kalmış orası. İşte, duruvermiş iki sanatçının iyilik, güzellik için çarpan kalbi bir eylül günü... Bir gün bütün kalpler duracak. Öyleyse niye üzülmeli vara yoğa, ona buna? Neden yaşamı birbirimize, kendimize zehir etmeli? Niye yaşamı bize doğanın en büyük armağanı saymamalı? Niye bilmemeli her günün, her gecenin değerini? Besteleri kaldı Erkin'in, dinleyeceğiz. Şiirleri kaldı Baki'nin, okuyacağız. Bir avuntudur bu. Ölüme karşı bir çeşit başkaldırıştır sanat. Sanatçılar büsbütün ölmezlerse, ölmüyorlarsa, bundan.

BİR İNSANI TANIMAK

Bir insanı tanımak... Kolay değildir bu. Oysa çok hızlı, çok kesin yargılara varırız yakınlarımız üzerinde! Yıllar geçmiştir, o insanı sık sık görmüşüzdür, konuşmalar yapmışızdır, yaşantımızda yer vermişizdir. Belirli bir düşüncemiz vardır, şöyledir böyledir diye. Şu konuda şöyle yapar, bu konuda şuna inanır diye. Basmakalıp birtakım ön yargılardır bunlar! Ama bunlar içimizde donmuştur, kesinleşmiştir. O dost, o yakın, o arkadaş da bilir bizim bu önyargılarımızı, ama aldırmaz, yanıltmaya, şurası doğru burası yanlış demeye kalkışmaz. Varsın öyle sansın, öyle bilsin der geçer. Kimse bizi kendimiz kadar tanıyamaz, bilemez nasıl olsa. Bir tek yanımızdır bilinen, o da yalan yanlış...

O nasıl böyle şey yapar! O böyle bir insan değildir! O yanlış yolda! Ben söylersem doğru yolu tutar!... Bir dosta, bir arkadaşa -kendi kafamıza göre biçimlendirdiğimiz bir dosta, arkadaşa- zaman zaman böyle seslendiğimiz, hakkında böyle düşündüğümüz olur. Onu en iyi biz biliriz biz tanırız. Onun çıkarlarını en iyi biz düşünürüz. Onun iyiliğini biz ondan daha iyi biliriz. Gerekirse düşmanca davranmak da, kırmak, üzmek, yıkmak da görevimizdir. Amaç onun iyiliği! Biz onun iyiliğini, mutluluğunu istiyoruz. Varsın azıcık üzülsün, geçer nasılsa, onun için düşündüğümüz doğru yola çıkınca geçer bu acısı, gene eski bizim bildiğimiz insan olur, hattâ teşekkür bile eder bize, «Ne iyi ettiniz de beni bu çıkmazlardan çekip kurtardınız» der! Budur dostluk anlayışımız, bir insanı ezerek yıkarak sözde kurtarmak, ya da büsbütün ba-

tırmak yıkmaktır. Kendi kafamız, kendi yüreğimiz kendi çıkarımız adına...

Tanıdığımızı, hem de çok iyi tanıdığımızı sandığımız kişiyi, kişileri acaba gerçekten tanıyor muyuz? Bir yargıya varmışız, geçmişiz. O öyledir, bu böyledir. Şöyle olursa o böyle yapar. Şu acı onda şu kadar iz bırakır. Bu yıkılış onu tam çökertmez. Şu yumruktan olsa olsa geçici bir morluk kalır... Adam bize «Beni tanımıyorsunuz, bu yüzden hiç bir davranışımı anlamıyorsunuz» der açıkça.

Menandre'nin bir sözü var, hep hatırlarım: **«Kendini iyi tanı) özdeyişi tam gerçeği yansıtmaz, (Başkasını iyi tanı) demek daha doğru olurdu.»** Lao Tse de şöyle dermiş: **«Başkalarını tanımak, bilgeliktir. Kendini tanımak ise en yüce bilgeliktir».** Kendini mi, başkalarını mı? İki özdeyişte çatışan bir yan var gibi, ama ikisi de birleşiyor bir yerde, kendini olsun, başkalarını olsun tanımaktan, gereği gibi tanımaktan, anlamaktan yana... Anladım, tanıdım gibi kesin yargılardan kaçmayı öneriyor. Tanımak belirli bir zaman içinde olmaz. Sürekli bir çaba, bir anlayış, bir yorgunluk, bir istek işidir. Oysa gündelik yaşamda, özellikle doğu toplumlarındaki insan ilişkilerinde kimse kimseye, kimse kimsenin kişiliğine fazla önem vermediği, herkesi basma kalıp yargılarla damgalamak kolaylığında olduğu için böyle bir «tanıma» gereğini duymaz, böyle bir çabaya girişmez.

Adam kendi yanılgılarını, çıkmazlarını unutur, kalkar sana ders vermeye! Sözde seni tanır, bilir! Gücünle güçsüzlüğünle!... Bir gariplik mi var, hemen çözer nedenini. Bir yeni yolda mısın hemen en çirkin engeller diker önüne. Oysa kendi yürüdüğü yolların batağını, kendi özel yaşantısındaki gariplikleri, kendi yanılgılarının çirkinliğini unutur. Bir de dost geçinir sonra!... Kendini tanımadan, seni tanıyacak! Kendini bir yana itip, seni taşa tutacak, seni düşmanca davranışlara hedef gösterecek... Tanısaydı seni, gereği gibi anlasaydı böyle yapamazdı. Tanımak, bir sevi işidir, bir ilgi, bir yakınlık işidir. Bir insanı sahi-

den tanırsan, ancak o zaman anlarsın onun sözlerini, davranışlarını. Çözersin açmazlarını. Mutluluk arayışlarını. Çabalarını. Dirençlerini... Ama sen kısır döngünde bocalamak istiyorsun, onu da yanınsıra aynı bocalamada, aynı çıkmazda görmek!...

Dost yargılamaz önce... Dost yargılayamaz. Bir insanı tanımak isteyen, bir insan varlığını kendisi için en gerekli bir değer sayan dost, onun yargıcı olamaz. Yanındadır yeri. Karşısında değildir. Karşısında hiç değildir. Yoksa ne sevgi vardır, ne dostluk, ne yakınlık duygusu... Bir insanı tanıdım diyenden korkun, bunu en kesin dille açıklayandan çekinin, o ne kendini, ne başkalarını tanır. Ne de tanıyabilir!

SABAH ÇİYLERİ

Bir de uyandım ki, her yan çiy dolu. Pencereden bakıyorum, camlarda, çınarlarda, adlarını bilmediğim bütün ağaçlarda bir üşüme hali. Kuşlar yok olmuş... Elle tutulmaz bir şeydir bu çiy. Sezilir bir güzelliktir; görülmez, duyulur. Güneşin ilk ışınlarını bekler bir özlemle. Eriyip yok olacağını bilmenin hazzıyle. Saat yedidir. Ocak ayında bir sabah. Gece büsbütün uzaklaşmamıştır daha. Uyku bulanıklığı içindeyizdir. Yaşamın yalnız bu anında vardır çiyler, yetişemezsiniz onlara, ele geçiremezsiniz. «Gözlerimde çiy» der Dranas, eski bir şiirinde. Çok gördünüz başkalarının gözlerindeki çiyi siz. Ama sizin gözlerinizdekini başkaları gördü mü, anladı mı? Anladılar mı sizi, sizin onları anlamak istediğiniz kadar? Yakınlaştıkça ittiler mi? Çiy değil yağmurlar yağsa gözlerinizden umurlarında olmadı mı? Daha sokağa çıkmadınız. Tek başına doğayı seyreden bir sabah insanın dağınık izlenimleri içindesiniz. Yatak odasının perde aralığından bakılınca görülen dış dünya gerçeklerinin yansıması... Birazdan sokak, dolmuş, vapur; gene dolmuş, işyeri, masa, daktilo, kâğıt, gazeteler, kitaplar, insanlar, insanlar...

Bir köşebaşıydı. Bir insan kümesinin içine düştüm.

Dolmuş orda indirdi beni nedense. Sabah ayazında yırtık ceketli, gömlekli bir yığın emekçi. İş arama yeri burası. Her sabah burda toplanırlar onlar. Beklerler, bir iş, bir ekmek kapısı bir günlüğüne, hattâ iki-üç saatliğine... Bunlar «vasıfsız işçi» tanımına girenler. Koca bıyıklı, üşümüş bıyıklı insanlarımız. Kendileri değil üşüyen, titreyen, bıyıkları. Sessiz, durgun bir yığın. Fısıldaşırlar, konuşmaz-

lar. Beklerler beklerler. Güneş bütün çiyleri eritsin, o zaman bu kalabalık kendiliğinden yok olur bu köşeden, bu alandan. İş bulan gider o günkü uğraşına. Bulamayan küser yazgısına, döner kondusuna, hanına, bir yere... Ne çiy görür gözleri, ne çiçek, ne masmavi gökyüzü. Dolaşırlar, aranırlar bir iş, bir ekmek diye... Kopup gelirler geçim derdinin sellerine kapılıp doğulardan kuzeylerden güneylerden...

Birden o Romen şiirini hatırladım; **«Dokunmayın bana gözyaşı doluyum / Şimdi beni yalnız çiçekler anlar.»** Kendi iç evrenini bir çirkin giysi gibi bırakmak istiyor insan. Bu işsizler kalabalığı, bu sessiz bekleşen, gözle görülürcesine her gün büyüyen yığını gördükçe... Bir şey yapamamanın utancını duydukça... Yanyanayız onlarla, ama ne denli uzağız onlardan! Okumasız yazmasız insanlarımız on üç milyonmuş, nüfusun üçte biriymiş! Bunların çoğu, okur yazardır belki, ama ne okur, ne yazar, nasıl okur, nasıl yazar? Girip aralarına sorsak dertlerini, derman arasak, bulsak. Bir bilince kavuştursak onları. Sorunlarını çözsek bir hekimin yansız, soğukkanlı sevgisiyle ilgisiyle, her şeyi teşhis etsek, ortaya koysak ya...

Büyük çoğunluk bir yanda yoksunluk içinde beklerken, bıyıkları titreyerek, bir ekmek, bir aş diye... Bizler birbirimizi, kendimizi sözcük bolluğunda aldatmasak, bencil duygularımızla oyalanan aydınlar, okur - yazarlar olmasak, halkımızın büyük çoğunluğunun yararını öne alsak hep, her şeyi ona göre uygulasak... Bu yurdun, bu ülkenin en büyük sorunu, bu geri kalmış, geri bırakılmış, bıraktırılmış milyonlarca milyonlarca insanımız değil mi desek kendimize!..

«Gözlerimde çiy...» demiş şair. Erir gider o çiy tatlı tatlı. Seven bir bakışla karşılaşır karşılaşmaz. Bir gülüş, bir tatlı dokunuşla... Ağaçlardaki çiyler de öyle, azıcık bir güneşe kavuşunca... Güllerin, karanfillerin, tüm bitkilerin üzerindeki çiyler de öyle, birazcık dokununca elinizle... Ama bu insan pazarları, sabah çiyleriyle birlikte yok olmayan, olamayan, hattâ günden güne büyüyen bu

işsiz, sahipsiz insan yığınları; bu bitkin, yorgun, kırgın, ama onurundan, gücünden hiç bir şey yitirmeyen bu okumasız yazmasız, bu yalnız, bırakılmış, unutulmuş insan yığınları gün gün kalabalıklaşarak dikilirler karşımıza kent alanlarında...

«Dokunmayın bana gözyaşı doluyum». Ama dokunun, dokunun aksın bu bencil yaşlar, aksın hepsi. Kurusun göz pınarları. Açıkça görelim gerçekleri, bütün yalınlığıyle, bütün duygusuzluğuyle, bütün şiirsizliğiyle... Acılar, gerçekler, korkular, aldatmacalarla, uyutmacalarla, süslerle püslerle ortadan kalkmayacak, çiyler gibi dağılmayacak da ondan, kendiliğinden.

DÖNME DOLAP

Bir dönme dolaptır dönen. Yaşamın öyküsü bu. «Neler oldu neler ne dolaplar döndü» diye yazmıştı Birsel eski bir şiirinde. Bir hatırlayın yaşantınız boyunca içinden dışından tanıdığınız dolapları. Çoğunlukla o dolapların içine kapatılmış oluruz da anlamayız bunu! Dolaplarda başımız döner nedenini başka yerde ararız. Kimi zaman kendimiz çevririz, öyle değilmiş gibi yaparız. Yaşam dönen bir dolaptır, bir dönme dolaptır, bir dönme dolaptır demek, yanlış değil hiç!

Bir şiir antolojisini karıştırdım dün gece. Okuyacak kitap çok. Bitecek gibi değil. Bitirmeye niyetim de yok! Ama yeni kitaplardan da sıkılır kişi. O zaman açarım bir şiir antolojisini eskiden beri bildiğim, ezberimde olan şiirleri bir daha okurum. Yeni bir gözle... Her çağın, her yaşın ayrı bir gözü vardır. Ayrı bir kalbi, ayrı bir kafası, ayrı bacakları kolları şusu busu olduğu gibi... Yirmisinde okumuşsunuz bir şiir, bir de ellisinde okuyun, aynı mı gelecek size? Gelmez. Başkadır tadı. Ya da büsbütün tatsızdır. Ne demiş Necatigil? «Anlaşılır bir şiirin mânâsı» Ne zaman? Belirli bir yaşa gelinince... Ya da başka bir anlamı olduğu duyulur. Hangisi doğru? Yirmisindeki mi, ellisinde ki mi? Belki ikisi de...

Yirmisinde de biliriz yaşamın bir dönme dolap olduğunu. Kâh boş, kâh dolu çıkan bir oyun... Ama deneylerle değil ön yargılarla. Öyle demişlerdir büyükler, kabul etmişsizdir isteksizce! Biz öyle yapmayacağız, biz onlar gibi olmayacağız! Biz dönme dolaba binmeyeceğiz. Kendimiz de dönme dolapları döndürmeyeceğiz! Böyle deriz... Bir de bakarız ki Necatigil gibi, bir dönme dolapmış yaşamın kendisi!...

«Nerde niçin mi geldim — Bilmeden bir şey diyemem, ya siz? — Hem hiç önemli değil — Geldim, yer açtılar, oturdum — Girip çıkanlar vardı? — Zaten ben geldiğimde — Başka şeyler de vardı, ekmek gibi, su gibi — Gülüşler, öpüşler, ne bileyim hepsi — Doğrusu anlamadım bir düğün dernek mi — Sonra da kimileri düşünceli durgundu — Gidenler neye gitti doğrusu anlamadım — Zaten ben geldiğimde.»

Zordur anlamak. Gidenlerin neye, nereye, niçin gittiğini... Biz gelirken, onlar giderler, başkaları gelirken de biz!. «Bir luna park mı bir konser bir gösteri — Bilmem pek anlamadım önüm kalabalıktı — Sıkıştığım yerde vakit çabuk geçti — Bak dediler baktım pek bir şey göremedim — Hem her yer karanlıktı — Zaten ben geldiğimde». Bakarız göremeyiz. Karanlıktır her yer, her şey. Biz öyle buluruz, öyle de bırakırız. Anlamsız bir şey!.. «Benim tek düşüncem büzüldüğüm köşede — Nasıl çekip gideceğim kalk git dediklerinde — Çünkü çıkmak sıkışık sıralardan mesele — Kalkacak yol vermeye bıkacaklar ardımdan — Az mı söylendilerdi şuracığa ilişirken — Zaten ben geldiğimde.»

Kalk git dediklerinde gitmek zor. Gel dediklerinde gelip bir yere sıkışmak nasıl zorsa!. Batmamak gerek insanların gözüne. Azıcık aşım kaygısız başım deyip büzülmek bir köşeye! Karışmamak işlerine. Kimseyi rahatsız etmemek. Kendimize geçsin sözümüz yalnız! Gölge gibi dolaşalım gölgeliklerde, kaçıp kalabalıklardan yalnızlığımıza sığınıp. «Az mı söylendilerdi şuracığa ilişirken — Zaten ben geldiğimde diyerek...

Necatigil'in içe işleyen mısraları hem yumuşak, hem katı mı katı. Gücü burdan geliyor. Hepimizin zaman zaman duyduğumuz bir ezikliği, bir yılgınlığı verdiği için. Bu yaşam dönme dolabında kapladığımız ufacık yerin bile bize çok görüldüğünü sezdiğimiz için... Yaşama payımızı almaktan, almak ister gibi görünmekten korktuğumuz için... Niye? Niye ama? Neden bu korku, bu çekingenlik? Dönme dolapta ezilmemek, yenilmemek, atılmamak... Bunu istediğimizden mi?

MUM IŞIĞINDA

Bir mum yetmedi. Bir tane daha yaktım. Birden koptum, çağımdan sanki. Her şey başka türlü görünüyor mum ışığında. Elektrik çocukluğumun ilk günlerinde gelmişti Şehzadebaşına. Düğmeyi çevirdin mi her şey aydınlanırdı. Hayal meyal hatırlarım gaz lâmbaları kullandığımız günleri. Belki de hiç hatırlamam, daha sonraları anlatılan anılardır bunlar, belleğimde kendi yaşantımmış gibi kalan... Elektrikler sık sık kesilirdi o günlerde, gaz lambaları çıkardı yeniden ortaya. Bir de yaz tatilinde Erenköy'deki büyük beyaz evin üst katındaki odam... Gaz lambası da, elektrik de yoktu, bir mum dikerdim şamdana, öyle çıkardım odama, hem adımda titreşen garip gölgelerin korkusunda ürpererek. Söndürmezdim sabaha dek. Biterdi mum yana yana.

Bakıyorum odanın içine. Bir takvim duvarda. Bir soluk perde pencerede. Bir oda işte, herhangi bir oda. Benim içinde yaşadığım oda, yaşayacağım oda. Tanıyamıyorum mum ışığında. Bambaşka bir yerdeyim sanki. Bambaşka bir kişiyim. Yabancı biri. Dünkü kişiliğim gitmiş, yok olmuş. Bir çizgiden geçmişim ötelere, bir sınırı aşmışım. Kendimi görüyorum geçmişteki yaşantımla, düşlerimle, yıkıntımla, umutlarımla. Bir tek kişi değiliz, birçok kişiler var bizde, iç evrenimizde. Zaman zaman biri çıkıyor öne, onun istekleri, düşünceleri ağır basıyor. Yaşantımız o kişiliğimize göre yön alıyor, anlam kazanıyor. O zaman, değişti, başka bir insan oldu diyorlar, tanıyamadıkları için de kızıyorlar. Oysa siz o eski insansınız, içinizde ötedenberi var olan, ama hep baskılarla, suskularla sindirdiğiniz

gerçek kişiliğinizi buldunuz, daha güçlü, daha mutlu, daha özgürsünüz...

Mum ışığı oynuyor hep. Yetmiyor koca odayı aydınlatmaya iki mum. Bir tane daha yaktım, oldu üç. Yarın yenilerini almalı. Şimdi üç incecik mumun ışığı azıcık daha aydınlattı odayı.. Çağlar öncesindeyim sanki. Mumu ilk bulan insanın şaşkınlığını, sevincini yaşıyorum. Kitaplarım yanımda olsa açar bakardım, mum ilk kez nerde bulundu, kim buldu? İnsanoğlu hep karanlıkla savaşmış tarihi boyunca. Durmadan en güzel ışığı aramış. Mum ilk başkaldırıştır karanlığa. İşte yanıyor, uzun süre dayanıyor, az ama bir aydınlık veriyor gene de. İleriye doğru bir adım atınca insanoğlu, sonunu getirir. Bir, bir daha bir, bir daha. Adımlar izler birbirini. Mumdan gelirsin atom bombasına! İlerleye ilerleye insanlık en ilkel çağına da geri gidebilir! Teknik, insana egemen olursa — ki gelişmeler o yolda biraz — duyarlık ortadan kalkarsa, acıma, sevme, ilgi duyma gibi «ince»likler yok olursa «teknik» bir canavar kesilir başımıza. Kafa uygarlığıyle kalp uygarlığını birlikte yürütemezsek, bir olumlu senteze ulaşamazsak, makinenin tutsağı durumuna düşersek...

Garip düşünceler gelip canlanır karanlıktayken. Bir düğmeye bassam da dağıtsam hepsini! Elektrik ışığı doluverse evin içine. Ne olacak, çiy bir aydınlık ortaya çıkacak da?.. Bomboş bir ev içi, kirli duvarlar, tozlu yerler görünecek bu kez. Belki karanlık daha iyi, nice pislikleri, tozları, kirleri saklıyor. Mum ışığı daha güzel gösteriyor, iyi gösteriyor o kirleri, kötülükleri. Hiç ışık olmasa hiç bir şey görülmeyecek! Düşlerle, hayallerle avunacağız. Görmemenin, bilmemenin, anlamamanın insana verdiği çirkin bir rahatlık. Oh, hiç bir şey görmüyorum, ne iyi! Karanlığın, bulanık bir ışığın verdiği garip duygular bunlar. Perdeleri açıyorum, komşu evlerde ışıl ışıl aydınlık var, başlar var görünen, sesler var gelen bir yaşam, bir canlılık. İnsanlar öylesine yakında, hem öylesine uzak...

Ben geceleri okurum ötedenberi. Şu günlerde yok böyle şeyler. Yatıyorum mum ışığında çağlar öncesi insanlarının düşlerini kurarak. Evet, yaşam böyledir. Hep aynı insan olamazsınız, hep aynı düzeni sürdüremezsiniz. Bir devrim yapacaksınız kendi yaşantınızda. Mum devrimi, çağında kimbilir ne denli önemliydi, eşsizdi, benzersizdi. Siz de yapın kendi kişiliğinizde bu değişmeyi, yeni bir kişilik yaratın, yenin tek düzeliğiniz. Yakın bir ışık içinizde. Sürekli yanan, sönmeyen...

YAŞAMA SIKINTISI

Yaşama sıkıntısı... Şairlerin «**Spleen**» dedikleri duygu. Nedeni bilinmeyen acı. Bir zamanlar, sanayileşmenin insanları birer görev çarkı haline getirmediği, kentlerin milyonları milyonların üstüne yığmadığı, makinenin kişi üzerinde en kesin biçimde egemen olmadığı günlerde duyan, düşünen, yazan, yaratan seçkinlerin, şairlerin, yazarların, sanatçıların bildikleri tanıdıkları bir garip duyarlıktı bu. Şiirler yazılırdı, bir şeyler aranır bilinmezdi ne olduğu, en iyi, en rahat, en mutlu durumlarda bile kendini gösteren bir eksiklik, bir doyumsuzluktu. Mutlu bir seçkinler azınlığının bir çeşit lüksüydü bu **spleen**, bu yaşama sıkıntısı.

Şimdi yığınlar çekiyor, duyuyor bu sıkıntılı duyguyu. Büyük kentlerin gündelik yaşamının bunalttığı halk yığınları. İşçi, memur, esnaf, kadın, erkek, genç, yaşlı herkes bu sıkıntıyı tadıyor tükenesiye... Şiirlere esin veren bir şey olmaktan çıktı artık. Bir korku, bir duman, bir pislik gibi yapışıyor kişinin üzerine. Çökertiyor onu, çalışmasını verimsizleştiriyor, güvenini, umudunu kırıyor, yok ediyor. Meksikalı filozof Octavio Paz'in dediği gibi «Ortak çalışma yüzyılında, ortak zevkler yüzyılında insan her zamankinden daha da çok yalnızdır». Kalabalıklar içindesiniz, işyerinizde, sokakta, sinemada, kahvede, apartmanda, taşıtta, vapurda, her yerde her yerde insanlarla dolu çevreniz. Hepsi ilk kez gördüğünüz, ilk kez karşılaştığınız. Yüzlerce, binlerce, onbinlerce. Sabahtan akşama dek sona ermeyen bir gidip gelme, karşılaşma, koşuşma...

Geceleri bile yalnız kalamıyor kişi. Evin içi de dolu-

dur, günün gürültüsü, radyo, televizyon... Kalabalık, dünya sıkıntısı, modern araçlarla evinizin içindedir, oturma odanızda, yatağınızdadır. Kaçmak, kurtulmak... Nereye, nasıl? Büyük kentlerin insanı yılda onbeş - yirmi günlük gezilerle, dinlenmelerle bir yılın acısını çıkarmaya çalışır. Bir deniz kıyısı, bir orman, bir manzaralı köşe. Orada da yalnız kalabilir mi? Çoğu kez dinlenme yerleri kentlerden gelen kalabalık kaçakları ile dolarak gene tıklım tıklım olmaktadır. Kentte karşılaştıklarınızla bu kez o dinlenme köyünde karşılaşmaktasınız! O köyler de giderek kentleşmektedir.. Kent alışkanlıkları oralara da yayılmaktadır. Gene kurtuluş yok, yakayı sıyırmak olanak dışı. Yaşama sıkıntısı önünüzde, karşınızda, içinizde.. Yollar tıkalıdır, denizde kulaç atacak yer yoktur, lokantalarda boş masa bulunamaz, orda burda durmadan birbirine çarpar insancıklar..

Kişi nasıl kurtulacak bu ezilmişlik, bu tükenmişlik duygusundan? Kalabalıklar içindeki bu yalnızlıktan kurtulup huzur veren bir yalnızlığı yaşaması nasıl mümkün olacak? O zaman tek bir yol kalıyor, çekip gitmek yeryüzünden. Öylesine, birdenbire... İçiçe yaşayan yığının kişileri unutulmuştur, bırakılmıştır bir rastlantıya, bir yazgıya, bir tekdüze yaşantıya. Kimse görmez bile seni, nasılsın demez, iyi misin diye sormaz. En yakının bile! Sen artık bu dev kentlerin, milyonların karıncalar gibi gündelik boğuşmalar içinde çırpındığı bu karmakarışık itişmenin ortasında küçücük bir noktasın. Var olsan ne olacak, yok olsan kim bilecek? Çıkıp gitmeli, kırmalı bu çemberi... Kurtuluş ordadır, ölümde!..

Dev kentlerde cana kıyma olayları günden güne artıyormuş. **Le Monde**'da bir yazı okudum: Yaşama sıkıntısını en çok duyanların, bunun bunalımını yaşayanların bu ölümsü yalnızlıktan kendilerini kurtarmalarını sağlamak için yardım merkezleri kurmuşlar. Ölümü bir kurtuluş yolu sayan bir kişi misiniz, önce açın bir telefon şu numaraya, bir yardım isteyin! Cana kıyma tehlikesine en çok «açık» olanlar, yazarlar, sanatçılar, öğretmenler, ga-

zetecilermiş. Bunlar «biz canımıza kıymak istiyoruz» diye kimselerden yardım istemezler, kendi kurtuluşlarını, kendi elleriyle başarırlar, sonuçlandırırlarmış...

Dışarısı yağmurlu, çamurlu. Hüzün dolu her yan. Taşıtlar geçiyor durmadan, bakmadan. İnsanlar birbirini görmeden koşuşuyorlar şu ekim gününde. Kalabalıktayız, ama tek başımızayız. Binbir türlü dertle yoğrulmuş. Yaşama sıkıntısı koyulaşıyor içimizde.. Katılaşıyor, taş kesiliyor. Bir çıkış yolu, bir kurtuluş?.. Ölüm mü o? Le Monde'a göre her yıl onbeş bin Fransız yaşamak sıkıntısından sıyrılmanın yolunu ölümde buluyormuş... Yaşamak, bir yük olunca ne yapılır başka? Ölümü övmek istemiyorum, tersine, yaşamayı yüceltmek istiyorum, ama şu sıkıntı, büyük kentlerin bir kişisi olarak çöküyor içime böyle zaman zaman. Nasıl kurtulmalı ondan? Bir dost, bir kitap, bir film, bir vapur gezisi, bir sevi... En iyisi sevmek, sevmeyi öğrenmek. Birbirimize de öğretmek. Yaşam sıkıntısını, yaşam sevgisine çevirmek...

Ne kadar benziyor dediğiniz anda bile bir ayrım bulursunuz. Öylesine değişiktir insan yüzleri. Bir bakışı, bir duruşu, bir sözcüğü uzatarak söyleyişi, bir dudak kıvrılışı, alnındaki iki çizgi, ne bileyim muhakkak bir şey vardır bir başkasında olmayan. Bir mucizedir bir insan yüzünün tıpatıp eşini bulup yanına koymak. İkizlerde bile anlam ayrılığı vardır. Burunlar, gözler, dudaklar, çizgiler öylesine eş olsa da hüznü başkadır, gülüşü başkadır, kızışı başkadır...

Her sabah vapurda yüzlere bakıyorum bakmıyor görünüp. Kimi gazete okuyor, kimi dalmış gitmiş. Nereye dalarlar böyle? Çok önemli sorunları yoktur biraz eşeleseniz. Karısına kızına oğluna öfkelenmiştir, çalıştığı yerdeki şefe kırılmıştır. Yaşam koşullarının ağırlaşması karşısında yenikliğini duymuştur. Denizin köpüklerinde bir avuntu ararlar iki - üç dakikalığına. Tek bir çizgileri oynamaz. Çakılıdır hepsi yerli yerinde. Yıllardır sanki öylesine donmuş, öylesine değişmez! Pek azdır birbiriyle konuşanlar da. En alt kamaraya inmeli loş köşelerde elele oturmuş genç evlileri, taze sevgilileri görmek, fısıldaşmalarını duymak için. İnecekler Sirkeci'ye ya da Karaköy'e, işlerine koşacaklar sabah ayazının ürpertilerini duyarak...

Kitap okuyan var mı, arıyorum. Yok buralarda. Belki yukarıdadır kitapseverler. Bu soğukta üst güvertenin boş bir köşesini seçmiş, kitabının derinliğinde yitip gitmiştir. Ama bunca insan arasında kitap okuyan yok! Okumasını bilsek birbirimizin yüzü bütün kitaplardan daha anlamlı... Bir bakın geçin, sizde kalanlar yeter. Bir-iki deneyin alışırsınız insan yüzlerindeki romanları okumaya. Vazgeçemezsiniz sonra bu alışkanlıktan. Her sabah vapurda, otobüste bir-iki dakikada binlerce sayfalık romanlar yazarsınız. Yazıldığı, duyulduğu anda unutulan...

İşte bir genç kadın. Bir bankada memur. On beş yıldır sürüyor bu, sabah gitmek akşam dönmek, çilesi. Kendini gözleri bağlı dolap beygiri sandığı anları var. Yalnız yaşıyor şu son aylarda. Kocasından ayrıldı. Belki de kocası ondan ayrıldı.

Orası belli değil yüz çizgilerinden! Ama yalnız bir kadın bu. Başkasının sevi mutluluklarına kıskanç. Yanında vapur arkadaşı daha yaşlı bir kadın. Ellilik. Tombulca. O da bir memurluk yaşamının son yıllarında. Emeklilik geldi gelecek. Kocası hasta yatıyor bir süredir. Büyük kız evlendi. Oğlan askerde. İki kadın konuşmadan anlatıyorlar bakışlarıyle. İkisinin de gözü, merdivenin alt kanepelerindeki çiftte, onların ellerinde. Delikanlıyle genç kızın elleri birbirinin içinde. Ne güzel, demiyorlar, küçümsüyorlar, hafife alıyorlar bu sabah sevisini. Kötü bir şey görüyorlarmış gibi davranmak istiyorlar. Birbirlerine baktıkça duyulan bu. Ama tek başlarına baktıkça gidiyorlar gerilere gerilere... Bir yerde bıraktıkları eski kişiliklerine. Bir türlü bulamıyorlar yirmi - otuz yıl önceki kendilerini. Bir başka avucun içine bıraktıkları parmakları nerde şimdi? Bu parmaklar mı onlar? Nerde o sevilen erkek elinin ılıklığı, dostluğu? Bir yaşam boyu süreceklerine inandıkları o sevi, o ateş?

Kızkulesini geçiyoruz. Daha çok dalmamalı insanların yaşamına! Yitip gidersiniz sonra! Kendinizi bulamazsınız o ülkede. Sizin de romanınız var. Gören gözlerden kaçamayan. Yüzlerdeki her çizgi bir roman bölümüdür. Hem de bitmemiş bitirilmemiş bir roman. Ne zaman kapanırsa son yaprak, o zaman biter. Ya da bitmez yarım kalır. Ama nedense kimse bakmıyor bana. Kimse kimseyi merak etmiyor. Umurunda değil kimse kimsenin. Herkes kendi yalnızlığında, boşluğunda, kendi romanını yaşamakta, yazmakta. Yalnız yüzler konuşuyor, bağırıyor avaz avaz. Duyan yok, gören yok. Acılar, sevinçler, bekleyişler, arayışlar hepsi var bu çizgilerde. Mevlânâ da demiş ya «Yüzün rengi kalplerin casusudur» diye. İç dünyamızın casusudur yüzlerimiz...

Tam daldınız, sesini duyuyorsunuz. Sonra susuyor bir süre. Uyku kaçmıştır artık. Geldi gelecek o ses! Bekliyorsunuz kulak kesilip. Ha şimdi ha şimdi! Dakikalar geçiyor, yok o ses. Gene uyku geliyor yapışıyor göz kapaklarınıza. Dayanmak olanak dışı. İşte uykuya dalmak üzeresiniz. Hatta daldınız bile. Derken o ses, gene...

Olmadık bir ses değil bu. Sizin hayal gücünüzün bir uydurması değil. Ama öyle gibi. İçinizden doğan bir gürültü, bir uğultu sanki. Bitmez tükenmez bir inilti, bir çığlık. Sanki acı çeken ruhlar koro halinde bir garip türkü tutturmuşlar geceyarısı. Kalkıp oturacaksınız. Bir sigara içip bekleyeceksiniz. Ya da lâmbayı yakıp açacaksınız yarım kalmış bir kitabı. Gene yok olur o sesi yaratan neden. O sesin içinizdeki acayip yankıları...

Saat birdir, ikidir. Uyku döner gelir gene geri. Uyumak gereklidir. Sabah erkenden düşeceksiniz yollara. Taşıtlar, insanlar, koşuşmalar. Üç - dört saat olsun uyumalı. Ya o sesi gene duyarsanız? Ya o sesin çağrıştırdığı tatsız anılar saldırırsa gene üstünüze? Bu saatlerde anılar zaten tetikte bekler. Hem de en acıları, en çok unutmak istediklériniz... Bilinçaltı açmış kapılarını, pencerelerini; koyvermiştir bu baskı altındaki eski, geçmiş olayları. Birer hayalet gibi çıkarlar ortaya. Yaşandığı andakinden daha çok acı verircesine. Birini mi kırmıştınız? Yoksa biri size bir acı mı duyurmuştu? Bir ihmal, bir ihanet, bir düşmanlık hepsi hepsi elle tutulurcasına önünüzdedir, bir film gibi karşınızdadır. Artık kitap da okunmaz, güzel şeyler de düşünülmez. Tüm kötülükleri gelir dirilir yeryüzünün.

Zor durumlardaki dostlar, ıstırap içindeki yakınlar, şunlar bunlar.

Hep o incecik sestir bunları yaratan. Bir uyusanız sorun kalmayacak! Ah o sesi yaratan nedeni bir ele geçirseniz! Nasıl nasıl? Pusu kurarsınız gözlerinizi dört açarak. Sözde kitap okuyorsunuz ya da düş kuruyorsunuz. Oysa bekliyorsunuz onun avucunuzun içine düşmesini. Çıkmaz ki ortaya. O sizden daha kurnaz! Aydınlıkta gelmez üstünüze. İlle karanlık olacak, siz uykunun eşiğinde olacaksınız. O anda saldıracak bütün çığlıklarıyla, zehriyle, iğnesiyle...

İşte sabah... Gün ışıdı bir uykusuz gecenin ardından. O sesi duya duya. Beş on dakikalığına dalarak, sıçrayarak. Odanın her yanı görünüyor. Şimdi gelse düşse elime! Kıssam sesini, bassam gırtlağına da... Dinliyorum, ilk otobüslerin sesi, ilk taksiler. Birden bir inilti, bir gölge geçiyor önümden. İşte o, ta kendisi. Düşmanım! İki avucu yapıştırıyorum birbirine, şak şak. Yok kaçtı gene. Gitti duvara kondu; sersemledi ama... Katladım gazeteyi, tepesine tepesine! İşte yamyassı. Düşmanım yok artık. Bir minicik sivrisinek? Sabaha kadar bana, masal canavarlarının korkusunu yaşatan oydu. Bir sivrisinek! Gövdesinden büyük sesiyle kâbuslar yaşatan oydu, o. Bir sivrisinek. Bir tokatta yamyassı edilen bir minicik böcek...

Böyledir, böyledir işte. Çok büyüttüğümüz nice şey böyledir. Bir sivrisinektir. Hattâ daha da küçüktür. Sesi kendinden iri nesneler, varlıklar yakından bakınca bir hiçtir. Bir tokatlık canı vardır çoğunun... Ama karanlıklar onların dostudur. Sığınırlar geceye, gizli olaylara, sislere, kara bulutlara, bağırırlar, çığlıklar atarlar durmadan. Uykunuz kaçar, korkarsınız nereye gideceğinizi, ne yapacağınızı şaşırırsınız, ürpertiler geçirirsiniz. Bir devle, bir üstün canavarla karşı karşıya olduğunuzu sanarak... Gün ışır ışımaz gerçek anlaşılır işte... Bir sivrisinektir o düşman. Kanınızı emerek beslenmiş bir zavallı yaratık. Bir tokat yeter ona. Bir tek tokat.

Zamanında vurursanız, vurmasını bilirseniz...

«Yahya Kemal geçti mi?»

«Görmedim.»

Şaştım birden. Kaç yıl geçti ölümünden. Nerden gelip nerden geçecek? Yoksa başka birinden mi söz ediyorlar?

«Çok az Yahya Kemal'ler» dedi soruyu soran. Çöktü durağın bir kenarına. Yazgısına boyun eğmiş. Bekleyecek, Yahya Kemal'in gelmesini. Godot'yu bekleyen iki ahbap çavuş gibi...

Başladılar konuşmaya:

«Bir ahbabım var Yahya Kemal'de dedi öteki. «Oraya yeni taşındılar, daha havadarmış. Çok memnun.»

«Öyledir. Kışın bir de bize sor» dedi.

Sıcakta zordu otobüs beklemek. Hep başka yönlerin taşıtları geliyordu. Benimki de, onlarınki de gelmedi bir türlü. Gölgeye sığındık birlikte. Varlığımdan haberleri yoktu sanki. Konuşuyorlar, hep Yahya Kemal, Yahya Kemal!.. Tam soracaktım, bir otobüs durdu: «Yahya Kemal» diye bağırdılar, adam koştu atladı. Otobüsün üstünde «Yahya Kemal» yazılıydı. Anladım, bir semtti Yahya Kemal, bir gecekondu mahallesi. Acaba denizi görür mü? Üsküdar'ın yoksul ışıklarına pek benzer karşı kıyının soluk aydınlığına baar mı?

«Uykumda bütün gece körfezdeyim artık» demişti. Şimdi bir gecekondu mahallesinde... Park Otel'in penceresinden Üsküdar'ı seyredip hüzünlenen şairin ruhu, ruh diye bir şey varsa, bu semtte mi yoksa şimdi? Adını taşıyan bu gecekondu kentinde mi? Günübirlik çalışıp ek-

mek parasını kazanan insanların, kadınların, erkeklerin, çocukların arasında mı? Yaşamı süresinde hep uzaktan seyrettiği, hattâ seyretmek olanağını bile bulmadığı, aramadığı bu yoksul insanlar mahallesinde mi şairin ruhu şimdi?

Yahya Kemal'e gitmeli, dedim kendi kendime. Biriki arkadaşa da söyledim. Karar, Yahya Kemal'e gideceğiz bir gün. Hem bize öyle de yakın ki! Atladın mı otobüsüne, yarım saatte Yahya Kemal'desin. Yakınlıklar iyidir, ama olanaksızlıklar da yaratır bu iyilik, bu kolaylık... Kış geçti, ilkyaz geldi, sonra yaz. Yahya Kemal benim için bir düş kenti hâlâ.

Bir türlü gidemedim Yahya Kemal'e. Otobüsler hep önümde duruyor. Olmuyor, atlayamıyorum. Yoksul insanlar biniyor, iniyor, yaşıyor Yahya Kemal'de. Yahya Kemalliler günden güne çoğalıyor. Heykeli Maçka parkında, yoksul giysili insanların giremediği bir parkın giriş yerinde, ama Yahya Kemalliler o parkın çok uzağında, kendi kentlerinde!

Kimdir Yahya Kemal? desem bir Yahya Kemalliye bilir mi? Gidip soruşturacaktık. Kahvede oturup çene çalacaktık. Sonra da bu insanları, bu semti şiirlerinde arayacaktık. İzi bile var mıydı? Yoktu. Yahya Kemal, Yahya Kemal halkının şairi değildi. Bu onu küçültür mü, bilmem, ama büyütmez, o muhakkak. Niye hep geçmişin şanlı günlerini aradı? Niye tarihin yapraklarına sığındı? Bugünde bir şey aramadı, bulamadı?

Açtım şiirlerini: «Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul / Görmedim gezmediğim görmediğim hiç bir yer / Ömrüm oldukça gönül tahtıma keyfince kurul / Sade bir semtini sevmek bile bir ömre yeter.» diyor. Hiç kuşkunuz olmasın, Yahya Kemal, mahallesini görmemiştir. Ne Gültepe'yi, ne Kuştepe'yi, ne de bunlar gibi belediye sınırı dışındaki yerleri. Yok, yok, buraları da şimdi gecekondu semti olmaktan çıktı, apartmanlar, mağazalar, sinemalarla doldu, koca birer kent oldu. Halkımız kendi kentlerini kendi eliyle kuruyor. Ulusun gelirini gidip el ka-

pısında emek harcayarak sağladığı gibi.. Bizlerden bir örnek görmeden, bir yardım beklemeden, ummadan... Kendi göbeğini kendi kesiyor. Onun bu çabasını öven, sayan, yüreklendiren, ölmezleştiren şairleri de yok şimdilik. Ama olacak, hepsi olacak. Yaşadığı mahalleye adı verilen Yahya Kemal gibi şairler yetişecek, usta, olgun, değerli, halkının acısını, mutluluğunu duyuran, yaşatan. Çok kalmadı buna...

Doğrusu ya ben de bir türlü Yahya Kemal'e gidemedim. Ama gideceğim. Bir gün, bir otobüse atlayıp, uzak, çck uzak bir geziye çıkar gibi, bizlere hem o kadar yakın, hem o kadar uzak insanların, insanlarımızın kentine gideceğim. Ne mutlu Yahya Kemal'e, adı böyle bir yere verilmiş, diyerek...

BEYBABANIN BALIKLARI

«N'oldu bu bu Boğazdaki balığa, n'oldu?» Dikti şarap bardağını. Sonra bir çatal turşu aldı. «Köprünün üstü altı balık» dedi bir başkası. «Hamsi, hamsi, hamsi, o kadar. Nerde uskumru. Gitmiş sularımızdan. Nereye? Canının istediği yere... Pencere önündeki beybaba rakısını yudumladı. «Yeni köprünün üstünde de balık tutacaklar mı ha?» «Ona en az üç yüz metrelik olta gerek.» «Vapurlar geçecek alttan. Sen balık tutacaksın üstten. Bakarsın koca bir vapur tutulur oltana.»

Bir süre susuldu. Süzüle süzüle geçti bir Rus şilebi. Kimse yok ortalıkta. Sanki insansız yönetilen bir gemi. Öyle gidiyor işte, kendiliğinden. Derken bir Rumen vapuru. Bir ufak Denizyolları vapuru yaklaştı. «Öldü be Boğaz öldü» dedi balıkçı kazaklı genç. «Saatlerdir denizdeyim. Balık yok arkadaş. Nerde bu balıklar. Torikler...» «Git yüzelli liraya bir torik al, hey babam gel de ye o toriği.» «Sizin ağa düşmez mi o torik» dedi köşedeki beybaba. «Şimdi torik altın» dedi genç adam.

Altı masalı, bir meyhanedeydik. Üç masa pencere önünde, üçü kenarda. Üç genç balıkçı yemiyor, içiyor! Beybaba pencere dibinde. Ben de öbür uçtaki pencereden dalmış seyrediyorum dışarısını. Kulağım onlarda gözüm denizdeki gemilerde olsa da... Hep konuşmuyorlar Düşler kuracak vakit bırakıyorlar. Kırmızı şarap dokunuyor bazen. Olsun, canım kırmızı şarap istediyse, kırmızı şarap içmeli. Niye yoksun bırakmalı kişi kendini özlemlerinden. Elinin yettiğince, gücünün erdiğince...

«...Rusyada olan uskumru hiç bir yerde yokmuş beybaba, duydun mu sen bunu?»

«Haydi yahu. Boğazın uskumrusu gibi var mı, daha doğrusu var mıydı? Rusyadaki balık gelir buraya sarkar. Bir yakalardık orda olsa...»

Genç balıkçı «Kalkanı Rusya'da tutmuyorlar, buraya geliyor» Başka bir balıkçı söze karıştı: «Kefali yakalayıp yumurtasını alıp atıyorlar gene denize» Beybaba başladı anlatmaya: «Bizde Yumurtalıkta, orada da böyle yaparlar. Ayvalık'ta bir yer var, orada her zaman balık bulunur.» Yağmur düşmeye başladı denize. Deniz su, yağmur da su. İki su birbirine karışınca niye denizin yüzüne bir canlılık gelir. Kıpır kıpır oynar deniz. Hep şaşarım bazen saatlerce yağar yağmur da niye taşmaz şu deniz? Balıklar ne yapar bu yağmurda? Nerden geliyor bu garip damlacıklar demez mi?

Gazetede balıklar konusunda ilginç bir yazı var. Yetkili biri, «Palamut, torik, kolyoz, sardalya türlerinde azalma vardır» demiş. Denizlerimizde 470 tür balık varmış. Bazı tür balıklar niye mi azalıyormuş? Avlanma usullerimiz bozukmuş, bir. Kıyılarda kurulan fabrikalar denize zehirli maddeler akıtıyor, balık neslini kurutuyormuş, iki. Balık yuvalarını dağıtacak şekilde kum çekiliyormuş, üç. Marmara'da köpek balıkları görünmeye başlamış, dört. Halk et pahalı olduğu için balığa saldırıyormuş, beş. Herkes balıkçı kesilmiş altı. Gözle görülen bir şey bu, herkesin balık avcısı kesildiği. Kıyılar boyu, köprüler boyu insanlar dizi dizi. Atmışlar oltayı denize, bekliyorlar kısmetlerini. Bol bol da geliyor bu kısmet! Hep aynı tür de olsa, balık balıktır!

Karanlık indi Boğaza. Beybaba sustu kaldı köşesinde. Genç balıkçılar çoktan gittiler. Masalar temizlendi. Lâmbalar yandı. Birazdan akşamcılar gelecek öğle içkicilerinin yerini alacak. Beybaba kalkıp gidecek. Evine mi, kahveye mi, iskele yanındaki kanapenin üstüne mi? İçinden konuşacak kendi kendine. Anılarında bir insanı diriltip arkadaş yapacak kendine. Yarım kalmış, ya da hiç başlatılmamış bir konuşmayı bitirecek, ya da başlatacak. Yarın öğleye gene balık, gene şarap, gene rakı... Yaşam geçecek farkına bile varılmadan...

İNSAN MISINIZ?

«Siz insan mısınız?»

Bir yargıçtır bu soruyu soran. Siz insan mısınız? Ne demektir insan olmak? O çocuklar bilirler mi bu sözün anlamını? Hiç düşünmüşler midir insan olduklarını? Nasıl insan olunacağını? Siz insan mısınız, demek bir şeyi düzeltmez. Bir ağır söz de sayılmaz. Karşısındaki bunun önemini, değerini bilmezse, insanlığın birtakım şeyleri yapmak, bir takım şeyleri yapmamak gibi bir sorumlulük olduğunu hiç düşünmemişse, kısacası insan olmanın bilincine varmamışsa «sen insan mısın?» deseniz de demeseniz de ne farkeder?

Hem kolay değildir «insan» olmak. Birtakım kişiler büyürler, önemli adam olur da gene insan olamazlar. Hele küçük bir çocuğun «insan» olup olmaması çok daha zordur. İnsan olup olmadığını bilmesi... Bu bir eğitim sorunudur, kendini yetiştirme, kısacası insanlığını duyma sorunudur.

Kişi kolaylıkla insan olamaz. Okullar kitaplar, öğretmenler, yaşam çileleri «insan» yapar kişiyi. İyi nedir, kötü nedir, güzel, çirkin, yanlış, doğru nedir? Bunları bilmek, yerinde zamanında davranışlarını, duygularını ayarlamaktır, kullanmaktır insanlık.

«Siz insan mısınız?» Bir küçümseme, bir hor görme var bu sözde. Yargıç karşısındaki ufak çocuklara bakmış, işledikleri suça bakmış, bu sonuca varmış: Bunlar insan değildir. Öyle elbet, bir insan nasıl yapar bunu, sen on bir yaşındaki bir çocuğu, al, ırzına geç, sonra as, daha sonra usturayla doğra, daha daha sonra göm. Bütün bunları da büyük bir soğukkanlılıkla, tam bir bilinçsizlikle yap! On beş, on iki, dokuz yaşlarında üç çocuktur karşımız-

dakiler. «İnsan olmayan»lar bunlar işte. Üç çocuk ne yapmışlar? Başka bir çocuğu öldürmüşler en iğrenç işleri yaptıktan sonra. Duygular isyan eder buna. Akıl dayanamaz.

Sayın yargıcın sözü doğru: «Siz insan mısınız?» Değiller, insan değiller. Nasıl insan olsunlar ama? Kimse onlarla ilgilenmemişse, kimse onlara sahip çıkmamışsa! Toplum onları başıboş bırakmışsa! Nasıl insan olsunlar? Bakın bir tanesi ilkokula bile gitmemiş. Atılmış sokağa, binbir uğraşa, serüvene. Bir bitki gibi yetişmişler, hem de yabani bir bitki. Ya da vahşi bir hayvan gibi... Durmaksızın kovalanan, itilen dövülen, aç, çıplak, yoksul, kimsesiz... İnsan olmak fırsatını bulamadan, olanağını bulamadan, zamanını bulamadan büyümüş, on beş yaşına gelmiş. Kimse de çıkmamış insan olmak için böyle yapmalı, şöyle etmeli diye öğüt veren, yol gösteren. Bulmuşlar kendilerinden daha güçsüz birini, en iğrenç duygularını doyurmuşlar, sonra da en aşağılık cinayeti işlemişler. Ne yaptıklarını, ne ettiklerini bilmeden. Suçlarının sorumluluğunu taşımadan...

Onlar insan değiller. Evet, insan değiller. Böyle insan olmaz! Evet, ama onları insan yapamıyan bu toplum hiç mi suçlu değil? Bizlerin hiç mi sorumu yok? Ellerimizi yıkayıp «Bana ne, şu iğrenç cinayete bakın» demekle, çekilip bir yana seyirci kalmakla kendimizi kurtarabilecek miyiz? Kurtarabilir miyiz? Bireylerini «insan» yapamayan bir toplumda huzur duymak, mutlu olmak olanaksızdır. Diyeceksiniz cinayet her yerde işlenir, dengesiz kişiler her toplumda çıkar. Ama bunlar dengesi bozuk kimseler değil, daha yaşamın eşiğinde üç çocuk. Bilerek yapmışlar her şeyi, bilerek anlatıyorlar her şeyi. Hem de «Suçlu biraz da sizsiniz, bizi insan yapamayan, bizi eğitmeyen, bizi bilinçli birer kişi yapamayacak olan bu toplumdur suçlu» diyemeden, bunu düşünmeden...

Bazı olaylar bir simgedir. Görene anlayana. Bu da öyle...

GÜNEŞLİ SABAH

Sabahla bir gün başlar. Güneşin doğmasıdır sabah. Kimin çağrısına koşar güneş? Bilinmez. Doğa böyle kurmuş yasasını. Güneş gelecek gün doğacak Bir gün daha. Yaşanacak bir yirmidört saat, yarısı aydınlık, yarısı karanlık. Nerdense güneş her defasında yenidir. Bir gün önceki güneş değil gibidir. Umutları tazeler, güç verir. Bir şeyleri yıkar, yokeder, yeni kapılar açar yaşamaya.

Bir sırtın üstünden beliriyor birden. Saat altıdır anlıyorum. İşte geceden çıktık. Uyusak da uyumasak da bitirdik bir geceyi daha. Ne varsa günlerde var, gecelerde bir şey yok! Biz göremiyoruz karanlığın içindekini. Bu yüzden yok biliyoruz o bir şeyleri. Aydınlık gerek insanoğluna. Her şeyde, her yerde... Özellikle düşüncede... Nasıl girer aydınlık, düşünceye? Kafamızdaki sorunları parçalara böleriz ilkin. Küçük küçük ayrıntılar haline gelir. Alırız tek tek önümüze, aydınlığa iteriz o sorunları. Kendi daracık sınırları içinde görününce ne de önemsizmiş o sorun dediklerimiz, kendimizi üzdüklerimiz! Hep aydınlıktır bu işi yapan, gerçeği ortaya çıkaran. Bütün sorunlar düzelmesin, karmakarışık kalsın, içinden çıkılmaz olsun, böyle bilinsin isteyenler karanlıktan medet umarlar. Karanlığı artırırlar, koyulaştırırlar, ışığın girmesini önlerler. Kim açık seçik, anlaşılır bir dille konuşmuyorsa korkun ondan, kim kavram kargaşasını sürdürüyorsa çekinin ondan, kim karanlığın övgücüsü ise kaçın ondan!..

Le Monde'un kitap ekini okuyorum. Güneş gözümün içinde. Kaçmıyorum hiç. Oh ne güzel. Güneşle karşı karşıyayım. Daha güçle gelsin, daha çok ışısın. Günün

en güzel saati, en yalnız saati, en bizim olan saati... Pencereyi de açtım, esin ısınmamış daha. Geceden kalan nemli bir esin bu pencereden giren. Birazdan kaçıp gidecek, nemiyle, soğukluğuyla, gece havasıyla... Gazeteyi okuyorum, her zaman yaptığım gibi kırmızı bir kalemle orasını burasını çizerek... Julien Green'in **Günce**'sinin dokuzuncu cildi çıkmış. İlk ciltleri vardır bende. Arasıra açar ilgiyle okurum. İkinci Dünya Savaşı yıllarını kapsar o anılar. Yok anı değil, gündelik notlardır onlar. Günü gününe tuttuğu defterden yapraklar. Sonradan hatırlanarak yazılmış şeyler başkadır, bir günün içinde tutulmuş notlar daha başka... Bizi o günün içinde yaşatır günce'ler. «Dün gece yağmur yağdı» der bir yerinde bakarsınız. Ne olmuş yağmur yağmışsa dersiniz önce. Sonra beş-on sayfa, sonra o yazarın yaşamında o geceki yağmurun bir izi kalmıştır, bir etkisi olmuştur, görüverirsiniz. Gündelik izlenimler, konuşmalar, hatırlamalar, okuduğu kitaplar, şunlar, bunlar bizi alır götürür günümüzden o notların tutulduğu günün tâ ortasına...

Bir yazarı romanları, şiirleri, öyküleri gerçek kişiliğiyle vermez bize. Roman bir ayrı dünyayı çizer. Yazar da romanın içindedir, ama zordur bulmak. Herkes göremez yazarı o romanın kişileri, serüvenleri içinde. Ya hepsine ayrı ayrı dağılmıştır. Ya da umulmadık birinin içine gizlenmiştir. Anlattığı serüvenler kendi başından mı geçmiştir, yoksa düşlemiş midir onları, bilinmez. Öyküler, şiirler de öyle... Ama Andre Gide, günce'sinde bir şeyi anlatırken kendisidir, romanının kahramanı değildir. Bir insana, hem de gecesi gündüzü düşünmekle, yaratmakla geçen bir insana, onun gündelik yaşamına tanık olmaktır bu. Günce'lere bu yüzden yakınlık duyarız, o gelişigüzel, o önemsiz şeylerden söz eden kitapları okumaktan hoşlanırız.

Gariptir, bir yazar eskiden yazdığı romanlarını, öykülerini yeniden okumaktan pek hoşlanmaz. Bıkmıştır onlardan, uzaklaşmıştır. Hattâ kızar o eski yazdıklarına, bin türlü kusur, eksiklik bulur. Nerdeyse yabancılaşır onlara.

Ama Günce'lerine her zaman döner. Anı defteridir o günce. Hem kendisi, hem okurları için... Ben de günce tutarım bilirsiniz. Yayınlanabilecek yerlerini yayınlarım dergilerde, sonra da kitaplarda. En sık karıştırdığım kitabım «Günlerde»dir. Başucu defterimdir sanki. 1965'in falanca günü ne yapmışım, ne düşünmüşüm? Açar okurum arada. Tıpkı 1940 ya da 1945 anı defterimi okumam gibi... Kendimi bulurum, o yıllardaki halimi. Kalkmalı, bugünü yazmalı şimdi. Güneş gözümün içindeyken. Kendi kendime seslenircesine, bu sesi duymak isteyen binlerce okuru kendi acıma sevincime, güncel izlenimlerime ortak edercesine... Güneşin övgüsünü yapmalı, karanlığı yermeli. Tâ, en güçlü güneşler doğup bir daha batmayıncaya dek: Düşünce güneşleri, ülke güneşleri, uygarlık güneşleri.

«Sen taç atmayı bilmiyorsun Turgut. Oyundan çık.» Kaledeki çocuk çığlık çığlığa. «Sen çık oyundan, çık, maç oynamayı bilmiyorsun» diye bağırıyor. Turgut dedikleri ufacık bir çocuk. Hepsinin en küçüğü. Üçü bir yanda üçü öte yanda çift kale oynuyorlar cadde üstünde. Otomobiller geçtikçe oyuna ara veriliyor, sonra gene başlıyorlar lâstik topa vurmaya.

«Sen çık» dedikleri bir süre sustu kaldı. Utangaç, üzgün. Sonra kaldırıma doğru yürüdü, bir bahçe duvarına yaslandı. Öyle yıkılmış ki, öyle yalnız ki! Dokunsak' Turgut'a ağlayacak. Oyun da durdu bir süre. Çocuklar çekiştiler. «O daha küçük» dedi takım arkadaşı. «Taçı nasıl attı görmedin mi?» Taç nasıl atılır hemen koşup gösterdi. Kaldırdı kollarını geriye attı, ayakları kıpırdamadan vücudunu geriye bükerek. «İşte böyle atılır, o bilmiyor oynamasını».

Her oyunun kuralı vardır, yolu yordamı vardır. Mahalle arasında oynanan çift kale futbolunun bile... Uymazsan, hele hele bilmezsen takıma almazlar, adam yok diye alsalar da ilk fırsatta atarlar dışarı!.. Durdum bir yanda, bakıyorum. Onlar beni görmüyorlar bile. Yoksa oldukça komik bir durum! İlkokul çocuklarının futbol oynamalarını seyreden yaşlıca bir adam. Dalmış gitmiş... Kendi çocukluğuna mı? Kendini o oyundan çıkarılan çocuk yerine koyarak, o çocuk olarak!.. Çok oldu böyle şeyler: Oyundan çıkarılmak, itilip kakılmak, horlanmak, sonra gene oyuna alınmak. Adam yok diye, ille de biri gerekli diye!...

Biz Şehzadebaşı Camiinin avlusunda oynardık çift kalemizi. Uçsuz bucaksız gelirdi orası. Uçurtma uçurulur, kuzu otlatılır, futbol, saklambaç, koşmaca, uzun eşek

oynanır. Büyükler bir yanda küçükler bir yanda meşin top ardında koşulurdu. Yıllarca geçmedim o avludan. Günlerden bir gün saptım o yola, o eski kapıdan girdim içeri: Ne kadar küçükmüş burası! Zamanla ölçüler daralıyor. Genç insanların bakışları dünyayı daha büyük, daha geniş, daha güzel görür. Yaşlandıkça ölçüler küçülüyor, bakışlar çirkinliği daha çok görüyor, nerdeyse çirkinliği, kötülüğü arıyor!...

Turgut'u bağışladılar çok geçmeden. Taç nasıl atılır öğretiverdi karşı takımın kalecisi. Bir iki defa denediler, becerdi Turgut. «Hadi dediler, tamam, oyuna devam» Turgut'a bakıyorum hep. Koşuyor, topa yetişemiyor, incecik, minicik. Belki annesi de karşı evlerin penceresinden içi titreyerek bakıyordur. Bir çeşit gururla, oğlum büyüdü, top oynuyor diyerek...

Ne kötü: her şeyden bir anlam, bir «moral» çıkarmak. Hemen daldım düşüncelere: mahalle futbolunun bile kuralları var. Uymazsan ona, oyundan atılırsın! Öğrenmeden oyuna giremezsin yeniden! Turgut bunu biliyor, öğrendi. Yaşamda hep kurallara göre oynayacak bütün oyunları. Daha ne oyunlar var, yaşamın öteki alanlarında oynanan... Hepimizi ilgilendiren, toplum bütününü kapsayan... Orada da kurallar var uyulması gereken. Ama uyulmayan!... Evet şu işte, şu görevde şöyle şöyle koşullar, şöyle şöyle olanaklar gerektir. Ama var mı o kişilerde bunlar?. Bir tekinde bile yok, bir tekinde bile bunları öğrenmek, oyunu kuralına göre oynamak isteği yok!.. Bakın bir çevrenize, bakın ön planda adı geçen, iş gören insanların davranışlarına...

Turgut öyle güzel oynuyor ki! Gerçi daha topa ayağını değdirmedi, olsun! Bir daha taç atarsa kurala göre yapacak bu işi, Ayaklarını oynatmayacak, gövdeyi geriye bükecek, topu iki eliyle olanca gücüyle bir fırlatacak, ta karşı kalenin önüne dek! Turgut'tan alınacak çok ders var. Hepimize, toplumda büyük oyunlar oynayanlara, kuralsız ilkesiz aklına estiği gibi davrananlara. Bizi kimse görmüyor kimse bilmiyor sananlara. Kendilerini akıllı, herkesi sersem bilenlere...

«**Sevil de sevme. Ağlama, ağlat**»

Yakın yılların en tutulan şarkılarından biri bu. Seni, sevecekler, ama sen sevmeyeceksin! Ağlamamak için ağlatacaksın! Ne güzel ders değil mi? **Yoksa zehrolur bu tatlı hayat.** Böyle diyor radyodaki hanım kızımız. Başka hanımkızlara, yetişmişlere, yetişenlere, yetişeceklere.

Sevmek, bir güçsüzlüktür. Bir teslim oluştur. Yazgıya boyun eğiştir! Seven kişi, iyidir, hoşgörülüdür, bağışlayıcıdır. İşte bundan yararlanmak istiyorlar. Seviyorsun ya, artık ipi eline vermişsin, çeker sürükler seni. Katlanacaksın, üzüleceksin, acılar içinde yaşayacaksın. Suçun büyük: sevdin! Aşk denen tutkuya kaptırdın kendini. O seni seviyor mu sevmiyor mu düşünmezsin sen. Goethe'nin dediği gibi, **Ben sizi seviyorum, bundan size ne?** Bizim kendi dünyamızdan kopan bir kişiyi ilgilendirmez pek. Giremez bu dünyaya ne yapsa, istese de. Ancak karşılıklıysa bu sevgi, biraz, o da biraz anlarız, tanırız birbirimizi. Bir bencillik vardır en yüce aşkta bile. Önce kendimizi sevdiğimizden gelir bu. Kadında da, erkekte de böyledir. Kendimiz için severiz karşımızdakini. Öyleyse önemli olan biziz, o değil...

Fakat «sevilmek isteyip, sevmemeyi özlemek.» Bunu anlamak güç. Sen kafanı işleteceksin, sevgiye kaptırmayacaksın kendini. Karşısındaki ise yanıp kül olacak, senin en küçük yakınlığın, en ufak sözünle mutlu sayacak kendini. Çok sürmez bu budalalığı, çok sürmez. Belki eskidenmiş o, eskiden belki olurmuş böyle saflıklar. Şimdi

her şey değişti. Her şey karşılıklı. Al gülüm ver gülüm! Seviyor musun, ben de seni seviyorum ey sevgili, ey dost, ey arkadaş, hepsi o kadar. Ne kadar seviyorsun benden de al o kadar. **Sevil de sevme** diye yırtın istediğin kadar ey şarkıcı hanım! Bu öğütü dinlemek için istediğince çırpınsın delikanlılar, genç kızlar, boş. Herkes aynı şeyi yapmaya kalkışınca kimse o şeyi gerçekleştiremez. Herkes sevilmeyi bekleyecek, herkes ağlatmayı özleyecek. Kim sevecek, kim ağlayacak öyleyse?. Kimse!

Çağ değişti. İnsanlar akıllandı. Goethe gibi, **Ben seni seviyorsam bundan sana ne** demiyor kimse. Ben seni seviyorum, sen beni sevmiyorsan, aldım aşkımı senden Fatma'ya verdim işte, deyiveriyor. Ha Ayşe, ha Fatma. Ha Ali ha Veli! Akıl, ağır basıyor günümüzde. Sen nasıl özel çıkarını koruyorsan, ben de, o da, bu da şu da... En cahilinden en akılsızından en çirkinine dek. Herkes, Ben ağlamayayım. **O ağlasın, ben sevileyim, o beni sevsin, savında...**

Şarkılar bir çağı çiziyor. Her zaman da öyle oldu. Eski zaman şarkılarını bir dinleyin. Aynı şey değil. Seven bir şey düşünmeden verir kendini, ayaklar altına atar, hem acı çekmektir dileği, aşkta ıstırabı arar, ister. Mutluluktan kaçar, birleşmek, birlikte bir ömür sürmek en korkunç şeydir. İnlemek, ağlamak... **Ağlamakla inlemekle ömrüm geçiyor,** derken de mutludur. Belki yalnız o anda. İki sevgili kavuşmayacaklar ki aşk olsun.

Bu da yanlış tabii. Aşktan başka bir şeydir o da. Ne «sevil de sevme», ne de «aşk acıdır» düşüncesinde aşk var. İkisi de aşktan uzak durumlar, aşktan uzak birtakım hesaplar, duygular... Çağımızdır söz konusu, öyleyse bugünün aşkı nedir, var mıdır, nasıl olmalıdır? Bunu düşünmeli. Eşit iki insanın birbirine yakınlık duymasıdır aşk. Nasıl eşit iki insan? Geçimlerini sağlayacak durumda iki insan. İktisat açısından özgür iki insan. Önce bu... Kadın erkeğe «yamanmayacak», onu bir geçim kapısı, bir çıkar yolu bilmeyecek. Asalak olmayacak kısacası. Ken-

dini o erkeğe verirken aklını kullanacak, ama duygusuyla eş olarak, aynı oranda... Erkek de o kadının kendini seçerken çıkar hesapları yapmadığına güvenecek. Montaigne'in dostluk tanımını yaparken söylediği sözleri hatırlıyorum: **Onu niçin mi dost saydım: çünkü o oydu, ben de bendim.** Aşkta da yalnız budur önemli olan, seven de sevilen de «o oydu ben de bendim» diyebilmelidir.

Sevil de sevme, değil şarkıcı hanım. **Sev de öyle sevil. Ağlama ağlat** da değil. **Ne ağla ne ağlat**... Sen bu derslerle yola çıkarsan, başkalarını da aynı yola itelersen yaya kalırsın aşk çölünde şarkıcı hanım, yaya.

YERDE SÜRÜNEN

«Yerde sürünen daha aşağı düşemez.» Bir özdeyiş sandınız. Değil. Şu büyük adamdan, bu ünlü yazardan almadım. Bir otobüste duydum, şöyle bir konuşma sırasında. Arkamdaki sırada pencereden bakan küçücük bir kızdan. Bacakları kesik bir dilenci duraktaydı, bunca insan arasında yitip gitmişti. Kimse görmüyordu onu. Bakmıyordu kimse. Yoktu sanki orada. Her şey ona yabancıydı, o da her şeye yabancıydı. Kız gördü onu, seçti, ayırdı öteki insanlardan. Baktı baktı sonra annesine

«Değil mi anne, yerde sürünen daha aşağı düşemez, değil mi?» diye soruverdi birden.

İçime oturdu bu söz. Yalın bir anlamda söylenmişti elbet. Yerde sürünen birini görmüştü kız. Ayakta yürümek tehlikeliydi. İnsanın ayağı takılıyor, birdenbire yerde buluyordu kendini. Kafasını, gözünü incitiyordu. Otururken bile sandalye devrilir, koltuk çökerdi, olurdu bütün bunlar. Ama yerde sürünene birşey olmazdı! Sağlama almıştı durumunu yerde sürünen. Düşme diye bir tehlike yoktu ona. Yürüyemeyen, düşemezdi.

Sürünmenin övgüsü mü bu? Değil. Kişi olarak, toplum olarak yürümek, koşmak zorundayız. Oturmak bile yasaktır bize. Gerilerdeyiz, çok geride kalmışız, herkes geçmiş gitmiş, tur üstüne tur bindirmiş. Yanımızda görüyoruz bazılarını, ne iyi birlikteyiz diyoruz bir an. Sonra bakıyoruz ki adamlar kaçıncı turu tamamlamışlar, bizse daha ilkini bitirmek hevesindeyiz. Koşmak tehlikelidir. Bilmediği yönlere de gider insan bazan. Çıkmaza da, batağa da girer. Koşan için, durmaksızın ilerleyen içindir bütün iyi kötü ihtimaller. Birşeyleri gerilerde bırakmak, yeni olanaklar aramak; kendini, çevresindekileri aşmak tehlikesi kadar sonsuz mutluluklar da sağlar o kişiye, o

topluma. Sürünmekse, yerinde saymaksa, elimizde olandan ötesini vermez. Umudun en ufak kırıntısını da... Elimizde olan, dedim. Nedir o? Hiç bir şey. Yenisini yaratamadığımızdan, yerine daha iyisini koyamadığımızdan elimizde olan değer de yok olur gider kısa zamanda...

Tevfik Fikret, «Koşan elbet varır, düşen kalkar» diyordu. Düşen kalkar, ama sürünen hiç bir zaman ayağa kalkamaz. Sürüngenliğin erdemine inanmıştır bir kez. Ayağa kalktığı zaman önce kendi şaşar buna, kendine yakıştıramaz ayakta olmayı. Kendi de yakıştıramayınca, çevresindekiler de istemez bunu. Türlü yönlerden, yollardan sürüngenliğin önemini, değerini, vazgeçilmezliğini anlatır dururlar. Sürüngen için olanaklar hazırlarlar, kesenin ağzını açarlar, sürüneni sevindirecek birşeyler verirler.

Herkes ayakta olursa, herkes koşarsa ne olur sonra? Çoğumuz sürüneceğiz ki üçümüz, beşimiz ayakta durabilecek rahatça, ya da bomboş bir alanda istediği gibi koşabilecek! Bütün yarışları kazanacak. Ödüllere konacak. Olanakları elinde tutacak. Yüz sürünene karşı, bir ayakta duran. Yüz yoksula karşı bir karnını doyuran. Yüz acılıya karşı bir mutlu. Yüze karşı bir. Hattâ bine karşı bir. On bine, yüz bine karşı bir. O «bir»ler ne yapar eder, çoğunluğu yerlerde süründürür! İnim inim inletir, felsefeler, edebiyatlar kurar, yaratırlar, sürünmenin övgüsünü yapan. Hattâ bilimi, sanatı bile yardakçı alırlar çoğu kez.

En acınacak kişilerdir, toplumlardır daha aşağı düşmemek için sürünmeyi kabul edenler. Yiğit olan Karacaoğlan'ın dediği gibi düşüp sonra tekrar ayağa kalkandır: **«Yıkılıp düşene gülme sakın sen — Yiğit düşüp kalkmayınca bel' olmaz».**

Sürüngenliğin erdemini anlatanlara, koşarsak, ileri yürürsek tehlikelere gireceğimizi açıklayanlara, bizi yerimizde saymaya, hattâ sürüne sürüne gerilere gitmeye inandıranlara dikkatli bakın önce. Kendileri ne yapıyor? Sürünüyorlar mı, yoksa alabildiğine koşuyor koşuyorlar mı?

RAMAZAN BAKLAVASI

«Ramazan geldi hoş geldi — Baklava tepsisi boş geldi...» Ramazan der demez ilk hatırladığım bu tekerleme olur. Baklava tepsisinin boş gelişi!.. Umutlarla bekleyenler çoktur bu ayı, birşey umarak, düşler kurarak. Yaşamlarında bir değişiklik, bir yenilik, bir zenginlik doğacağını sanarak... Işıl ışıldır minareler, cami avlularında sergiler, kahveler tıklım tıklım, akşam tiyatroları, Karagöz'ler, iftarlar, sahurlar, davul sesleri...

Bakıyorum çocukluğumun Ramazanlarını anlatmaya başlamışım farkında olmadan. O 1930'ların Ramazanları çok mu başkaydı şimdikinden? Şehzadebaşı'nda geçti çocukluk yıllarım. Naşit'in tiyatrosu, kıraathaneler, sinemalar çok çekiciydi bu ay boyunca. Eski İstanbul semtleri birden değişirler, uzak çağların havasına girerlerdi. Bugün Ramazan'ın o şiiri yok!.. Belki dince taşıdığı anlamı benimseyenler eskisine göre daha çoktur. Oruç tutanlar, ya da bir çeşit baskının artışı sonucu tutar görünenler o günlerdekinden fazladır. Ama Ramazan ayının o mutlu, düşlü görünüşü yok şimdi...

Hep kendi açımızdan görürüz her şeyi!.. Benim çocukluk Ramazanlarım yaşamıyor diye başkalarının «mutlu» Ramazanlar yaşamadıklarını da sanmam yanlış tabiî... «Ramazan geldi hoş geldi — Baklava tepsisi boş geldi» diye, sevinen, düşlere dalan bugünün çocukları yok mu? Vardır. Varsa, ilerde onlar da böyle avuntulara kaptırırlar kendilerini, bir gün gelir geçip gitmiş çocukluklarını anarlar!..

Niye «boş gelir» baklava tepsisi? Bunu aklıma bile getiremezdim o yaşlarda. Bizim eve «boş gelmezdi» de ondan belki!.. İstanbul'un belirli bir düzeydeki aile çocukları baklava tepsilerini hep dolu görürlerdi. Ben «baklava tepsisi boş geldi» tekerlemesini bir şaşırtmaca, bir oyun sayardım. Hani çocukları kandırıp sonra sevindirmek gibi bir şey!.. Sanki Ramazanlarda her eve dolu girerdi baklava, börek tepsileri. Sonra sonra anladım işin içyüzünü. O baklava tepsilerinin, boş bile olsa, pek çok kişiler için bir düş olduğunu...

Bugün Ramazan'ın ilk günü. Gene bir Ramazan geldi işte. Minarelerde ışıklar, gazetelerde yazılar, fırınlarda pideler... Benim aklımda ise hep «baklava tepsisinin» boş gelişi... Herkesin baklavadan, daha doğrusu dünya nimetlerinden payını alamayışı. Çok somut bir şey bu! Çok çiy, çok çirkin bir şey!.. Bu dünyanın nimetleri, mutlulukları, yaşam güzellikleri niye herkes için eşit değildir? Çocukluk, ilk gençlik, orta yaşlılık!... Yeni yeni çözümlüyorum bunu. Geç kaldık bazı gerçekleri iyice kavramakta, duymakta. Ama bakıyorum, bugünün gençliği çok daha uyanık, çok daha bilinçli, çok daha kararlı sosyal konular, somut sorunlar önünde... Baklava tepsisi boş gelmeyecek bir gün... Ne zaman mı? Bilinçli, uyanık, devrimci kuşaklar toplum sorunlarını kökünden çözümleyince. Mutluluk payı topluma eşit olarak dağıtılınca.

Sabaha karşı uyandım birden. Biri dürtmüş gibi... Saat üçtü. Bir düş görmüştüm, onu hatırladım. Bir dağın tepesine, daha doğrusu bir uçurumun hemen yanına bir uzay aracı inmiş. İnsanlar çıkıyorlar içinden. Uçuruma düştü düşecekler. Ben uzaktan, başka bir tepeden bakıyorum içim titreyerek. Bir tanesi uçuruma kaydı birden, ötekiler koşuştular elinden yakaladılar. Derken üçü dördü daha kaydı o yana. Sonra beşi onu. Uçuruma düşmemek için çırpınan bir insan yığını birikti. Yüzlerce kişi. Görüyorum o kara yığını, karıncalar gibi birbirlerine yapışmışlar. Sonra oldu olan; o insan yığını koptu tepeden, yitip gitti uçurumun içinde...

Hemen hatırlarsınız bir düşü, hemen o anda, Biraz geçince yiter gider. Ancak o düşün sizde yarattığı bir izlenim kalır. Ama elle tutulurcasına bir şeydi benim gördüğüm. O dağ, o uzay aracı, o uçuruma düşmemek için çırpınan insan yığını... Moliére'in bir sözü vardır. **Düşler aynalara benzer, bazan içlerinde başımıza gelecek şeyleri görürüz.** Uçuruma yuvarlanan bir insan, beş insanı kurtarmak için yüzlerce insanın uçuruma atılmaları gözümün önünde hep.

Pencereyi açtım sabahın ayazında. Uykuda herşey. Uyumayanlar da var elbet. Bir yerlerde birşeyler hazırlayanlar. Birtakım işlere başlayanlar, başlatanlar, bitirenler. Son soluğunu verenler, verdirenler. Şu anda o uçuruma düşenler, düşmek üzere olanlar ne kadar çok kimbilir. Huzursuzluk canlı bir varlıkta odamda. Biçimlenmiş bir insan olmuş, yanıma gelip yerleşmiş. İkide bir yumruğunu

duyuyordum kafamda. «Hâlâ uyuyor musun» diye alay eden sesini. «Kalk, bak, gözünü aç, gerçek nedir düş nedir gör artık» deyişini.

Sabaha karşı saat üç uyanışları korkunçtur. Geceyarısı uyanırsanız böyle, açarsınız radyoyu, alırsınız bir kitabı elinize, kendinizi unutursunuz. Hattâ güzel bir anıyı düşünürsünüz, adım adım yaşarsınız eski bir serüvende. Kendinizi yirmi, otuz yaşlarında bulursunuz. Güncel acıları, sıkıntıları bir yana itebilirsiniz. Unutmak, en kolayı unutmak... Geceyarıları az çok mümkündür bu. Ama sabaha karşı, ilk aydınlıkla son karanlığın savaştığı, karanlığın son direnişini yaptığı bir zaman parçasında yalnızsınızdır, yıkılmışsınızdır, güçsüzsünüzdür. Ne kitap okumak, ne anılara dalmak, ne radyoda bir dost ses aramak!... Huzursuzluk, sıkıntı, acı, korku, birer insan olur dikilir karşınıza. Kimi alay eder, kimi yumruk vurur, kimi bakar, bakar yüzünüze...

İşte mayısın nemli bir sabahına böyle çıktım. Bitkin, yıkılmış, yorgun. Gazeteleri bekledim. Her gün altıda kapıda bulurdum. Yoktu. Radyoyu dinledim, ölenler, yok olanlar, acılar, ıstıraplar. Güneş açmadı bir türlü. Yağmur duruyor kentin üstünde. Kurşun rengi bulutlar bastırdıkça bastırıyor. Bir boşanacak, dayanmak zor olacak. Sakağa çıkmamalı. Evde nasıl durulur? Sabahın ilk aydınlığında bile çekip gitmedi o huzursuzluk, acı korku canavarları. Canlı birer kişi gibi oturuyorlar odanın bir köşesinde. Biri kitapların tepsine sinmiş. Biri yazı makinemin tuşlarında. Başka biri son yazdığım yazıyı almış eline okuyor: Alayla, acımayla.

Düşler korkunç, ama uyanmak daha da korkunç. Düşten beter gerçekler içinde yaşamak hepsinden, hepsinden, korkunç. Düşten uyanılır, ama gerçekten nasıl uyanılır? Kaçmak, bırakmak herşeyi, kaçmak «Kuşların sarhoş olduğu bir ülkeye» Mallarmé'nin yazdığı. «O belde» ye, Haşim'in özlem duyduğu... Ölmek, uyanmak galiba. Ölmek, kaçmak galiba. Şu geçici yaşamın düşlerinden de, gerçeklerinden de...

BEYAZ HARFLERLE..

Yeni yazı makinesini kullanmaya kıyamıyorum Hâlâ emektar Hermes Baby çekiyor çilemi. Alır istediğin yere götürürsün; yatakta, koltukta, yerde, her yerde yazarsın rahatça. İkide bir harfleri kopuyor, yapıştırıyorum, gene kopuyor. Bir kez (e) harfi fırladı gitti, (e) siz yazılar yazdım çaresiz. Hiç (e) kullanmamak olanak dışı bilir misiniz? Her harfin gereği var. (Evet) diyemezsiniz (e) olmazsa! Durmadan (hayır hayır) diye direneceksiniz. Şimdilik bütün harfleri sağlam, ikide bir atlama yapıyor ya, olsun. Ben makinemden hoşnutum, o benden! Hangi tuşa vursam bir de bakıyorum sözcükler dizilmiş yanyana, derken satırlar, derken sayfa bitivermiş.

Yeni makine ise yabancı. Beni anlamıyor. Ben de korkuyorum ondan. Öyle güzel, öyle yeni, öyle görkemli ki! Kırmızı şeriti de var. İstersen bazı satırları kırmızı harflerle yaz, süs olsun diye: Yarısı kırmızı yarısı siyah olsun, daha renkli bir yazı yazmak istersen... Bir de beyazı var. Çekiyorsun işareti beyaza, yaz yazabildiğine. Beyaz üstüne beyaz çıkıyor yazı. Yalnız sen okuyabilirsin onu. Bir de beyaz üstündeki beyaz satırları okumak yeteneğinde olanlar. Hep siyah yazılar yazıyor, bazan da kırmızı.. Bir de beyazını denesek?...

Tuttum beyaz mürekkepli bir yazı yazmaya koyuldum. Yazdığım cümle biter bitmez ben bile unutuyorum. Ne iyi ne iyi! Belge bırakmıyoruz ortada. Hem istediğim şeyleri korkmadan, çekinmeden yazıyor, söylüyorum, hem de açık vermiyorum ona buna... Yeni makinemin en güzel yanı bu, beyaz yazı yazması! İnsanı rahatlatan bir şey. Boşan istediğin gibi! Kara mürekkep öyle değil. Bastın mı tuşa, içinden ne geçiyorsa çıkıyor kâğıda. Sonra bir de

matbaa mürekkebiyle basmıyorlar mı binlerce kâğıda, sonra da o kâğıtlar gazete olup binlerce kişinin eline geçmiyor mu? Tamam! Düşündüklerin bir daha yadsınamayacak biçimde çıkıvermiş ortaya. Bugün için, yarın için, öbürgün için belge olmuş hepsi! İyinin de kötünün de elindesin artık, Vazgeçemezsin, hayır diyemezsin, kaçamazsın, yan çizemezsin.

Ah o siyah mürekkep! Sen varken ben çaresizim! Çevir beyaz mürekkepli bölümü, yaz rahatla. Ne sen okursun, ne de başkası, oh ne güzel, çekinmeden, ona buna belge vermeden dökersin içini. Aşklarını, sevinçlerini, üzüntülerini, kızgınlıklarını, kinlerini, nefretlerini, düşmanlıklarını hepsini hepsini dök beyaz harflerle beyaz kâğıda!.. Yeni makinemin bu yanı güzel işte. Sıkıldın mı çevir beyazı, bir boşalma. Sonra gene siyaha döner, hizaya gelirsin...

Bir yıldır öyle az kullandım ki yeni makinemi! Masanın altında duruyor hâlâ. El değmemiş, gıcır gıcır. Minicik harfleri bekliyor beni. Ama olmuyor. Onu masaya çıkarıp başına geçtim mi ille de önemli, çok önemli birşeyler yazmam gerekli sanıyorum. Bu güzel makineyle sıradan şeyler yazılmaz! Önceden düşünmeli, taşınmalı, hesaplamalı, planlar yapmalı, öyle serüvene atılır gibi başlamamalı yazıya. Bu kadar ince hesapla da yazı yazılmaz kil.

En iyisi dursun o yeni makine yerli yerinde. Gelsin emektar Hermes, iyi gün, kötü gün dostu Hermes! Binlerce yazı, sayısız öykümün anası Hermes! Alırım masama, herhangi bir tuşuna da bassam kendiliğinden başlar yazmaya. Beni bir yerlere götürür, bilirim. Büyük, ölümsüz sözler istemez benden. Beyaz harflerle ise hiç yazmaz, en güzeli belki de bu... İştendir, açıktır, dürüsttür, vurdun mu tuşa kapkara satırlarla her şeyini döküverir ortaya. Ne var saklayacak? O beyaz harflere ne gerek var? Hayır hayır hep siyah harflerle yazacağım ben. Açık açık, kişiliğimle, her şeyimle... O yeni makine daha uzun zaman kullanılmadan kalacak yerinde. Beyaz harfleriyle...

DOSTLARLA SÖYLEŞİ

Eylüle girdik. Sever misiniz bu ayı? Bence ayrı bir mevsimdir bu ay: Eylül mevsimi. Beşinci Mevsim diye bir şiir kitabı vardı dostum Sabahattin Teoman'ın. Belki onun etkisiyle doğdu içimde bu duygu. Evet beşinci mevsimdir. Eylül. Çok değişik, çok tutarsız, kimi zaman da tekdüze, çok tutarlı bir ay.

Diyeceksiniz, aylara, mevsimlere anlam veren biziz, kendi iç dünyamız. Mutluysanız, seviyorsanız, huzurunuz yerindeyse, maddi sıkıntınız yoksa, içinizde yarına karşı bir güven varsa hangi ayda olursanız olun, ister kara kış ister kavurucu yaz, vız gelir. Öyledir belki. Gene de doğadaki değişmeler, örneğin rüzgârın sert esmesi, yağmurun yağması, karın çevremizi kaplaması, güneşin parlaması şu bu, etkiler insanoğlunu. İçimizden dışımızdan geçer birşeyler. Şairin dediği gibi «Zalim - Zalimane»... Bu birşeyleri çözümleyemezsek, ayrıntılarına kadar inemezsek batar gideriz bir bunalımda. Güçlü kişi kafasını kullanarak duygularını tek tek ayırt edendir, yerli yerine koyandır. İçinden, kendine, çevresine en yararlı olanı seçip çıkarandır.

İşte Eylülün ilk sabahlarından biri. Aldınız gazetenizi, okuyorsunuz. Çabuk çabuk bir yere, bir işe koşuyorsunuz. Ya da yan gelmiş bir koltukta ilgisiz göz gezdiriyorsunuz. Karşıkarşıyayız, dostça ya da düşmanca. Severek ya da kızarak... Hepsi mümkün. İnsan için hepsi... Hiç şaşmam, şu anda «Adam sabah sabah tutmuş neler anlatıyor» derseniz, kaldırıp gazeteyi atarsanız yanınıza... İlle de yararlı bir şeyden söz açmak, ille de şu politikacı-

nın, şu güncel olayın yorumunu yapmak, dünyalar kurmak ya da yıkmak... Günlük gazetede hemen her gün yazarın biri ille de bunları mı yazmalı? Geçecek karşınıza falanca şöyle demiş, ama ben böyle düşünüyorum, diyecek. Ya da şu olayın bir de şu yanı var. Eleştirmek, yermek, batırmak, küçültmek ya da tam tersini yapmak... Gazete yazarlığı deyince bunu anlarız, daha doğrusu anlarlar. Yerleşmiş kanı budur.

Bir süre yurttan uzak kalıp dönünce birikmiş gazete kolleksiyonlarını karıştırdım. **Cumhuriyet**'in yeni atılımı nasıl karşılanmış diye baktım şöyle bir. Neler 'neler dememişler! Ne iftiralar, ne curnal düzmeler, ne yalanlar, ne suçlandırmalar! Biz miyiz o adamların yazılarında adları geçenler? Ben miyim? «Korku» üzerine yazı yazmışım, adamın biri tutmuş «Korkacak şeyin olmasa niye korkacaksın» mı demeyiş, başka biri geçmişimde hiç bir kara bulamayınca bilmem hangi partiden aday olmuştu, diye mi yazmamış! Bakıyorum imzalara: Bir tek kişi yok adını önceden duyduğum. Basında yepyeni imzalar belirdi. Daha önce şu ya da bu alanda tek bir başarısı görülmemiş «meçhûl» ünlüler! Birtakım gazetecíklerde «meçhûl» birtakım imzalar durmadan fıkralar, makaleler yetiştiriyorlar, Türkçesi bozuk, tatsız çiziktirmeler... Ne yurt sevgisi var, ne insan saygısı! Ne kültür, ne beğeni, ne anlayış, ne hoşgörü, ne de insanı insan eden duygulardan bir iz!...

Şu Eylül sabahında ne diye hatırladım onları sanki. İşte güneş doğuyor karşı sırttan. Sabahın yedisi. Bulutlar dağılacak. Dayanıyorlar, ama çok sürmeyecek o bulutların direnci. Güneş deler geçer hepsini. Çıkmalı sokağa, bir Eylül sabahını tatmalı doyasıya. Sen kendine güvenirsen, sen doğru yolda yürüdüğüne inanırsan, sen ulusunu, insanlığı, yaşamı sevdiğini yazarsan, yeter bu kadarı diyorum kendime. Okur dostların anlarlar seni. Senden daha çoğunu daha ötesini istemezler şimdilik. Mektupları açmalı, okumalı. Dostlar, yurdun dört bir köşesin-

den yazıyorlar, sağ olsun hepsi, güç veriyorlar, umutlarımı arttırıyorlar. Türkiye'nin yarını açık, aydınlık, güvenli. Bulutlar ne denli çoksa da, karanlığı yok etmek ne denli zorsa da, yıkılmamak, ezilmemek, yenik düştüğümüzü duymamak ne denli olanak dışıysa da, biz, siz, hepimiz umudu yaşatacağız, güzel günlerin geleceğine inanacağız. Zorunluyuz buna. Yarın bizden bunu bekler. Siz yurdun bilmem hangi ilçesindeki yalnız öğretmen, siz sınavlara hazırlanan genç, siz yaşamdan umudunu kesmiş öğrenci, siz işsiz işçi, siz şairler, siz yazarlar, siz memurlar, siz işsizler, siz yarını daha güzel yapmak isteyenler, siz umudu yüceltmek, yaşatmak özlemini duyanlar...

Bu güzel Eylül güneşi nasıl ergeç doğup bulutları param parça edecekse, hepimiz güzel yarınları elbirliğiyle kuracağız, elbirliğiyle ülkemizi yücelteceğiz. Sevgiyle, güvenle, dostlukla... İşte bir Eylül sabahı. İşte kara bulutları delip geçen güneş. İşte güzel doğanın yengisi. İşte yaşamın olanca güzelliği. İşte insanoğlunun herşeyi yeni baştan kurmak, yaratmak, yapmak gücü...

BAYRAM GÜNÜ

Şeker bayramının ilk günü. Atın bir çikolata ağzınıza, ya da bir badem ezmesi, bir akide. Geçin bir pencere önüne seyredin çevreyi. Tâtil bugün, her yer kapalı. İş güç yok. Gençseniz kalkıp bir aile büyüğünü görmeye gideceksiniz. Ya da başkaları size gelecek yaşlıysanız... Bilmem bayram günlerini akşama kadar konuk beklemekle geçirenlerden misiniz, yoksa kapı kapı dolaşmaya çıkanlardan mı? Bir de, daha bayram sabahından evi bırakıp başka kente taşınanlar var üç günlüğüne. Belki onlardansınız. Nasıl olursanız olun bayram bayramdır. Hiç değilse üç günlük boş bir zaman, ister dinlen, ister koşuşdur, sana kalmış orası.

Eski bayramları hatırlamamak elde değil. Nedense hep tatlı anılar kalmıştır şeker bayramından... Bayramın özelliği bu, ondan. Sabahtan akşama dek şeker verirler, yersiniz, şeker verirsiniz, yerler. Bir «şeker» sözcüğü egemen olur bu üç güne. Bunun getirdiği bir hava, bir tatlılık. Tarancı **«Bugün bayram - Haminnemi hatırlıyorum - Dolayısiyle çocukluğumu»** der. Bir haminne, bir dede vardır her bayramda hatırladığımız, daha doğrusu ölü anıların içinden diriltip çıkarttığımız. Geçmişimizdeki insanlar her zaman canlanmazlar içimizde. Susup kalırlar aylarca, bazan da yıllarca. Nedir hatırlatan onları? Bir renk, bir tad, bir eşya, bir sözcük. Proust'un **«Geçmiş Zaman Ardında»** adlı dev yapıtındaki gibi bir bardak limonlu çay, tutar bizi çocukluğun en uzak günlerine götürür. Bayram sabahları bize uzatılan bir akide şekeri, bir badem ezmesi de

belleğimizin derinliklerinde gömülü duran uzak insanları diriltiverir birden...

Haminnem otururdu bahçeyle eş yükseklikteki penceresi önünde. Bir sedir vardı orada. Üzeri yumuşak minderlerle örtülü. Bir mangal dururdu hep yanında. Üzerine kahve cezvesi sürülmüş. Sonra incecik kâğıtlara sararak yaptığı sigara... Beklerdi akşamlara dek kapısının açılıp gelinin, torunlarının, oğlunun içeri girmesini. Kedileri vardı ayak altında dolaşan. Kuşları vardı pencere önünde ekmek kırıntılarını bekleşen. Kupkuru bir esmer kadındı. Adı da eskidi şimdi yok oldu. Mahinur hanım. Az mı konuşurdu ne, hiç sesi kalmamış belleğimde. Daha ben ilkokula başlamadan öldü bir gün. Bir gece yattı sabaha çıkmadı. Odasındaydım ölüm sabahı. Dürtmüşüm, uyandırmak istemişim, anlayamamışım ne olduğunu. Ne zaman şöyle tarçınlı, limonlu bir akide şekeri atsam ağzıma, özellikle bayram sabahları, dirilir birden Mahinur hanım. Odasıyle, mangalıyle, cezvesiyle, kedileri, pencere önündeki serçeleriyle...

«Dolayısıyle çocukluğumu»... Evet, Şehzadebaşı'nda bir ahşap ev, bir bahçe, bir sokak, bir cami avlusu, bir yol, ilk taksiler, tranvaylar, Millî, Hilâl, Ferah sinemaları, Kadırga'daki bayram yeri, Karagümrük'teki kukla tiyatroları, atlıkarıncalar, salıncaklar, kurdeleli arabalar... O günlerde de eski bayramların görkemliliğini anlatırlardı. Biri çıkardı «Nerde o eski bayram günleri» diye söze başlayan. Geçmişi özlemle anan. Ben de şimdi o çenesi düşük özlemcilere mi döndüm? Oysa geçmiş, geçmiştir. İş, gelecekte, geçmişte değil. Ama o ilk çocukluk günlerinin ikide bir dirilmeye kalkmasından yakınmak neden? Bize en tatlı, en lekesiz anlarımızı hatırlatması, bizim de bundan hoşlanmamız, o günleri bir daha yaşayamamanın hüznü, neden geçmişe özlem duymak olsun? Olsa olsa bu, bir yaşantıyı bütün derinliğince duymaktır. Bir daha bir daha...

Bugün bayram. Hepimiz bir şeyler hatırlayacağız. Yalnız kalabilirsek!... Bırakırlarsa konuklar, geziler, el öpme-

ler, şeker yemeler, dostlar, tanışlar.. En güzel yanı bu günlerin, gazetelerin de çıkmaması... Kopmak acı haberlerden üzücü olaylardan... Nedense bayram günlerinde büyük, şaşırtıcı, kızdırıcı olaylar da yaşanmaz. Haber kaynakları da kurur. Gazeteler çıkmıyor diye mi, yoksa herkes iyi, güzel, tatlı olmak zorunda diye mi? Bir nedeni var, bilinmeyen, anlaşılmayan. Belki de Bayramın yerleşegelmiş anlamından, güzelliğinden...

Ben oturup kitap okuyacağım bütün gün. Birikmiş romanlar, denemeler var masamda. Hiç değilse bir günümü ayırabilsem okumaya! En güzel bayram bu olur benim için, okuma bayramı, kendi kendimle düşünme, kendimi duyma bayramı.. Ama çok süremez bu. Çıkmalıyım yollara, gündüzlerini, gecelerini tatmalıyım bayram günlerinin, insanların içinde duymalıyım kendimi. Bir dostluğun, bir sevinin, bir insan ilgisinin, bir bayram sevincinin, belki de yeryüzüne yakışmayan bir mutluluk duygusunun.. Bir avuntu mu? Olsun, bu aldatıcı duyguya kendimizi iki gün için de mi kaptırmayalım? Üç gün sonra nasıl olsa başlayacağız gene kaldığımız yerden, bıraktığımız acıları, ıstırapları, kırgınlıkları, öfkeleri yeniden duyup, yeniden yaşayıp, yeniden yazmaya, konuşmaya... Ama şu iki günü bir akide şekerinin tadında yaşasak hiç değilse.

GÜZEL YALNIZLIKLAR KENTİ

Yalnızlık aranır mı? Aranır. Her zaman değil. Yoksa çekilmez olurdu yaşam. Bir düşünün sona ermez yalnızlığınızı. Tanrı içindir böylesi. İnsanoğlu toplu halde, topluluk içinde yaşayacak. Gene de yalnız kalacağımız anlar gerekli. Çevrede kimse yokmuş sanmak. Ağırlığını duymamak toplumun. Bakışların yabancılığı altında ezilmemek. İstediğimiz zaman girmek insanların arasına. İyi karşılanmak, sevgi saygı görmek. Uygar topluma bir dokunuş uzaklığında bulunmak. Ama dokunmamak... Bu olacak şey mi demeyin. Nerede o kent, hem bütün canlılığıyle yanı başınızda, siz o gürültünün, o akışın içindesiniz, gene de kendi kabuğunuza çekilebilirsiniz canınız istediğinde, zırhınıza bürünebilirsiniz, kendinize yeten bir evren kurabilirsiniz. Bu her yerde olmaz. İnsanların dikkati, merakı, hattâ alaycılığı, küçümserliği, hafife alıcılığı, batıcı, inceleyici bakışları üzerinizdedir. Kendinizi gizlemeniz zordur. Olanak dışıdır.

Ben Londra'da, evet yalnız Londra'da buldum kalabalık içinde yapayalnız olabilmek, kalabilmek erdemini, yalnız Londra'da. Bu inanılmaz gelir size belki. Filmler, romanlar, kuşaktan kuşağa gelen yerleşmiş kanılar İngilizlere, İngiltere'ye çok ciddî bir görünüş kazandırmıştır. Melon şapkalı, bastonlu, kara giysili City'li centilmen İngilizliğin simgesi olmuştur nedense. Tüccar Sam Amca nasıl Amerika'nın, genç kız Marianne nasıl Fransa'nın, mujik İvan nasıl Rusya'nın, Memetçik nasıl Türkiye'nin simgesi sayılmışsa... Ama aldatıcı bir görünüştür bu. O ciddîlik İngiliz insanının iç dünyasındaki sevinci, mutlu-

luğu, o çocuksu hali gizler, o kadar. Özel yaşantısında İngiliz kendi yalnızlığına çekilir; evi, bahçesi, dostları, ailesi yeter ona. «Evim kalemdir benim» sözü boşuna söylenmemiştir. İngiliz birey olarak bir kaledir. Sever yalnızlığı, avâreliği, dolaşmayı, kır bayır, tek başına düşünmeyi, düşlere dalmayı... Az konuşmaları, iç konuşmalarındaki yoğunluktandır.

Ben İngiliz insanını çözümlemek gibi ağır bir işe girişmek niyetinde değilim. Hem nereden, nasıl tanıyayım? Şunun şurasında üç kez geldim Londra'ya, oda bu koca kentin belirli mahallelerine, insanlarına. Üstelik İngilizlerle ilişki kurabilecek durumda da değilim, dillerini doğru dürüst bilmiyorum, İngiliz dostlarım da pek yok. Benimki bir seziş, bir iç ve dış gözlem, bir duyarlığın yansıması, o kadar...

Yalnız kalmayı, belirli bir süre kendi yalnızlığını duymayı isteyen, özleyen İngiltere'ye gelsin diyeceğim, Londra gibi on milyonluk bir dev kentte yalnız nasıl kalınır, görsün... Ben her Avrupa gezimde Londra'ya uğramasını seviyorum. Öteki Avrupa kentlerinin yalnızlığımızı kemiren gürültüsünden bıkınca **Chanel'**i aşmak bir mutlu dünyaya gitmek oluyor benim için.

Bu yalnızlık iyi, aranır, istenir bir yalnızlık. Kişiye kendini bulduran, kişiye bir yeni değer katan, yararlı olan... Girersin bir sokak kahvesine Londra'nın. Dalarsın önün sıra geçen kalabalığa. Yalnızlığa aykırı ne varsa karşındadır. Parklar, köprüler bekler seni. Waterloo köprüsüne git, o yüksek parmaklıklara dayan bak o bulanık sulara. Hatırla Vivien Leigh'in 1940 Londra'sını anlatan filmini, «Waterloo Köprüsü». Bir Şehzadebaşı sinemasındasın. Gürültüler, duyarsızlıklar ya da anlayışsız göz yaşları arasında bir lise öğrencisinin o filmin dünyasında yitip gitmiş halini...

Sonra işte Londra, işte Waterloo Köprüsü... Ama şimdi boş, ıssız bu öğle vaktinde. Dayanırsın parmaklığa, Londra'nın eşsiz benzersiz çizgilerini seyredersin. Hem yalnız başına, hem de bütün uygar güzellikleri yanı ba-

şında duyarak. Bir elin uzanarak değmesi kadar yakınında. Kalabalık mı istedin, gir bir yeraltı istasyonuna. Git bilmediğin bir yere. Çık dolaş yepyeni insanlar arasında. Özgürlük budur diye, gerçek avarelik budur diye. Bir ağustos gününde Londra'nın sana hiç bir ağırlık vermeyen, sana batmayan dostluğunu, yakınlığını duy. Sonra da o gerçek, o mutlu, o büyük yalnızlık duygusunu, o yaratıcı yalnızlığı ancak Londra'da duydum, yaşadım de...

HYDE PARK'A ÖVGÜ

Gerçekte bütün parklara övgü yazmalıydım. Perklar birer aynadır bizi yansıtan. Gülhane parkı, Yıldız parkı, sonra ufacıkları, Fatih parkı, Sultanahmet parkı vb. Hepsi yaşantılarında yer alır kentlilerin. Nice yaşam öyküleri geçmiştir oralarda. Nice seviye oralarda başlanmış, nice sevi oralarda bitirilmiştir. Parklar insanoğlunun bir parçası olmuştur dünyanın her yerinde. Bir dostluk havası vardır. Gündelik sıkıntılarını unutmak için çoluk çocuğuyle, eşiyle anasıyle birlikte birazcık açık havaya çıkmak isteyen insanlar her zaman her yerde parklara koşarlar. Roma'da, Paris'te, Tokyo'da, New York'ta, Zagrep'te, Leningrad'da gördüğüm parklarda dolaşanlar az çok birbirinin eşi özlemler, duygular içindeydiler. İnsan her yerde aynı insandır. Sınır çizgileri onlara başka başka adlar verir, o kadar. Yoksa insanoğlu dünyanın her köşesinde birbirinin eşidir, benzeridir. Bu yüzden parklar aynasıdır insanlığın.

Bütün parklar birbirine benzer. Aynı güzellikte, önemde, değerde... Yalnız bir park var dünyada eşi benzeri olmayan. Evet bir odur bambaşka özellikler taşıyan. Hyde Park'tır adı. Bir dünyadır o. Kişileri günlük sıkıntılarından bir anda sıyıran... Adımınızı attınız mı içine tamamdır. Birazcık güneşin gökyüzünde görülmesi yeter yemyeşil bir evrende insanların sere serpe yerlere uzanmalarına... İşte bir çift yan yana. Başka bir çift dudak dudağa. İki yaşlı karı koca şezlonglara uzanmış. Biri dayamış başını sevdiğinin yumuşacık dizine, dalmış düşlere...

Her insan bir arada. Her çift bir evren, Ağaç altları, göl kıyıları dolu onlarla. Yabancı bir göz önce yadırgar belki. Bizim parklar böyle değil. Sevdiğinin elini bile tutamazsın korkmadan. Sevdiğin de nice istese fazla bırakmaz parmaklarını avucunda, çeker hemen, Biri görür, biri duyar, biri... Hep başkaları için yaşar Doğulu. Biz Doğu ülkelerinin insanları kendimiz için yaşamayız hiç. O ne der, bu ne yapar? Mutluluğumuz tam olmaz bu yüzden. Gerçek özgürlüğü tadamıyorsak bundan. Oysa sevide ayıp, çirkinlik hiç yok. Bunu görüp anlamalı Hyde park sevgililerini görüp...

Parklar ancak huzur verir Doğuda. İstanbul'da parklarda hep acılı insanlar oturur. Sıkıntılı, ürkek çiftler aralıklı bir uzaklık içinde dolaşırlar. Hüzün iner ağaçlardan, dallardan. Esintiler hüzün getirir. Hüzün duyurur konuşmalar. Batının hiç bir parkı Hyde Park kadar hüzünden uzak değil. Evet, hüzün diye bir şey yok Hyde Park'ta. Kaç kez aradım bu duyguyu; adım adım, çevremde, içimde. Bulamadım. Hüzne karşı bir yer burası. İki adım attın mı Hatipler köşesinden sonra parka doğru, yeryüzünde acı diye, hüzün diye bir şey yokmuş gibi gelir. İsterse güneş de olmasın, kurşun rengi bir gökyüzü dursun tepenizde, hüzün yoktur gene.

Mutluluk vardır, sevinç vardır, iyi, tatlı, umutlu ne varsa, ne olabilirse onlar vardır. Yaşamaya bağlanmışsın... Yarından çok şey beklersin... Bunca sevişen çiftin arasında tek başına da olsan, içinde dünyanın derdi, sıkıntısı kat kat yoğunlaşmış, donmuş kalmış da olsa bir gizli el mutlu duygular sunar sana...

Evet, gidin Londra'ya. İlk işiniz Hyde Park'a koşmak olsun. Bir saat, iki saat geçirin orada. Bırakın çarşı pazar gezmelerini, alışverişi, hattâ sinemayı, tiyatroyu. Yaşamayı tadın. Mutluluk nedir, duyun. Hyde Park için bu övgülerin ne denli yetersiz olduğunu anlayacaksınız orada...

O yarım saati düşünüyorum; İstanbul ayağının altındaydı olanca güzelliğiyle. Hava kötüydü, bulanıktı, soğuktu. Her yer görülmüyordu belki. Gene de seyretti bir yerleri. Çocukluğunu geçirdiği mahalleleri, semtleri.

Belki de taşralıydı, Haydarpaşa'ya doğru baktı uzun uzun. Bu kente umutlarla dolu gelişini. Bir öğrenime başlamaya, ya da bir işe ilk adımı atmaya, bir seviye, bir evliliğe... Sonra kırılan umutlar, yenilgiler, bozgunlar! Bambaşka nedenler de vardır: İnançlarını yitiriş, yarına güven duyamamak, bir mutluluk düşü kuramamak... Yok bir çıkış yolu. Yok yarından iyi bir şeylerin gelmesi umudu. Ne yapmalı? Ne yapmalı da kurtulmalı bu bataktan? Gömüle gömüle yitip gitmeli mi, yoksa başka bir yol mu aramalı, onurlu kararlı insana yakışan...

Bu ânı yaşar zaman zaman, düşünen, duyan insan. Kendiyle bir hesaplaşmadır, bir kesin karara varmadır, bir seçmedir bu. Yaşamalı mı, yaşamamalı mı? Hamlet'in ünlü sorusu gelir dikilir karşınıza. Ne der Camus «Tek bir ciddi felsefi sorun vardır: Cana kıyma. Yaşamın yaşanmaya değer olup olmadığı. Bu yargı, felsefenin temel sorusunu yanıtlar.»

Yirmibeş yaşındaymış. Yarım saat seyretmiş çevreyi bir kahve içerek. Ta aşağıları, Galatasara'yı, Karaköyü, köprüleri, insanları... Son kahvesini içtiğini biliyordu. Belki de son sigarasını... Ölmeye kararlı bir insanın son dakikalarını kim yazabilir? Kimse. Hiç bir zaman bilemeyeceğiz kişinin ölüm öncesi düşüncelerini. Yalan olacak bütün tahminler. Hiç bir şey düşünmemiştir belki de. Kafa-

sına takılmıştır tek bir konu. O konuyu çözemeyince en büyük soruyu yanıtlamaya kalkmıştır, bu dünyadan kendi istediği anda çıkıp gitmek...

Balzac'ın bir sözü var bu konuda, diyor ki «Canına kıymak bin ölümden kaçma yoludur. Bin kez öleceğine bir kez ölmek daha akla yakındır». Şu dünyanın dertleri günde bin kez öldürür kişiyi. Ölüp ölüp dirilmek bitmek tükenmek, sonra yeniden atılmak yaşama. Sonuçsuz bir çabada eriyip gitmek... Onun bunun, doğanın, insanların, olayların eline bırakmamak kendini... Acılara, ıstıraplara, işkencelere kendi elinle son vermek. Bin ölümden bir tekini seçmek. Meydan okurcasına topluma, gelmişe geleceğe...

O yirmibeş yaşındaki genç adam da bir öğle vakti çıkmış Galata Kulesine. Yarım saat oturmuş, sonra atmış kendini aşağıya. İlk kez bir cana kıyma olayına tanık olmuş tarihî kule. Kimdi o genç? Neden yaptı bu işi? Ruhsal dengesi mi bozuktu? Yoksa bilinçli bir davranış mı? Bilmiyorum. Bir şeyler yazılır söylenir, ama bütün bunlar yakıştırma haber gerçekleri olur ancak. İşin içyüzü bilinemez hiç bir zaman. Ölen götürür kendi gizlerini birlikte. Yaşamak mı yaşamamak mı? Bu sorunu çözen ya da çözdüğünü sanan susku duvarını aşıyor. Geriye ölümcül insanların dedikodusu kalıyor. Birtakım yanlış yorumları, boş gevezelikleri...

«Cana kıyma bir cinayettir» diyor Elsa Triolet. Kim bir câni olmak ister, hem de kendi varlığının katili... Ama bir çizgiye gelinir bazan, ne ileri gidilir ne geri, dönüp kalınır bir noktada. Ardınızdan kovalayanlar vardır. Bin ölüm bekler köşelerde sizi. Balzac'ın dediği gibi bu ölümlerden bir tekini seçmek en iyisidir. O zaman çıkarsın bir kuleye, bir köprüye, bırakırsın kendini bir boşluğa, gelmişi geçmişi hatırlarsın, dalarsın sonsuzluğa... Hamlet'in ünlü bilmecesini çözmüşsündür, yaşamamak, evet yaşamamak daha iyi demişsindir, ama kimse bilmez bunu, duymaz anlamaz. Cinayet belki, ama hangi nedenler

etken oldu, kimler, ne gibi olaylar? Bin ölümden kaçtıysa, kaçmak zorunda kaldıysa!... Kim ne diyebilir o zaman?

Kısacık bir haberdi o cana kıyma olayı. Bin kez yaşadım o yarım saatlik zaman parçasını. Yarım saat kenti seyrediş en yüksek noktadan, bir fincan kahve, bir sigara, sonra Allahaısmarladık yeryüzü... Yazması, söylemesi kolay, yaşaması, ya yaşaması?..

İÇİNDEKİLER

İstinye Suları	5
Dürbünle Bakan Adam	8
Bir Sabahtı	11
Seviye Övgü	14
İki Çocuk	17
Rumelihisarı İskelesi	20
Birdenbire	23
Yeryüzü Yalnızlığı	26
Osman Ölmez	29
Ağustos Pazarı	32
Denizde Bir Adam	35
Anlamı Var Mı?	38
Küçük Kadın	41
Taşkentli Fil	44
İrep İçin	47
Sen Bunu Biliyor Musun?	50
Paris Sokakları	53
Vermeden Almak	56
Korkudan Yana Olmamak	59
Ortak Yazgı	62
Hep İnsan İçin	65
Bir Adım Daha	68
Ankara Günleri	70
Sıcak Haziran	72
Kırmızı Yorgan	74
Kanlıca Yağmuru	77
Sana Bana Ölüm Var	80
Bir İnsanı Tanımak	83

Sabah Çiyleri 86
Dönme Dolap 89
Mum Işığı 91
Yaşama Sıkıntısı 94
İnsan Yüzleri 97
Gece Canavarı 99
Yahya Kemal'e Gidelim 101
Beybabanın Balıkları 104
İnsan Mısınız? 106
Güneşli Sabah 108
Turgutu Örnek Alsak 111
Ağlama Ağlat 113
Yerde Sürünen 116
Ramazan Baklavası 118
Uçurumun Kenarında 120
Beyaz Harflerle 122
Dostlarla Söyleşi 124
Bayram Günü 127
Güzel Yalnızlıklar Kenti 130
Hyde Park'a Övgü 133
Galata Kulesinde Bir Ölüm 135

Fotoğraf : Lütfi ÖZKÖK

OKTAY AKBAL'ı tanıtmaya gerek var mı?

Garipler Sokağı, Suçumuz İnsan Olmak, İnsan Bir Ormandır gibi romanları; Önce Ekmekler Bozuldu, Yalnızlık Bana Yasak, Karşı Kıyılar, İlkyaz Devrimi vb. öykü; Konumuz Edebiyat, Gençler Bize Bakıyor, Yazmak Yaşamak, Şair Dostlarım, Ölümsüz Oyun, Temmuz Serçesi, Yaşama Yeniden Başlamak vb. deneme; Geçmişin Kuşları, Yeryüzü Korkusu gibi günce; Hiroşimalar Olmasın gibi gezi kitapları ve Sartre'dan, Radiguet'den, Labiche'den yaptığı çevirilerle tanınmış, dış ülkelerde yapıtları yayınlanmış, edebiyatı her şeyin üstünde tutan bir 'edebiyat adamı'... Edebiyatçılığının yanı sıra 'Vatan', 'Barış' ve 1969'dan beri de 'Cumhuriyet'te sürekli yayınladığı yazılarıyle gazetecilik alanında da geniş ün kazanmış bir köşe yazarı...

İSTİNYE SULARI'nda yazarın 'öykücük' adını verdiği kısa öykülerini bulacaksınız. [illegible]aşamın ilginç olaylarını, izlenimlerini, duyumsamalarını, düşün[illegible]ini en kısa, en özlü biçimde veren yazılar bun[illegible]r... [illegible]ir sevir[illegible]izelliğini, bir özlemin burukluğunu, bir duyarlığın eşs[illegible]hir[illegible]açışın, bir arayışın, bir sıkıntının, bir umutsuzluğun se[illegible]sını duyuran, bir kez okumakla yetinmeyeceğiniz 'öykücükler ... 'aşam adını verdiğimiz bu büyük oyunun, duyan gören, sonra da duyduğunu gördüğünü okurlariyle paylaşmak isteyen bir sanatçının diliyle anlatılması...